

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Katedra geografie

Studijní program: B1301 Geografie

Studijní obor: Historie se zaměřením na vzdělávání

Geografie se zaměřením na vzdělávání (dvouoborové)

**PROSTOROVÉ RURALITY SEMILSKA
THE GREATER SEMILY-AREA (NORTH BOHEMIA, CZECH
REP.): SPATIAL RURALITIES**

Bakalářská práce: 13 – FP – KGE – 11

Autor:

Martin ADAMEC

Podpis:

.....

Vedoucí práce: doc. RNDr. Alois Hynek, CSc.

Počet:

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
114	0	75	0	93	1

V Liberci dne: 23. června 2013

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Martin Adamec**
Osobní číslo: **P10000612**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obory: **Historie se zaměřením na vzdělávání**
Geografie se zaměřením na vzdělávání (dvouoborové)
Název tématu: **Prostorové rurality Semilská**
Zadávací katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Profil území
2. Vývoj osídlování a využívání území
3. Proměny každodennosti života obyvatel
4. Současný venkov Semilská
5. Možnosti dalšího vývoje

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná

Seznam odborné literatury:

1. CLOKE, P.: Practising human geography, SAGE, Londýn 2004, 416 s.
2. ČZU PRAHA: Sborník příspěvků z mezinárodní konference - Venkov je náš svět, Český Krumlov 2006, 567 s.
3. BINEK, J. A KOL.: Venkovský prostor a jeho oživení, Georgetown, Brno 2007, 144 s.
4. MŽP ČR: Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky, Praha 2010, 96 s.
5. NAVRÁTL, I.; JAKUBEC, P.: Semilsko, PASEKA, Praha 2010, 164 s.
6. JAKL, M.: Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku, Městské knihy, Žehušice 2004, 263 s.
7. LUŠTINEC, J.: Jilemnice, PASEKA, Praha 2007, 164 s.
8. LENDEROVÁ, M.; JIRÁNEK, T.; MACKOVÁ, M.: Z dějin české každodennosti, Karolinum, Praha 2010, 432 s.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. RNDr. Alois Hynek, CSc.

Katedra geografie

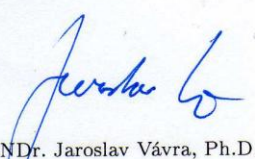
Datum zadání bakalářské práce: 27. června 2011

Termín odevzdání bakalářské práce: 7. prosince 2012

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

RNDr. Jaroslav Vávra, Ph.D.
zástupce vedoucího katedry

V Liberci dne 28. května 2012

Čestné prohlášení

Název práce: Prostorové rurality Semilska
Jméno a příjmení autora: Martin Adamec
Osobní číslo: P10000612

Byl jsem seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 23. 06. 2013

.....
Martin Adamec

Poděkování

Děkuji panu doc. RNDr. Aloisovi Hynkovi, CSc. za odborné vedení při tvorbě této bakalářské práce. Dále bych chtěl poděkovat všem lidem, bez nichž by tato práce nemohla vzniknout.

Anotace

Tato práce pojednává o studiu prostorových ruralit v autorem vymezeném regionu Semilska a je dělena do čtyř silně provázaných celků, které vycházejí z různorodé české i zahraniční metodologie. V úvodní části jsou objasněny termíny nutné pro porozumění výzkumu (ruralita, venkovský prostor) a rovněž vymezen a vyprofilován Semilský region. Druhá část je zaměřena na obecnou i tematickou historii daného území, na jejímž vývoji ukazuje stěžejní význam pro širší porozumění regionu v současnosti, čímž se zabývá část třetí, věnující se konkrétním příkladům z regionální každodennosti, příhodně ilustrujícím obecná fakta (společnost, zemědělství, průmysl, turismus,...). Poslední část se zabývá možnostmi dalšího vývoje v regionu a je určitou syntézou všech částí předchozích, na jejichž znalosti a propojenosti staví a vyvozuje tak patřičné závěry a návrhy řešení, které v celkovém kontextu kulturněhistoricko-geografického pohledu na Semilský region dotváří ucelenou komplexnost této práce, kde je přínos minulosti i současnosti pro budoucnost náležitě vysvětlen a doceněn.

Klíčová slova: Semilsko, region, rurality, historický vývoj, každodennost, současnost, cestovní ruch, možná budoucnost

Annotation

This work deals with the study of spatial rurality in the author defined region Semily and is divided into four strongly linked units, which are based on a variety of Czech and foreign methodology. In the first part there are explained terms necessary for understanding the research (rurality, rural areas) and also Semily region is defined and profiled. The second part is focused on general and thematic history of the area, whose development shows the essential meaning to a broader understanding of the region at present, which is mentioned in the third part. That part deals with specific examples of regional everydayness that illustrating the general facts (company, agriculture, industry, tourism,...). The last part deals with the possibilities of further development in the region and is a synthesis of all previous parts. It builds on the knowledge and connectedness and draws appropriate conclusions and proposals for a solution that in the overall context of the cultural-historical-geographical view of Semily region make complete complexity of the work, where the contribution of past and present for the future is properly explained and appreciated.

Keywords: The Greater Semily-area, region, rurality, historical progress, everydayness, present, tourism, possible future

Obsah

SEZNAM OBRÁZKŮ	8
ÚVOD.....	12
1. Profil území	15
1.1 Výchozí terminologie – Co jsou to rurality a čím se zabývá jejich studium?	15
1.2 Vymezení Semilského regionu	18
1.3 Všeobecný profil území.....	27
2. Vývoj osídlování a využívání území	32
2.1 Obecná historie	33
2.2 Obživa.....	40
3. Současný venkov Semilska	49
3.1 Semily jako město pro život	51
3.2 Vysoké nad Jizerou jako kulturní fenomén.....	58
3.3 Přehlížené zemědělství – nekončící tradice	67
3.4 Háje nad Jizerou – textilní unikát.....	72
3.5 Služby a turistický ruch na Semilsku	80
4. Možnosti dalšího vývoje.....	96
4.1 Všeobecný přehled vývojových trendů a možností Semilského regionu	96
4.2 Možnosti využití potenciálu turistického ruchu	100
ZÁVĚR.....	105
SEZNAM LITERATURY	107
SEZNAM PŘÍLOH	114

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Bozkov (foto: Martin Adamec)	12
Obrázek 2: Sklenařice jsou vzorovým příkladem sídla, které lze podle nejrozličnějších vymezení, kritérií a znaků označit jako venkovské (foto: Martin Adamec)	17
Obrázek 3: Poloha města Semily v rámci širšího okolí	18
Obrázek 4, 5: Správní obvod obce s rozšířenou působností Semily (vlevo). Schematické rozvržení příslušnosti obcí k jednotlivým panstvím (k roku 1654) na současném mapovém a katastrálním podkladu (vpravo). V rámci Semilského panství a mimo současné hranice SO ORP Semily se navíc nacházely Přívlaka, Šumburk, Střevelná, Hamrska, Příchovice, Smržovka	23
Obrázek 6: Horské vrcholy lokalizované při severní hranici Semilsku jsou výrazným krajinným prvkem. V popředí město Vysoké nad Jizerou (foto: Martin Adamec)	24
Obrázek 7: Semilský region lze poměrně snadno vymezit podle výrazných krajinných prvků, kterými jsou Jizera, Kamenice, Kozákov, pozvolna stoupající hřbet ke Strážníku a příkrá „sklenařická“ potoční údolí jižně od vzpínajících se horských vrcholů	25
Obrázek 8: Vymezený Semilský region (správní hranice)	27
Obrázek 9: Město Semily (pohled z východu; foto: Martin Adamec)	29
Obrázek 10: Idylicky působící roubený dům z konce 18. století se nachází pouhých 100 m od Komenského náměstí, jemuž vévodí kostel svatého Petra a Pavla (v pozadí; foto: Martin Adamec)	30
Obrázek 11: Město Semily	31
Obrázek 12, 10: Pokud by se původní semilská radnice dochovala, byla by neocenitelnou kulturní památkou. Fotografie ze současnosti zachycuje více upozaděnou budovu „nové“ radnice i domu ze staré fotografie, který byl ale citelně přestavěn a je pravděpodobné, že určitých změn ve svažitosti se dostalo i samotné ulici (foto: Martin Adamec)	34
Obrázek 13: Podmoklice (50. léta 20. století). Bytový dům v němž vyrůstaly sestry Slavíkové se nachází na konci druhé ulice (slepé) zprava od hlavního semilského mostu. Močály a křoviny (uprostřed), nádraží (vlevo)	37
Obrázek 14, 15: Město Semily – Městská zástavba doznala od 50. let 20. stol. (nahore) do dnešních dnů (dole) značných změn. Patrné je její výrazné rozšíření zejména v Podmoklicích	39

Obrázek 16: Dobově zařízený interiér chalupy vybavený tkalcovským stavem (semilské muzeum; foto: Martin Adamec)	40
Obrázek 17: Navlékačka (s pedálem) sloužící pro snadné a rychlé navlečení korálků (vysocké muzeum; foto: Martin Adamec).....	41
Obrázek 18, 19: Továrna v Řekách (kresba konec 19. století) a portrét jejího majitel F. Schmitta.....	42
Obrázek 20: Rakvárna Roberta Pauluse (okolo roku 1930)	43
Obrázek 21: Ze současné produkce stavebnice SEVA	45
Obrázek 22: Železná huť v Bohuňovsku (1858).....	47
Obrázek 23: 400 m dlouhá malodráha spojující podmoklický čedičový lom s vlakovým nádražím	48
Obrázek 24: Pohled na Semilský region z jeho jihozápadní hranice – Kozákova (744 m n. m.). Kromě v údolí položených Semil (sídliště Řeky) stojí za povšimnutí i Bozkov (vlevo uprostřed) a Vysoké nad Jizerou viditelné při horizontu pod horami v levé části fotografie. Zajímavostí je i „neviditelné“ ostré údolí řeky Jizery (v „přímce“ nalevo od Semil), které mezi protilehlými plochami, které vypadají hladce a spojitě, vytváří na pouhých 100 m délky (z každé strany) převýšení o hodnotě přesahující 100 m výšky! (foto: Martin Adamec)	50
Obrázek 25: Unikátní tovární městečko již mnoho let nepatří mezi chloubu Semil (foto: Martin Adamec).....	54
Obrázek 26, 27: Pohled na řeku Jizeru – srpen 2012 / červen 2013 (foto: Martin Adamec).....	55
Obrázek 28: Semilské vlakové nádraží (foto: Martin Adamec)	56
Obrázek 29: Vysoké nad Jizerou (foto: Martin Adamec)	58
Obrázek 30: Kramářova vila ve Vysokém (foto: Martin Adamec)	60
Obrázek 31: Pohled na Krkonoše od silnice Vysoké-Sklenařice (foto: Martin Adamec)	61
Obrázek 32: Vysocké muzeum – část expozice odkazující na místní řemeslné tradice (foto: Martin Adamec).....	63
Obrázek 33: Rozsvěcení Vánočního stromu na náměstí ve Vysokém (foto: Martin Adamec)	64
Obrázek 34: Nevzhledná, zúžená a dopravně nepříliš bezpečná ulice směřující k jinak krásně zrekonstruovanému vysockému náměstí, na pozitivním a atmosférickém dojmu rozhodně nepřidá (foto: Martin Adamec).....	66
Obrázek 35: Plochy orných půd na Semilsku a v okolí (červená = úbytek v období 1990-2000, hnědá = stav k roku 2000)	68

Obrázek 36, 37, 38: Traktory brázdí Vysoké nad Jizerou v každém ročním období (foto: Martin Adamec).....	69
Obrázek 39: Zemědělská výroba u Sklenářic se věnuje i pěstování tradičního „Vysockého“ zelí (foto: Martin Adamec).....	70
Obrázek 40: Zemědělská krajina u Vysokého nad Jizerou (foto: Martin Adamec).....	71
Obrázek 41: Louka je posečená, seno je sbalené, ovce jsou ostříhané a i nedaleké pole je již důkladně připravené na nadcházející zimu (Dolní Sytová; foto: Martin Adamec).....	71
Obrázek 42: Háje a okolí okolo 2. poloviny 19. století	72
Obrázek 43: Továrna v Hájích nad Jizerou po modernizaci na počátku 20. Století.....	73
Obrázek 44: Plně funkční vodní turbína z roku 1927 (foto: Martin Adamec).....	75
Obrázek 45: Tovární komplex v Hájích (v popředí náhon; foto: Martin Adamec)	76
Obrázek 46: Výrobní proces (foto: Miroslav Koudelka)	77
Obrázek 47: Průběh testování nanovlákných textilií (foto: Martin Adamec)	78
Obrázek 48: Hlavní průčelí je ozdobeno hodinami i rodovým jménem rodiny Gerlovy (foto: Martin Adamec).....	79
Obrázek 49, 50: I když je parkoviště <i>Ski areálu Šachty</i> obsazené až do posledního místa, nemusí to nutně znamenat, že stejná situace bude panovat i na sjezdových tratích (foto: Martin Adamec a Jan Červinka).....	81
Obrázek 51: Snowkiting u Vysokého (foto: Martin Adamec).....	82
Obrázek 52: Návarovské údolí (foto: Martin Adamec)	83
Obrázek 53: V řece Kamenici stále stojí pilíře z původního mostu (1766), nahrazeného po jeho zborcení mostem montovaným. Při řece bývalý penzion Rusalka (foto: Martin Adamec)	84
Obrázek 54, 55: Bohuňovské údolí skrývá jedinečnou kulturní památku (foto: Martin Adamec).....	86
Obrázek 56, 57: V Bozkovských dolomitových jeskyních lze spatřit velice pestrou krápníkovou výzdobu i největší podzemní jezero v Čechách (foto: Martin Adamec).....	87
Obrázek 58, 59: sbor <i>Dr. Karla Farského</i> i <i>Kostel svatého Petra a Pavla</i> jsou skvostnými architektonickými díly (foto: Martin Adamec)	88
Obrázek 60: Roubené chalupy v Jílovecké ulici (foto: Martin Adamec)	88
Obrázek 61: Paragliding na Kozákově (foto: Martin Adamec)	89
Obrázek 62, 63: K největším lákadlům Riegrovy stezky patří do skály vystřílený pěší tunel a nad řekou zavěšená galerie (foto: Martin Adamec).....	90

Obrázek 64: Údolí Jizery směřující k Železnému Brodu. V pravém dolním rohu železniční most na soutoku s Kamenicí (z Myší skály; foto: Martin Adamec).....	92
Obrázek 66: R. (červeně) a K. stezka (žlutě a modře)	93
Obrázek 65: Zmizení Kamenického stezky v neprostupné houšti všemožných náletů (foto: Martin Adamec).....	93
Obrázek 67: Pohled na Údolí Jizery z Krkavčí skály (1. 4. 2013; foto: Martin Adamec).....	95
Obrázek 68: Stejně místo o rovných 50 dnů později. Impozantní proměna (20. 5. 2013; foto: Martin Adamec).....	95
Obrázek 69: Městský úřad v Semilech (vpravo poslední stojící budova z mlýna, který patřil rodině nejslavnějšího semilského rodáka Františka Ladislava Riegra; foto: Martin Adamec)	99
Obrázek 70: Má opravdu smysl komplikovaně budovat novou cyklostezku úzkým údolím Jizery, když lze částečně a za minimum prostředků využít již vyznačené cyklotrasy, kterou by stačilo nekomplikovaně protáhnout skrz Spálov?	103
Obrázek 71, 72, 73, 74, 75: Tradiční roubená zástavba ve Vysokém nad Jizerou (foto: Martin Adamec).....	104

ÚVOD

Z hor jsme¹

Jsme srdce a kamení shluk.

Na stromě života

jsme suk

a suk.

Čekal jsi růže?

Lilie hledat jdeš?

Nehledej.

Nenajdeš.

Obrázek 1: Bozkov (foto: Martin Adamec)

¹ ŘEHOŘOVÁ, I., aj. (2011, str. 9).

Tyto strohé verše vysockého rodáka Zdeňka Róna vystihují zkoumaný region, lépe než stovky napsaných slov. Navíc napoví mnohé i o podobě samotného regionálního bádání, ovlivněného řadou kulturně-historických prvků. V zásadě jde totiž o to, že pro regionální výzkum, který má opravdu snahu zjistit, objevit a přinést „něco“ nového, je velice ne-li nezbytně důležité se, se zkoumaným regionem co nejvíce „sžít“, poznat jeho obyvatele současné, ale i minulé, jeho specifčnosti i odlišnosti od regionů ostatních, zkrátka ho prozkoumat skrz velice rozmanité množství témat, a tak se mu pomyslně „zavrtat pod kůži“. V následujících odstavcích budou stručně představeny jednotlivé kapitoly a jejich cíle.

Jelikož tématem bakalářské práce jsou *Prostorové rurality Semilska*, je v první řadě velice důležité si zmíněné „Semilsko“ nějak lokálně vymezit. Na první pohled se to může zdát banální operací, ale již v druhé části první kapitoly *Profil území* bude nastíněno, jak velmi komplikovaným a místy i dost nejasným tématem to je, přičemž je nutno brát v potaz, že nalezení obhajitelných odpovědí bude mít zcela stěžejní význam pro další smysluplnost této práce. Nejinak tomu bude i při úvodním objasnění termínů ruralita a venkovský prostor, které jsou přirozenou podstatou této práce a je nutno jim tak co nejlépe porozumět. Následné věcně všeobecné vyprofilování daného území otevře rovněž mnoho otázek a zároveň i pomůže dotvořit základní ucelený obraz usnadňující pochopení hlavního textu.

Druhá kapitola s příznačným názvem *Vývoj osídlování a využívání území* bude zaměřena na poznání historie lidské přítomnosti ve vymezeném území. Toto zkoumání, zacílené spíše na vyhledávání a extrahování již existujících informací než na samotné nové bádání, se nebude ubírat příliš konvenční cestou „zajímavého“ vypisování různých dat a událostí, počtů obyvatel a stavení v tom či onom roce, ale bude více zohledňovat samotné lidi a proměnlivost jejich životní každodennosti. Je třeba pamatovat, že v historii nejde jen o často převládající různá kvantitativní data a „důležité“ údaje, ale hlavně o lidi – oni ji svým jednáním vytvářejí. Vedlejším produktem jejich „tvoření“ navíc může být i svébytný „duch místa – genius loci“.

Díky poznání historické zkušenosti daného území, která jej formulovala a utvářela do dnešních dnů, stejně tak i jeho jedinečnost, lze lépe porozumět *Současnému venkovu Semilska*, jeho projevům a specifickým znakům, kterými se bude zabývat třetí kapitola. Těžištěm kapitoly – ve které se nabízí možnost popsat stovky stran rozličnými tématy – a zároveň její největší výzvou bude schopnost vybrat a následně se i zaměřit na témata pro smysl této práce nejpodstatnější a poté z nich za využití bohaté metodologie z

(například) *Practising Human Geography*² umně čerpat zásadní informace z absolvovaných terénních výzkumů, rozhovorů s vybranými lidmi,... Tento styl uchopení současného Semilska lidově řečeno „otevře dveře“ do závěrečné kapitoly – *Možnosti dalšího vývoje*.

Možnosti a trendy dalšího vývoje v různých částech zkoumaného regionu a i regionu jako celku, mohou být jak pozitivní, tak negativní. V této závěrečné kapitole budou nastíněny rozličné vývojové scénáře a v návaznosti na ně představeny i nápady a možnosti, které by konkrétním částem daného území, ale i území celému, mohly pomoci k pozitivnímu trendu vývoje – jinak řečeno – rozvoje. Tato kapitola, ostatně jako celý text bakalářské práce, bude konstruována za využití rozmanité odborné podkladové metodologie.

Práce je doplněna velkým množstvím ilustrujících fotografií (vzniklých převážně v období od srpna 2012 do června 2013) i dalších obrazových příloh.

² CLOKE, P., COOK, I., CRANG, P., GOODWIN, M., PAINTER, J., PHILO, CH. (2004).

1. Profil území

1.1 Výchozí terminologie – Co jsou to rurality a čím se zabývá jejich studium?

Rurality neboli *venkovskosti* se parafrázovaně řečeno zabývají studiem znaků venkovského prostoru/venkova ve smyslu toho, co dělá venkov venkovem. Typickým příkladem může být výzkum zaměřený na udržitelný rozvoj venkova, pro který je nezbytně nutné prostřednictvím zvolených znaků týkajících se každodenního života, „sociální pohody“ (*social well-being*), ekonomické struktury a výkonností a v neposlední řadě i demografie, poznat současnost zkoumaného prostoru – jeho silné, slabé stránky a potenciály. Zcela klíčovou informací při studiu ruralit je znalost a do jisté míry i schopnost rozpoznat, co lze za rurální znaky považovat a co již nikoliv. Typické a hluboké rozdíly, které po většinu historie panovaly mezi urbánním a rurálním prostorem a vytvářely tak jakýsi prostorový dualismus, jsou díky výrazným změnám (nový životní styl, lepší dopravní dostupnost,...), jejichž počátky lze nalézt v době průmyslové revoluce, stále méně významné. Vzájemné vztahy mezi těmito prostory jsou tak stále složitější a po staletí zažité odlišnosti se velice často různorodě stírají. Charakteristické znaky urbánního i rurálního prostoru dnes vykazuje řada různě velkých sídel a je příznačné, že mezi všemi sídly se neustále vytvářejí i funkční vztahy nové. Zvolení správné typologie při rozlišování a vymezení venkova je tak nezbytnou nutností pro reálnou možnost přínosného výzkumu.³ Je nutné se tedy ptát – *Co lze v současnosti považovat za venkovský prostor? A jaké jsou charakteristické jeho znaky?*

Zajímavý náhled na tuto tematiku nabízí odborná publikace *Venkovský prostor a jeho oživení*⁴ z roku 2007: „*Venkovský prostor, zjednodušeně označovaný jako venkov, je územím, tvořeným mozaikou sídel a krajiny mezi nimi. Svou prostorovou strukturou a charakterem hospodářství a společnosti je specifickou částí socioekonomické sféry, která pro podporu rozvoje vyžaduje také specifický přístup. Diferenciovaný a multidisciplinární přístup k venkovu je nezbytným předpokladem pro identifikaci jeho znaků, které jsou současně i kvantifikovatelné, a pro nalezení hlubších souvislostí a vazeb... Výchozí diskem pro vymezení venkova je znalost sídelní struktury a vlastností a vlivů působících na vývoj*

³ BRYDEN, J. (2002, str. 3-9).

⁴ BINEK, J., aj. (2007).

osídlení.“⁵ Autoři dále představují rozličné množství přístupů k rozlišování venkova a jejich silné i slabé stránky, přičemž zmiňují kromě různých kvantitativních přístupů (počet obyvatel, hustota osídlení,...) také přístupy kvalitativní, které zohledňují specifický typ propojení mezi venkovským prostorem a jeho obyvateli (zaměstnání, trávení volného času, kulturní preference, styl spotřeby,...).⁶ Uvedena jsou zde i kriteria vytvořená *Sociologickou laboratoří České zemědělské univerzity v Praze* pro vymezení venkovských sídel, a to včetně jejich charakteristických znaků⁷:

- **Urbanizační struktura** (rozvolněná zástavba, zemědělský statek, rozsáhlé veřejné prostory, nízký podíl zastavěných ploch)
- **Architektonické znaky** (nizkopodlažní zástavby, integrace obytné a dalších funkcí, absence nájemního bydlení, individuální výstavba)
- **Sociální znaky** (konservatismus, tradicionalismus, sousedství, participace, kooperativnost, sdílení společné historie)
- **Ekonomické znaky** (vyjíždka do zaměstnání, zaměstnanost v zemědělství, vyšší podíl samozásobitelství, kutilství)
- **Veřejná správa** (označení obce, postavení obce ve struktuře veřejné správy)
- **Velikostní znaky** (počet obyvatel, hustota zalidnění, rozloha, podíl zastavěné plochy)

Publikace tedy ve výsledku shrnuje dva druhy přístupů k vymezování venkova. První, často využívaný pro potřeby regionální politiky, je přístup zaměřený na jednu či pouze několik charakteristik a z tohoto přístupu i tato publikace vychází, když pro potřeby svých analýz vymezuje venkov ryze pragmaticky jako území obcí do 3000 obyvatel či více u obcí bez statutu města. Druhým přístupem je co nejvíce komplexní pohled na zkoumané území, který se kromě kvantitativních znaků zaměřuje i na kvalitativní znaky sídelní, sociální, hospodářské a krajinné⁸, přičemž je zdůrazněno že: „*Jasně zařazení území do venkovského prostoru komplikuje obtížnost stanovení hraničních limitů a stále větší prolínání městských a venkovských charakteristik a vznik přechodných oblastí.*“⁹ Po zjištění všech těchto informací vyvstává pro samou podstatu této práce stěžejní otázka – Je Semilský region tedy vůbec regionem venkovským?

⁵ BINEK, J., aj. (2007, str. 19).

⁶ Tamtéž (str. 19-21).

⁷ Tamtéž (str. 23).

⁸ Tamtéž (str. 20-23).

⁹ Tamtéž (str. 20).

Odpověď na tu otázku je jednoznačná – Semilský region je jednoznačně regionem venkovským, a to včetně obou měst, protože jak sami autoři uvádějí: „*Důležitá je také okolnost, že ačkoliv v popředí zájmů stojí venkov, nelze z tohoto prostředí vydělovat malá města, která jsou přirozeně srostlá s venkovem, a která jsou v podstatě svými vazbami také součástí venkovského prostoru.*“¹⁰ Jako venkov může být Semilsko vymezeno, ať se jedná o jakýkoliv ze zmíněných přístupů, zohledňujících nejrůznější kvantitativní či kvalitativní znaky, přičemž i na předchozí straně zmíněná kritéria pro vymezení venkovských sídel platí takřka bez výjimky. V následujících kapitolách, zabývajících se studiem historického, současného i možného budoucího vývoje regionálních ruralit, bude tato odpověď doložena věcnými argumenty, jelikož při studiu typických regionálních znaků, vynikne i jejich rurální podstata, a to prostřednictvím textu či přiložených mapových výřezů a fotografií. V neposlední řadě také samozřejmě platí, že i když je Semilsko značně rurálním prostorem, tak i mimo obě města a jejich nejbližší okolí lze nalézt sídla s řadou urbánních znaků, více či méně ovlivňujících jejich podobu a procesy, přičemž ani tyto znaky nebudou opomenuty.

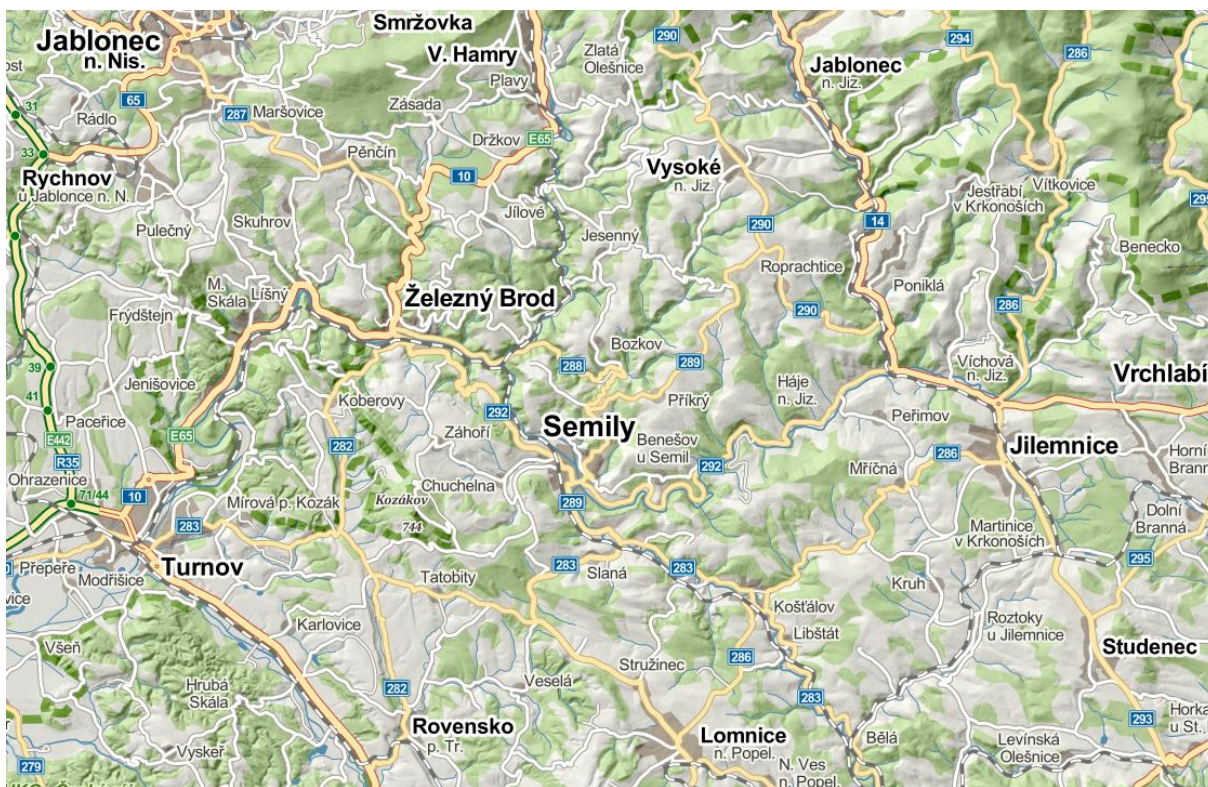

Obrázek 2: Sklenařice jsou vzorovým příkladem sídla, které lze podle nejrůznějších vymezení, kritérií a znaků označit jako venkovské (foto: Martin Adamec)

¹⁰ BINEK, J., aj. (2007, str. 19).

1.2 Vymezení Semilského regionu

V první řadě je potřeba si uvědomit, že „Semilsko“ není žádný izolovaný ostrov, fungující „jaksi“ po svém bez nějakých větších interakcí s „okolním“ světem. Rozsah „Semilského“ regionu, tak může být v závislosti na stanoveném tématu vymezován opravdu různě. V jednom pojetí šířeji, kdežto v jiném přesně naopak. V neposlední řadě může být „Semilsko“ pojímáno i pouze jako méně či více významná část jiného regionu, ne již jako region samotný. I s přihlédnutím k těmto faktům nelze pominout komplikovanost „Semilsko“ na pomyslné základní obecné vymezení, o čemž se přesvědčíme v průběhu této podkapitoly. Samotné slovní spojení „Semilský“ region či „Semilsko“ bude uváděno v uvozovkách pouze tehdy, nepůjde-li o v rámci této práce definovaný územní celek.

Obrázek 3: Poloha města Semily v rámci širšího okolí¹¹

¹¹ Mapy.cz (2013, a).

Vymezení „Semilského“ regionu nejen v regionální literatuře

Jak rozmanité může vymezení „Semilška“ být, odkryje již první náhled do místních tímto regionem se zabývajících knih. Poutavé *Semilsko*¹² z roku 1984 vymezuje „Semilsko“ jako území bývalého okresu Semily¹³.

Identický název *Semilsko*¹⁴ nese i velmi vydařená historii věnující se kniha, patřící na přední místa regionální zdrojové literatury. „Semilský“ region je zde bohužel vymezen až v samém závěru textové části, jakési předmluvě dodatečné obrazové přílohy: „*Za region Semilška budeme pro naše účely považovat bývalý soudní okres, jeho obce navštívíme v abecedním pořadí.*“¹⁵ Toto vymezení patrně neurčovalo pouze obrazovou přílohu, ale i předchozí stránky knihy, jelikož v pasáži věnující se okolí Semil jsou popisovány a rozebírány pouze obce k tomuto bývalému soudnímu okresu náležející a nikoliv nějaké ostatní.¹⁶

Situace místy připomínající zmatení a sklerózu, nastává v jinak brilantně zpracované a historicky odborné knize z roku 2004, kterou je *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku, Turnovsku*¹⁷. Tuto knihu zpracoval velmi početný kolektiv regionálních historiků, kteří pojmy „Semilsko“ a „Semilský“ region vnímali pochopitelně odlišně. Na tom by nebylo nic špatného, pokud by se ty různé náhledy při finálním „skládání“ knihy více zkoordinovaly. Samotné „regiony“ jsou přitom věcně stvrzeny přímo v prologu: „...*předkládáme další publikaci – tentokrát o regionech Jilemnicka, Semilška a Turnovska.*“¹⁸ Jenže již v zadní části obsahu, odkazující na jednu z posledních kapitol knihy, si pozorný čtenář může povšimnout detailnějšího rozčlenění „Semilského“ regionu na „Semilsko“ a „Lomnicko“ a regionu „Jilemnického“ na „Jilemnicko“, „Vysocko“, „Rokytnicko“. Tato definice sice není v následujícím textu vysvětlena, ale je patrně dána podobně jako v předchozí publikaci bývalými soudními okresy¹⁹ a velmi pravděpodobně i působnostmi jednotlivých regionálních historiků.

¹² KUBÁT, M. (1984).

¹³ Tamtéž (str. 16-17).

¹⁴ NAVRÁTIL, I., JAKUBEC, P. (2010).

¹⁵ Tamtéž (str. 46-47).

¹⁶ Tamtéž (str. 36-46).

¹⁷ JAKL, M., aj. (2004).

¹⁸ Tamtéž (str. 5).

¹⁹ Tamtéž (str. 7).

Rozpor také může vzbudit povídání o „oblasti Semilska“ v podkapitole *Osídlení regionu*. „Semilskem“ je zde pravděpodobně myšleno celé území bývalého okresu Semily, zmiňované na stranách předchozích.²⁰ Řádně zmaten však může být čtenář „nestudující“ knižní obsah a zároveň neznající historické souvislosti již záhy, když se v jedné větě dočítá o těžení uhlí na „Semilsku“ a ve větě následující i o těžení uhlí na „Lomnicku“. Na stejné straně se stihne i dozvědět, že na „Lomnicku“, „Semilsku“ a „Turnovsku“ bylo možné nalézt acháty a jaspisy.²¹ Pomyslný vrchol zmatení nastává o pár stran později: „*Před druhou světovou válkou bylo v regionu Semilska na sedmdesát textilních továren, z toho téměř polovina v někdejších soudních okresech Jilemnice, Vysoké a Rokytnice, kde každá pátá osoba byla zaměstnána v textilu. V Semilech a okolí se nacházelo 25 textilních továren, na Lomnicku sice méně,....*“²² Tento poslední příklad začleňující „Jilemnicko“ pod „Semilsko“ mimo jiné krásně ilustruje tezi o rozličném vnímání kulturněhistorických regionů autory této knihy.

Publikace *Kulturní památky Semilska*²³ vydaná roku 2008 pojímá „Semilsko“ zcela jednoznačněji, moderněji a v neposlední řadě i ryze prakticky, jako správní obvod obce s rozšířenou působností Semily, zahrnující správní obvody Semil a Lomnice nad Popelkou, jakožto obcí s pověřeným obecním úřadem.²⁴

Za poslední příklad možného vymezení regionu „Semilska“ byla zvolena turistická brožura *Semilsko – turistické informace*, kterou lze v elektronické podobě volně stáhnout na oficiálních webových stránkách *Mikroregionu Kozákův* v sekci turistických informací.²⁵ I v tomto případě není prostorově přesněji definováno území, které je hned na první stránce několikrát nazváno „Semilskem“. Z obcí jmenovaných v přiloženém obsahu je však jasně patrné, že se jedná o spojená území *Mikroregionu Kozákův*²⁶ s *Mikroregionem Pojizeří*²⁷. Svědčí o tom i vložená mapa, na které jsou veškeré vybrané turistické zajímavosti zobrazené. Při bližším pohledu do tohoto mapového díla jistě stojí za povšimnutí, že Vysoké nad Jizerou je umístěného již částečně za jeho horním okrajem a zároveň jako jediné z vyobrazených okolních měst nemá ke svému území zakresleny absolutně žádné informace, díky čemuž je přinejmenším zde vyčleněno. V elektronické verzi je navíc mapa vcelku nešikovně rozpuřena mezi dvě strany, což z ní v této podobě vyčleňuje i Lomnici nad

²⁰ JAKL, M., aj. (2004, str. 12-15).

²¹ Tamtéž (str. 46).

²² Tamtéž (str. 61).

²³ KESNER, T., HEDVIČÁK, R. (2008, str. 118).

²⁴ Tamtéž (str. 6).

²⁵ Mikroregion Kozákův: Průvodce obcemi a zajímavostmi (2013).

²⁶ Mikroregion Kozákův: Základní informace (2013).

²⁷ Mikroregion Pojizeří: Informace o mikroregionu (2013).

Popelkou a Vysokému navíc tímto pomyslným „rozkrojením“ deformuje název.²⁸ Také je trochu škoda, že ač zájmové území vytčeného „Semilsko“ spadá až po hranici katastrálního území zmíněného Vysokého i Lomnice, tak tu kromě pár symbolů v mapě u Lomnice nad Popelkou, není o ani jednom z těchto turisticky zajímavých cílů alespoň nějaká zmínka.

„Semilský“ region? Semilský region! Komplexní vymezení

Uvedené příklady doložily, jak všemožně lze „semilský“ region vymezit. Podstatné a smysl udávající však pro tuto kapitolu a vlastně celou bakalářskou práci je, jak „Semilský“ region vymezí její autor. Jeho cíl byl postupovat co nejvíce „správně“, přičemž „správnost“ v jeho pojetí znamená, že jako region lokalizuje z určitých různě velkých „Semilsek“ to území, které bude v co nejširším rozsahu komplexně stanovených a zkoumaných parametrů vykazovat shody a podobnosti, čímž bude i do určité míry silně homogenní. Snaha o pocitově „správné“ vymezení tak zcela nepřekvapivě neustále narážela na nové otázky a komplikace. I přes tyto obtíže nakonec dospěl k výsledku, který zde podloží obhajitelnými argumenty, přičemž jak musí být dozajista zřejmé z jeho předchozího textu, samozřejmě netvrdí, že toto vymezení je jediné správné a jediné možné. „Semilsko“ prostě není a nikdy ani nebylo izolovaným ostrovem, i když je třeba brát v potaz, že zejména díky Jizeře, Kamenici a neprostupným pohraničním hvozďům, k tomu po valnou část své historie nemělo příliš daleko.

Podle výše uvedeného přístupu autor vymezil Semilský region jako území Semil, Vysokého nad Jizerou a jejich okolí, jehož hranice nejsou a ani nemůžou být vymezeny přesně „na metr“. Podrobněji tento region svým záběrem odpovídá již zmíněnému Správnímu obvodu obce s pověřeným obecním úřadem v Semilech, spadajícímu pod rozlehlejší Správní obvod obce s rozšířenou působností Semily²⁹, z čehož bude v této práci vycházeno. Do Semilského regionu přímo patří 13 obcí – Benešov u Semil, Bozkov, Bystrá nad Jizerou, Háje nad Jizerou, Chuchelna, Jesenný, Příkrý, Roprachtice, Roztoky u Semil, Semily, Slaná, Vysoké nad Jizerou a Záhoří. Nepřímo sem z kulturněhistorického hlediska patří zejména severovýchodně od Vysokého položené Paseky nad Jizerou, Zlatá Olešnice a hradní zřícenina Návarov i s přilehlým zámekem.

²⁸ Městské informační středisko Semily (2007, str. 32-33).

²⁹ Český statistický úřad: Správní obvod Semily (2013).

Praktičnost vymezení z hlediska moderní státní správy a následných možných statistických operací se stává výrazně zajímavějším a silnějším pojítkem, vezme-li se v potaz fakt, že regionální centra a zároveň jediná sídla se statutem města v Semilském regionu, obce Semily a Vysoké nad Jizerou spolu byla mocensky svázána již před více než 500 lety!

V historických dokumentech se uvádí, že Vysoké nad Jizerou spadalo pod panství nedalekého hradu Nístějky až do 2. poloviny 15. století, kdy bylo spojeno s panstvím Návarovským.³⁰ Na počátku 16. století koupili Návarovské panství Valdštejnové, kteří již v té době vlastnili i Semily – správní a obchodní centrum panství Semilského. Panství často měnila své majitele a rozšiřovala se o nové obce. Regionálně zajímavý dějinný zlom nastal roku 1624, kdy tehdejší majitel Albrecht z Valdštejna začlenil část návarovského panství pod panství Semilské. Mezi začleněnými sídly bylo i Vysoké nad Jizerou, které v tomto svazku setrvalo až do roku 1848!³¹

O několik řádů zajímavější situace bezpochyby nastane při nahlédnutí na kartografické zobrazení majetkových vlastnictví podle Berní ruly z roku 1654. Tehdejší semilské panství totiž z valné části odpovídá vymezenému Semilskému regionu dnešních dnů! V této době je chudší pouze o Záhoří (které ale mělo stejného majitele), Bystrou nad Jizerou, části některých dnešních obcí a o Roztoky u Semil a Jesenný. Přebývá jen o Smržovku, která ale byla během následujících 15 let vyčleněna, a také o několik dnes nesamostatných sídel.³² Zmíněná sídla Roztoky u Semil a Jesenný již ale krátce v letech 1624-1627 přímo pod semilské panství taktéž spadaly a od roku 1824 s ním měly dokonce společné majitele. Po vytvoření politického okresu Semily v roce 1850 se staly jeho nedílnou součástí.³³

Od počátku byly do tohoto okresu včleněny dokonce takřka všechny obce Semilského regionu – kupříkladu Benešov u Semil, Bozkov, Bystrá nad Jizerou, Háje nad Jizerou, Chuchelna, Příkrý a Slaná³⁴. Výjimku tvořilo Vysoké nad Jizerou, které bylo po zrušení semilského panství připojeno k okresu vrchlabskému, posléze k jilemnickému a zpět pod

³⁰ ŠPRÁCHAL, P. (2005, str. 23).

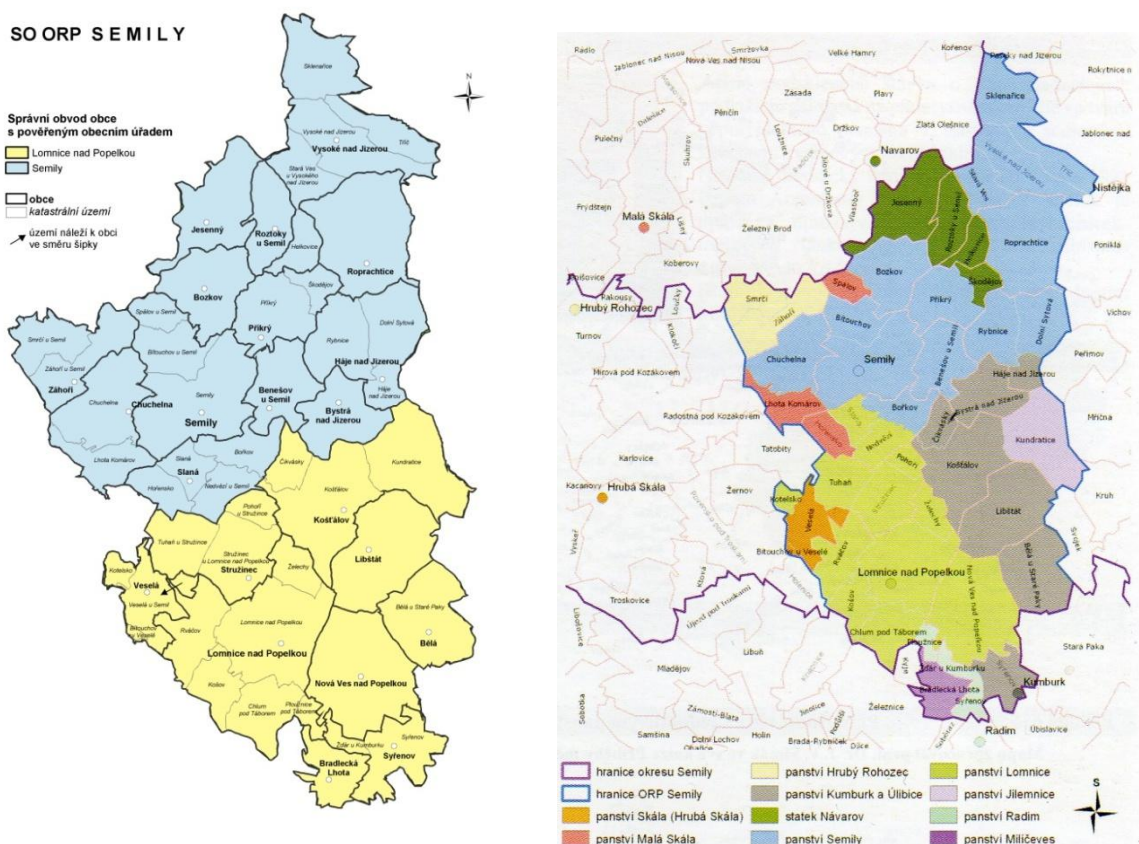
³¹ NAVRÁTIL, I., JAKUBEC, P. (2010, str. 5-6); KESNER, T., HEDVIČÁK, R. (2008, str. 70); Tamtéž (str. 87); ŘEHOŘOVÁ, I., aj. (2011, str. 4).

³² KESNER, T., HEDVIČÁK, R. (2008, str. 100); LUKÁŠ, V. (1992, str. 16).

³³ KESNER, T., HEDVIČÁK, R. (2008, str. 30); Tamtéž (str. 68); Tamtéž (str. 70).

³⁴ Tamtéž (str. 10); Tamtéž (str. 13); Tamtéž (str. 19); Tamtéž (str. 20); Tamtéž (str. 28); Tamtéž (str. 60); Tamtéž (str. 79).

semilskou správu se navrátilo až roku 1961, podobně jako Roprachtice, které ale před jilemnickým nejprve krátce náležely pod nový okres semilský.³⁵

Obrázek 4, 5: Správní obvod obce s rozšířenou působností Semily (vlevo).³⁶ Schematické rozvržení příslušnosti obcí k jednotlivým panstvím (k roku 1654) na současném mapovém a katastrálním podkladu (vpravo). V rámci Semilského panství a mimo současné hranice SO ORP Semily se navíc nacházely Přívlaka, Šumburk, Střelváň, Hamrská, Příchovice, Smržovka³⁷

Ač jsou staré i nové správní vazby Semilského regionu samy o sobě velmi vypovídající, stále zůstávají jen jedním z několika určujících témat. Dalším z těch velmi slibných je vymezení regionu laicky řečeno pomocí „přírodních“ hranic, jenž se u území okolo Semil přímo nabízí. Za využití *Turistické mapy* internetového portálu *Mapy.cz*³⁸, lze za pomyslnou východní hranici Semilského jednoznačně označit severojižní příkrá a hluboká údolí řeky Jizery, přičemž obdobné je to i s hranicí západní, kterou vytváří neméně příkrá a hluboká údolí řeky Kamenice. Jihozápadní hranice je určena horou Kozákov (744 m n. m.), která je díky na jižní hranici se rozprostírající obci Slané takto pomyslně spojena s hranicí jiho-východní, charakterizovatelnou pozvolna stoupajícím hřbetem s nepřiliš výraznými vrcholky, který je zakončen masivem Strážníku (610 m n. m.) nedaleko zmíněné říční hranice východní.

³⁵ KESNER, T., HEDVIČÁK, R. (2008, str. 87); Tamtéž (str. 63).

³⁶ Český statistický úřad: Správní obvod Semily (2013).

³⁷ KESNER, T., HEDVIČÁK, R. (2008, str. 100).

³⁸ Mapy.cz (2013, b).

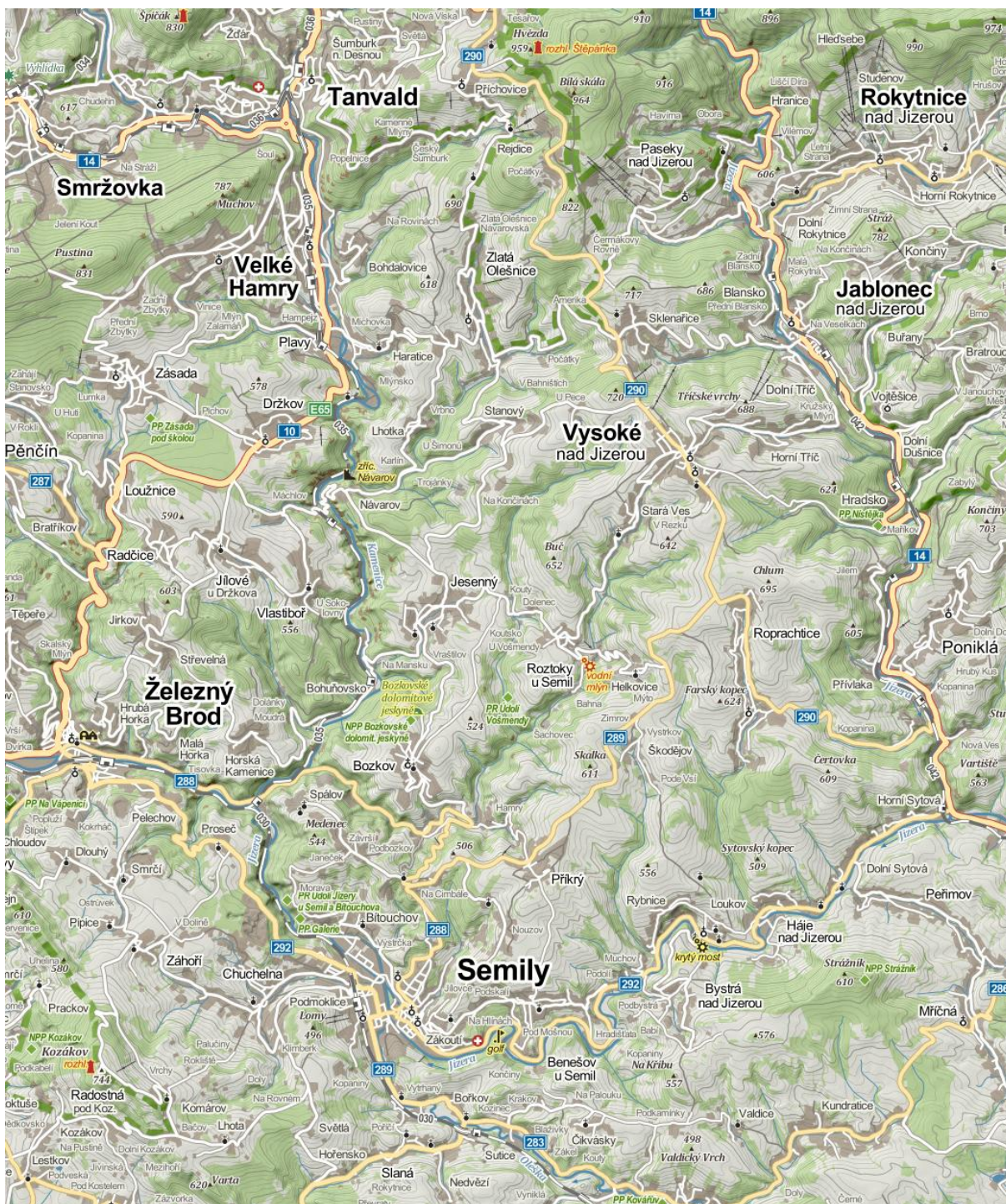
Dosud nezmíněné severní ohraničení se již tak „přirozeně“ nenabízí, ale lze jej stanovit přibližně v místě vysockých Sklenařic, popřípadě nedalekých Tomášových vrchů (717 m n. m.) a Praškovy skály (686 m n. m.). Linie tohoto ohraničení je dána přímo od Sklenařic na východ stékajícím Sklenařickým potokem včleňujícím se do Jizery v Jablonci nad Jizerou. Spojnici s hranicí západní tvoří pod zříceninou hradu Návarova do Kamenice vlévající se potok Zlatník, do nějž samotného vtéká potok Dračí, stékající od Sklenařic západním směrem. Argumentem podporujícím toto severní vymezení, jsou o řád vyšší horské vrcholy (Javorník (822 m n. m), Bílá skála (964 m n. m.),...) atypické pro celý Semilský

region, které se vzpínají severně od Tomášových vrchů a Praškovy skály, čímž vytvářejí pomyslnou hranici výškovou. Lepší zorientování ve zmíněných „přírodních“ hranicích poskytně mapový výřez na následující stráně.

Obrázek 6: Horské vrcholy lokalizované při severní hranici Semilska jsou výrazným krajinným prvkem. V popředí město Vysoké nad Jizerou (foto: Martin Adamec)

Takto poměrně „přirozeně“ a logicky vyčleněné území navíc svým rozsahem prakticky kopíruje probírané hranice správní (SO POU Semily) a dává tak tušit existenci určitých vazeb mezi místní fyzickogeografickou složkou a prostorovým utvářením spojeným s funkčním typem sídel, jež mohou následně plnit i určité funkce správní. Tyto vazby jsou samozřejmě výrazně komplexnější, podmiňované daleko větším množstvím faktorů formujícím sídla a jejich funkce než pouze „přírodou“ a bylo by velice složité, možná až nereálné, ale místy jednoznačně sporné, pokusit se je „všechny“ „správně“ definovat a analyzovat.

Obrázek 7: Semilský region lze poměrně snadno vymezit podle výrazných krajinných prvků, kterými jsou Jizera, Kamenice, Kozákov, pozvolna stoupající hřbet ke Strážníku a příkrá „sklenařická“ potouční údolí jižně od vzpínajících se horských vrcholů³⁹

Semilský region je, ale provázaný i očividnějšími vazbami. Semily, jako obec s rozšířenou působností a správní centrum bývalého okresu, v sobě kumulují mnoho správních úřadů důležitých pro celé široké okolí (okresní soud, okresní policejní ředitelství,...). Pro své nejbližší okolí jsou i jednoznačným centrem služeb a pracovních

³⁹ Mapy.cz (2013, c).

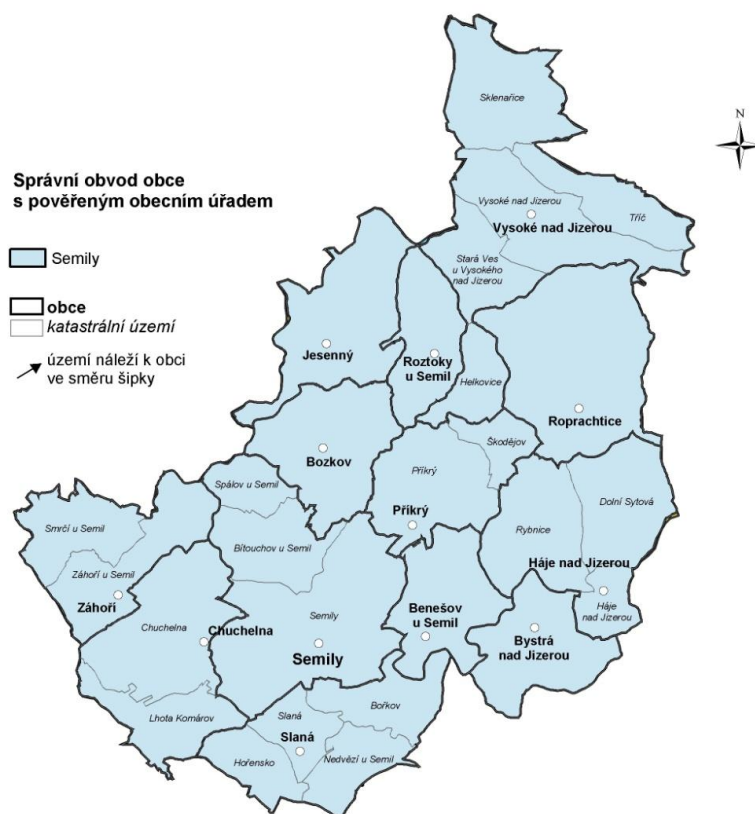
příležitostí. S periferním Vysokým nad Jizerou jsou silně provázány i z hlediska četnosti přímých autobusových spojů, jezdících po vzájemné trase rovných 90 let. Toto autobusové spojení bylo navíc vůbec první pravidelnou vysockou veřejnou dopravou a v současnosti jezdí jen ve směru z Vysokého do Semil každý pracovní den na 17 autobusů.⁴⁰

Zajímavostní závěrečnou dopravní „tečkou“ demonstrující bohatou rozmanitost různorodých vzájemných vazeb je i poukázání na fakt, že již před téměř 500 lety byla v Klaudiánově mapě Čech (1518) zakreslena jakási zemská stezka směřující skrz Semily přes Návarov až do Vysokého a od něj dále k hranicím.⁴¹

⁴⁰ LUKÁŠ, V. (1992, str. 42).

⁴¹ KESNER, T., HEDVIČÁK, R. (2008, str. 101).

1.3 Všeobecný profil území

Obrázek 8: Vymezený Semilský region (správní hranice)⁴²

Semilský region, tak jak byl vymezen pro potřeby této práce, se tedy skládá z 13 obcí s celkovou velikostí populace 15457 (k 31. 12. 2012). V žádném ze sídel, vyjma dvou populačně nejsilnějších, které mají zároveň statut města (Semily a Vysoké nad Jizerou), nepřekračuje počet obyvatel hodnotu 1000 (k 31. 12. 2012). Obcemi Semilského regionu tedy jsou - Benešov u Semil (859 obyvatel), Bozkov (571 ob.), Bystrá nad Jizerou (117 ob.), Háje nad Jizerou (665 ob.), Chuchelna (981 ob.), Jesenný (499 ob.), Příkrý (247 ob.), Roprahtice (283 ob.), Roztoky u Semil (118 ob.), Semily (8630 ob.), Slaná (692 ob.), Vysoké nad Jizerou (1303 ob.), Záhoví (492 ob.). Celkový početní stav populace je víceméně stabilní, pouze v katastru obou měst byl v posledních 10 letech patrný významnější úbytek – k 31. 12. 2002 (celkem 15959 ob. v regionu) – Semily (9148 ob.), Vysoké nad Jizerou (1364 ob.).⁴³ Míra nezaměstnanosti (k 31. 12. 2011) překračovala ve všech obcích (vyjma Roztoků u Semil – 6,8%) hranici 10%, přičemž v Semilech a Vysokém dosáhla hodnot 10,5% a 10,4%.⁴⁴

⁴² Český statistický úřad: Správní obvod Semily (2013).

⁴³ Český statistický úřad: Vývoj počtu obyvatel v obcích v letech 1994-2012 (2013).

⁴⁴ Český statistický úřad: Uchazeči o zaměstnání a míra nezaměstnanosti v obcích Libereckého kraje v letech 2001-2011 (2013).

V regionu se relativně daří zemědělské výrobě, zabývající se zejména chovem skotu a pěstováním okopanin, píce a obilnin. Za to průmyslová výroba zažila v posledních 25 letech poměrně výrazný úpadek, charakteristický skoro úplným zánikem řady tradičních odvětví, včetně přesunu nesčetné průmyslové výroby za hranice regionu. Terciární sféra zažila naopak poměrně výrazný růst, a to zejména z hlediska turistického „průmyslu“ a služeb ryze spotřebních (růst maloobchodu,...). V současnosti tak mezi nejvýznamnější podnikatelské subjekty Semilského regionu patří dopravní „gigant“ *BusLine a.s.*, zaměstnávající po celé republice více než 800 zaměstnanců (ve svém firemním logu má dokonce jelena ze semilského městského znaku)⁴⁵, dále pak distributor a prodejce sportovních potřeb *Acra s.r.o.*⁴⁶ a *Matějovský – Ložní povlečení*.⁴⁷ Mezi nejvýznamnější lokality z hlediska cestovního ruchu patří hora Kozákov a její okolí, *Riegrova stezka* u Semil, *Bozkovské dolomitové jeskyně* a Vysoké nad Jizerou se svým ski areálem *Šachty*. Podrobněji budou tyto témata věnovány se zemědělství, průmyslu, službám a turismu rozebrána v různých částech všech následujících hlavních kapitol (*Vývoj osídlování a využívání území, Současný venkov Semilska, Možnosti dalšího vývoje*).

Mezi typické krajinné prvky charakteristické pro Semilský region se řadí hluboce zaříznutá říční údolí Jizery a Kamenice, vytvářející svými profily jeho pomyslnou východní i západní hranici, přičemž Jizera jižní částí regionu přímo protéká. Stejně příkrá údolí, a to zejména u obce Příkrý vytváří i nevelká říčka Vošmenda. Vyjma všech těchto říčních údolí, při kterých je rozprostřena řada obcí včetně Semil, jsou pro Semilsko charakteristické i náhorní hřbety s velice příkrými svahy, při kterých jsou zpravidla situovány obce ostatní, a to včetně Vysokého nad Jizerou, umístěného v nadmořské výšce lokálně přesahující i hranici 700 m n. m. Nejvyšší nadmořské výšky v Semilském regionu ale dosahují – na jihovýchodní hranici situovaná hora Kozákov (744m n. m.) a při severní lokalizované Tomášovy (717m n. m.) a Petruškovy vrchy (720m n. m.). Členitému tvaru reliéfu odpovídá i místní silniční síť, skládající se ze silnic II. a III. tříd. Tyto silnice jsou navíc z dřívější většiny nepříliš vhodné pro moderní nákladní provoz, a to protože mají velice pomalý a úzký profil s často zcela nedostačujícím vodorovným i svislým dopravním značením. Při okrajích Semilského regionu je v délce několika kilometrů přítomna i železniční síť spojující Turnov se Starou Pakou.⁴⁸

⁴⁵ BusLine a. s.: historie (2013).

⁴⁶ Acra sport: Sportovní potřeby (2013).

⁴⁷ Matějovský – Ložní povlečení (2013).

⁴⁸ Mapy.cz (2013, d); Mapy.cz (2013, e).

Na závěr tohoto územního profilu je pro následnou bližší orientaci v rámci celého textu této práce nezbytně nutné si více přiblížit město Semily, jakožto nejvýznamnější sídlo v regionu.

Obrázek 9: Město Semily (pohled z východu; foto: Martin Adamec)

Semily se rozkládají v poměrně rozlehlém říčním údolí při obou březích protékající Jizery. Na jejím pravém břehu je situováno „živoucí“ městské centrum v podobě *Riegrova náměstí* a jeho blízkého okolí, kde lze nalézt mnoho různých obchodů, městský úřad, banku, 3D kino, muzeum, secesní hotel *Obecní dům*, zámek, ale i příhodná místa k odpočinku. Obklopen řekou Jizerou se severovýchodně od *Riegrova náměstí* nachází park *Ostrov*, který je největším městským parkem a zároveň i velmi vyhledávaným místem k odpočinku. Západním směrem od *Riegrova náměstí* stoupá *Husova ulice* k vyvýšenému a nepříliš frekventovanému *Komenského náměstí*, které je sice původním historickým jádrem a tržním centrem města, ale v současnosti se zde kromě staré radnice, kostela (*svatého Petra a Pavla*), finančního úřadu a základní školy nachází pouze omezené množství okrajových služeb, a toto „centrum“ je tak spíše pouze okrajovou částí skutečného „dolního“ centra, kde se většina služeb a „života“ kumuluje. Na *Husovu ulici*, která na *Komenského náměstí* končí, navazuje ulice *Vysocká*, vedoucí až ke známému semilskému krematoriu, a také k okresnímu policejnímu ředitelství. Jihozápadně od náměstí se v úzkých uličkách pod druhým semilským kostelem (*svatého Jana*

Křtitele) na tzv. *Koštofranku* nalézají nejstarší pozůstatky původní městské zástavby, kterými jsou tři roubené domy z konce 18. století. V „původních“ pravobřežních Semilech se nachází i okresní policejní ředitelství, okresní nemocnice (ulice *3. května*) a několik stále fungujících průmyslových závodů situovaných přímo u řeky Jizery.

Obrázek 10: Idylicky působící roubený dům z konce 18. století se nachází pouhých 100 m od Komenského náměstí, jemuž vévodí kostel svatého Petra a Pavla (v pozadí; foto: Martin Adamec)

Levobřežní částí města Semily jsou tzv. *Podmoklice*. V této až do roku 1938 samostatné obci⁴⁹ s koncentrovanou a rozsáhlou průmyslovou výrobou, se v současnosti nachází vlakové i autobusové nádraží, několik supermarketů, sportovních ploch, „husitský“ sbor *Dr. Karla Farského*, ale i okresní soud a archiv, úřad práce a v tzv. *Řekách* i největší semilské panelové sídliště v jehož blízkosti stojí společně s unikátním průmyslovým městečkem tzv. *Kolonkou* i

⁴⁹ NAVRÁTIL, I., JAKUBEC, P. (2010, str. 25).

velmi rozsáhlý a nepříliš udržovaný průmyslový areál bývalé *Schmittovy továrny*, jejíž významný podíl na industrializaci a urbanizaci Semil v 2. polovině 19. století bude v následující kapitole patřičně doceněn.

Obrázek 11: Město Semily⁵⁰

⁵⁰ Mapy.cz (2013, f).

2. Vývoj osídlování a využívání území

„*Kdo nezná svou minulost je odsouzen ji opakovat*“. Citát amerického filosofa G. Santayany doplňující mozaiku srpu, kladiva a rudé hvězdy na fasádě jednoho domu v centru Semil, vede k zamyšlení nad významem historie pro současnost. Jak bylo již zmíněno v úvodu, znát historickou zkušenost regionu, je pro jeho hlubší porozumění zcela klíčové, podobně jako poznat ještě před pracovním pohovorem životopis uchazeče o zaměstnání. Zkrátka osobní historie o konkrétním území či člověku vypoví více, než se na první pohled může zdát. V konečném důsledku je totiž důležité to, zda jsme schopni v předloženém životopise citlivě, „meziřádkově“, kontextuálně, ale zejména přínosně číst.

Prvotní nahlédnutí do regionálního životopisu zprostředkuje podkapitola s názvem *Obecná historie*, jenž predestře cestu konkrétnějším tématům *Obživy*, která historizující pohled na dané území ucelí a zároveň i dotvoří, přičemž stanoví i některá další výzkumná témata, která v propojení s dřívějšími souvislostmi uvolní příhodný prostor pro navázání kapitolou příští. Různá další zajímavá a ilustrující historická témata, která není nutné podrobněji rozebírat, budou věcně nastíněna rovněž v následující kapitole.

2.1 Obecná historie

O počátcích lidské přítomnosti v Semilském regionu nejsou takřka žádné informace. Někteří historici předpokládají, že přes návrší u dnešního Vysokého nad Jizerou vedly již v mladší době kamenné lidské stezky.⁵¹ Avšak s jistotou lze tvrdit, že se zde lidé začali usazovat přibližně na přelomu 13. a 14. století v rámci kolonizace. Cennou půdu získávali na úkor místních pralesů a své vrchnosti platili pevný úrok.⁵² Nejstarší písemné zmínky se datují například k Bystré nad Jizerou (1320⁵³) či Podmoklicím (1322⁵⁴).

Semily jsou poprvé zmiňovány roku 1352 v souvislosti se semilským farním kostelem, který patrně již tehdy stál uprostřed náměstí. Toto náměstí (Komenského) navíc svým čtvercovým půdorysem dokládá, že založení Semil mělo od počátku městský ráz. Z jeho rohů vychází celkem 6 cest, a tak nikoho asi nepřekvapí, že se Semily staly obchodním i správním centrem přilehlého panství.⁵⁵

V registru papežských desátků je k roku 1352 také zmiňováno pod názvem *Wysoka* i Vysoké nad Jizerou, které je navíc zmíněno i roku 1354 v *Libri confirmatorium* a to již jako *Alta civitas* neboli město Vysoká.⁵⁶ Vysoké, centrum obchodu a duchovního života (dané doajista i výhodnou polohou), bylo tržním zázemím hradu Nístějka, prvně zmiňovaného roku 1369.⁵⁷ Do raného období města se také vztahuje pověst o Havlasu Pavlatovi a zkročeném medvědovi, jejichž společné vyobrazení nalezneme přímo na městském znaku a vlajce. Tuto pověst sepsanou podle rukopisu ze 17. století uvádí Alois Jirásek ve *Starých pověstech českých*.⁵⁸

Většina sídel v regionu se, jak již bylo uvedeno v podkapitole věnující se jeho vymezení, postupně dostala pod správní vliv Semilského panství. Mezi jeho významné majitele patřil generál Albrechta z Valdštejna Mikuláš Desfours, který panství získal od císaře po Valdštejnově smrti. Během panování Desfoursů procházelo Semilské panství dobou rozkvětu, během kteréž byly zakládány vesnice, povolávání noví kolonizátoři, podporován

⁵¹ ŘEHOŘOVÁ, I., aj. (2011, str. 3).

⁵² NAVRÁTIL, I., JAKUBEC, P. (2010, str. 5).

⁵³ KESNER, T., HEDVIČÁK, R. (2008, str. 19).

⁵⁴ Tamtéž (str. 70).

⁵⁵ NAVRÁTIL, I., JAKUBEC, P. (2010, str. 5).

⁵⁶ KESNER, T., HEDVIČÁK, R. (2008, str. 87); LUKÁŠ, V. (1992, str. 7); ŘEHOŘOVÁ, I., aj. (2011, str. 3).

⁵⁷ ŠPRÁCHAL, P. (2004, str. 3).

⁵⁸ JIRÁSEK, A. (1954, str. 215-216).

rozvoj obchodu, sklářství, soukenictví a lnářství. Roku 1690 (Vysoké již 1660, Semily 1710⁵⁹) byla dokonce pro většinu poddaných zrušena robota, již nahradil stálý plat s připomínkou, že všichni platící musí přist len za ostatní robotující.⁶⁰

Desfoursové, kteří drželi Semilské panství do roku 1748, vystavěli na přelomu 17. a 18. století v Semilech nový kostel a novou impozantně skvostnou roubenou radnici, ve které byla kromě velkého sálu pro zasedání městské rady, také šatlava a hostinec.

Obrázek 12, 10: Pokud by se původní semilská radnice dochovala⁶¹, byla by neocenitelnou kulturní památkou. Fotografie ze současnosti zachycuje více upozaděnou budovu „nové“ radnice i domu ze staré fotografie, který byl ale citelně přestavěn a je pravděpodobné, že určitých změn ve svažitosti se dostalo i samotné ulici (foto: Martin Adamec)

Nechali vybudovat i krásný kostel v Bozkově (1690), jenž na rozdíl od obou předchozích staveb stále stojí a vytváří snadno rozpoznatelnou dominantu, zkrášlující již tak pohádkový vzhled vsi při pohledu z protějších kopců (viz úvodní obrázek). Mezi další specifické majitele Bozkova a celého Semilského panství patřil například podnikatel Jakub Veith, jehož rodina území spravovala v období let 1810-1824, po kterém jej prodala šlechtickému rodu Rohanů.⁶²

Roku 1850 nahradila státní správa a samospráva vrchnostenské úřady a vznikl politický okres Semily, jehož okresní úřad se společně s okresním hejtmanstvím nacházel

⁵⁹ LUKÁŠ, V. (1992, str. 16)

⁶⁰ NAVRÁTIL, I., JAKUBEC, P. (2010, str. 6-7).

⁶¹ Tamtéž (obr. příloha 25).

⁶² Tamtéž (str. 7-10).

přirozeně v Semilech.⁶³ Při určení Semil okresním městem byla rozhodující ochota Rohanů pronajmout státu budovu zrekonstruovaného semilského zámku. Na vlastní náklady provedlo město nezbytné stavební úpravy a následně i vybavilo zámek potřebným nábytkem.⁶⁴

19. století ale nebylo nositelem změny pouze v oblasti správní. Nebývale dynamický vývoj změnil hospodářství celého regionu. Již od 17. století se zde masově šířilo pěstování a domácí zpracování lnu, od 18. století též tkaní bavlny. Počet 6000 přadláků lnu na přelomu 18. a 19. století na Semilském panství a vyvážení jejich výrobků do Holandska, Německa, Itálie, Španělska, ale i Ameriky je více než výmluvné. Místní velmi levná pracovní síla spolu s dosud řádně nevyužitým energetickým potenciálem vodních toků a dějinným zlomem v podobě radikálního zlepšení dopravní dostupnosti díky výstavbě klíčové železnice a nových silnic, si zkrátka přímo „říkala o nějakou tu“ průmyslovou revoluci.

Tovární boom nastal v druhé polovině století. Průmyslové výroby zabývající se zejména předením a tkaním lidově řečeno „rostly jako houby po dešti“ zvláště podél toku Jizery. Největší z nich, přádelnu a tkalcovnu, postavil při Jizeře v odlehlé části Podmoklic průmyslník Franz Schmitt, jehož podnikání bude podrobněji rozebráno v podkapitole *Tovární průmysl*. V Semilském regionu měl silné zastoupení též průmysl dřevozpracující, vyrábějící rozličné výrobky – rakve, perly, knoflíky, hračky a například i sportovní potřeby.⁶⁵

V neposlední řadě nastaly v 19. století významné proměny lidského společenství, částečně v souvislosti se změnami pracovními. Zavedení Silvestrovských patentů, rušících poddanství a mimo jiné potvrzujících i rovnost před zákonem, vytvořilo občanskou společnost. Již několik desetiletí také „hýbalo“ českými zeměmi České národní obrození, s nímž bylo kromě mnoha jiných činností spojeno zakládání různorodých vlasteneckých spolků a sdružení. Ve Vysokém nad Jizerou a snad i ve všech vesnicích Semilského regionu se nacházela tělovýchovná organizace Sokol (Vysoké - 1871)⁶⁶, v Pasekách nad Jizerou sbor vojenských vysloužilců (1874) a sbor dobrovolných hasičů (1888)⁶⁷, v Semilech čtenářsko-pěvecký spolek Jizeran (1860)⁶⁸ a v každém ze zmíněných i nezmněných sídel nespočet dalších.

⁶³ JAKL, M., aj. (2004, str. 25).

⁶⁴ NAVRÁTIL, I., JAKUBEC, P. (2010, str. 16).

⁶⁵ Tamtéž (str. 20-23); JAKL, M., aj. (2004, str. 82).

⁶⁶ ŘEHOŘOVÁ, I., aj. (2011, str. 8).

⁶⁷ BARIAKOVÁ, A., SOJKOVÁ, J. (2006, str. 5-7).

⁶⁸ NAVRÁTIL, I., JAKUBEC, P. (2010, str. 14).

Duch kulturního a pracovního každodenního života 19. století se v poklidu překlenuje do 20. století a bez větších změn přetrval až do konce období 1. republiky. Samozřejmě, doba se stále rychle měnila – domácnosti se elektrifikovaly, zdravotnické služby se zlepšovaly, vznikl film, po silnicích začaly jezdit automobily, národní uvědomění českých obyvatel dosáhlo vrcholu díky založení vlastního státu a nastávaly i desítky jiných významnějších i méně významných změn, ale samotné jádro fungování společnosti, a to zejména na venkově, se pozměnilo jen nepatrně. Autorovo utvrzení v tomto názoru roste s množstvím prostudované kvalitní obecné a regionální literatury, spojené s následnými návštěvami regionálních muzeí. Toto období z tohoto konkrétního úhlu pohledu tedy vnímá, jako pomyslné vyvrcholení předchozího pozvolného staletého vývoje, který v souvislosti s 2. světovou válkou a následným poválečným uspořádáním světa a Evropy čekaly radikální změny.

V rámci Mnichovské dohody byla Československu odejmuta valná část jeho pohraničí. Toto odštěpení zasáhlo i Semilský region, zejména jeho Vysockou část. Město Vysoké nad Jizerou se ocitlo na samotné hranici československého státu, kdežto s ním přímo sousedící Tříč a Sklenařice již patřily Třetí říši⁶⁹. A ač je všeobecně vžito, že se zábor vztahoval pouze na pohraničí obývané převážně německy mluvícími československými občany, tak stejně jako v tomto případě spadlo do spárů nacistického Německa i mnoho jiných výhradně česky se identifikujících obcí. V důsledku tohoto stavu uprchlo během následujícího půl roku ze zabraného československého pohraničí více než sto padesát tisíc česky mluvících obyvatel, kteří si tak v mnohých případech kromě cenného majetku zachránili i vlastní život.⁷⁰

Semily, stejně jako mnoho jiných měst, se o tyto uprchlíky staraly. Například v roce 1940 nechaly vystavět v Podmoklicích nájemní dům s jednopokojovými příslušenstvím vybavenými byty, který byl těmto uprchlíkům určen⁷¹. O životě v „Uprchláku“ ze svých přímých vzpomínek a vzpomínek na vyprávění rodičů povyprávěly v rámci krátkého rozhovoru sestry Ludmila Junková a Božena Votrubcová, rozené Slavíkové, jejichž „uprchlický“ příběh je stručně nastíněn v následujících dvou odstavcích.

Rodina bydlela původně ve Špindlerově Mlýně, kde byl pan Slavík (otec) zaměstnán, jako poštovní doručovatel. Stejně povolání vykonával i následně v Semilech, dokud nebyl

⁶⁹ VODSEĎÁLEK, I., SLÁDKOVÁ, A., ŘEHOŘOVÁ, I., eds. (2004, str. 21).

⁷⁰ CUHRA, J. (2006, str. 94-97); LUKÁŠ, V. (1992, str. 45-46).

⁷¹ NAVRÁTIL, I., JAKUBEC, P. (2010, str. 25).

totálně nasazen v Německu. Avšak dramatické chvíle zažila rodina již v době před „nasazením“, když musel být pan Slavík falešně hospitalizován na izolačním oddělení semilské nemocnice s růží, jelikož na něj měla spadeno nacistická tajná policie, chtějící ho kamsi odvléct. Po jeho následném „odchodu“ do Německa zůstala paní Slavíková s dětmi sama. V jejich bytě umístěném v 5. patře nebyla tekoucí voda, a tak jí paní Slavíková musela - stejně jako topné suroviny - vynášet, přičemž se jednou ošklivě poranila, když s plnými konvemi v rukou upadla na schodech, v důsledku čehož si vyrazila většinu zubů.

Netrvalo dlouho a s postupným přibližováním válečné fronty, počaly se i v Semilech rozhoukávat sirény varující před leteckými nálety. Starší z dcer, paní Božena vzpomíná: „...a tam dozadu byly louky, močály, křoviny a když jako houkaly sirény, že bude nálet, tak sme vždycky se sbalily s maminkou, tebou a já panenku... sbalily a tam byly křoviska a takový močály, a tak sme dycky utíkaly tam do těch křovin se jako schovat.“. Po vytouženém skončení války a šťastném návratu otce domů se rodina již v létě 1945 přestěhovala do etnicky počesťovaného Vrchlabí⁷², kde se usadila natrvalo. Avšak ještě několik let po válce se paní Slavíková léčila s nemocí nervové soustavy, způsobené silným a neustávajícím stresem během předchozích válečných let.

Obrázek 13: Podmoklice (50. léta 20. století). Bytový dům v němž vyrůstaly sestry Slavíkovy se nachází na konci druhé ulice (slepé) zprava od hlavního semilského mostu. Močály a křoviny (uprostřed), nádraží (vlevo)⁷³

⁷² LOUDA, J. (2006, str. 45).

⁷³ GEODESIS BRNO (2012, a).

Nelehké období nacistické okupace nepřežilo v Semilech několik desítek osob. Mezi oběti lze mimo jiné zařadit semilské odbojáře, osoby označené podle Norimberských zákonů za židy, ale nepřímo i tři semilské občany, kteří zahynuli jako piloti RAF na evropských bojištích. Podobně neblahý osud zastihl i 34 obyvatel Vysokého nad Jizerou. 23 z nich zemřelo v souvislosti s odbojovou činností a zbylých 11 osob bylo postříleno při německém znovudobývání Vysokého 4. května 1945, které bylo odpovědí na protinacistické povstání ze dne předchozího. Při této vojenské akci jednotek volkssturmu, policie a hitlerjugend, které vpadly do Vysokého ze třech směrů okolo čtvrté hodiny ranní, byla dokonce poškozena střecha divadla a jednoho domu na náměstí pancéřovou pěští.⁷⁴

Zmíněné regionální povstání vypuklo spontánně 3. května 1945 v Chuchelně a následně se jako „lavina“ rozšířilo do všech měst v bližším i vzdálenějším okolí (Turnov, Jilemnice, Nová Paka,...). Následný příchod sovětských vojsk do Semil 10. května byl vítán s nadšením. Podobné nadšení a radost zavládlo i ve Vysokém „vysvobozeném“ tentýž den. Vysočtí vojáci náležitě uvítali a po přehlídce konané na náměstí je při jejich odchodu směrem na Semily doprovázeli hudbou. Na památku zmíněného dne byly vydány i speciální fotografické pohlednice.⁷⁵

Necelé tři roky po ukončení 2. světové války započaté více než 40 leté období vlády komunismu se v Semilském regionu ničím neodlišovalo od zbytku Československa. Tak jako jinde i zde probíhaly opakované vlny zatýkání, špiclování, šikanování a udávání, týkající se velice často rolníků, živnostníků, politických oponentů, duchovních,... V rámci kolektivizace Československa zde s většími či menšími „problémy“ vznikala JZD – jednotná zemědělská družstva. Také se znárodněly zbylé soukromé průmyslové podniky. Soukromé živnosti se začleňovaly do socialistického sektoru a docházelo i k „právně“ ošetřenému vyvlastňování a všeobecně k mnohým dalším nespravedlnostem a nepravostem typickým pro tento totalitní režim. Následný návrat k demokracii a tržní ekonomice přišel až se Sametovou revolucí v roce 1989. Během posledních 25 let byly majetky díky restitučním zákonům navraceny, političtí vězni rehabilitováni, organizace jako Sokol, Klub českých turistů či třeba Junák obnoveny. Z regionálního hospodářství nevymizela zemědělská družstva, služby zažily velký růst, ale místní textilní průmysl neustál tlak převážně asijské konkurence a zanikl.⁷⁶

⁷⁴ NAVRÁTIL, I., JAKUBEC, P. (2010, str. 26); LUKÁŠ, V. (1992, str. 46-48).

⁷⁵ NAVRÁTIL, I., JAKUBEC, P. (2010, str. 26-27); VODSEĎÁLEK, I., SLÁDKOVÁ, A., ŘEHOŘOVÁ, I., eds. (2004, str. 19-20).

⁷⁶ NAVRÁTIL, I., JAKUBEC, P. (2010, str. 28-34); NAVRÁTIL, I., JAKUBEC, P. (2010, str. 35-36). KUKLÍK, J. (2002, str. 148-149).

Obrázek 14, 15: Město Semily – Městská zástavba doznala od 50. let 20. stol. (nahore)⁷⁷ do dnešních dnů (dole)⁷⁸ značných změn. Patrné je její výrazné rozšíření zejména v Podmoklicích

⁷⁷ GEODESIS BRNO (2012, b).

⁷⁸ ČÚZK (2012).

2.2 Obživa

Zemědělství a domácí řemesla

Mezi nepočetné základní komodity pěstované již před několika sty lety na místních svažitých a kamenitých polích se řadí žito, oves, zelí, brambory a len. Zajímavostí je doložené pěstování chmelu pro semilský pivovar v 17. století.

Opakované lokální neúrody spojené s odlehlostí regionu znamenaly v době před vystavěním železnice a významnějších cest velký problém, jenž mohl vyústit v hladovění obyvatelstva ba až přímo v hladomor. Nejinak tomu bylo v letech 1771-1772, kdy rok po doloženém zpozorování polární záře, již lidé vnímali jako zlé znamení, způsobila abnormální neúroda silný hladomor, jemuž padlo za oběť nespočet životů. Nedlouho poté začala vrchnost budovat nouzové zásobárny osiva a v hojném množství se rozšířilo i pěstování a konzumace brambor.⁷⁹

Samotné zemědělství tak nemuselo k obživě vždy stačit, a proto si místní obyvatelé přivydělávali i jinak, díky čemuž se zde začalo od 17. století masivně šířit domácí zpracování lnu a neexistovala snad chalupa, kde by nestál alespoň jeden tkalcovský stav. Předením a tkaním se zabývaly celé rodiny klidně 16 hodin denně, každý den v týdnu. Hotové

výrobky dodávali pravidelně přicházejícím faktorům, kteří je dále přeprodávali. Tento textilní fenomén, jenž se stal synonymem zdejšího regionu a i celého širšího okolí, je patrný i dnes, kdy neexistuje regionální muzeum s expozicí nevybavenou kolovraty, vřeteny a tkalcovskými stavy.

Obrázek 16: Dobově zařízený interiér chalupy vybavený tkalcovským stavem (semilské muzeum; foto: Martin Adamec)

⁷⁹ NAVRÁTIL, I., JAKUBEC, P. (2010, str. 11-13); LUKÁŠ, V. (1992, str. 20); BARIAKOVÁ, A., SOJKOVÁ, J. (2006, str. 10).

Citelný zásah místní výrobě zasadila až ve 30. letech 19. století kvalitnější strojově spřádaná anglická bavlna, již nemohli místní lidé konkurovat. V důsledku toho se řada z nich přeorientovala na ruční zpracovávání bavlny obstarávané faktory, ale i tento stav byl už spíše jen předeheurou pro organizovanou tovární výrobu v masovém měřítku, rozmáhající se v téměř souvislém pásu severočeského pohraničí, jenž byl pouze výrazněji přerušen právě Semilským regionem a jeho blízkým okolím.⁸⁰

Poslední větší impuls pro domácí výrobu nastal v 70. letech 19. století v podobě navlékání korál pro jabloneckou bižuterii. Velký význam měl tento způsob obživy zejména pro Vysoké nad Jizerou a jeho okolí, kam přicházeli faktoři pro hotové zboží i každý týden.⁸¹

Obrázek 17: Navlékačka (s pedálem) sloužící pro snadné a rychlé navlečení korálků (vyšocké muzeum; foto: Martin Adamec)

Řemeslná výroba na Semilsku nebyla, ale pouze jen o tkaní či navlékání a „očekávatelných“ řemeslech (krejčí, kováři, pekaři, řezníci,...⁸²). Šikovní řemeslníci zde mimo jiné vyráběli zemědělské náčiní⁸³, vyhlášené „bačky“⁸⁴, a třeba přímo v Semilech až do roku 1956 příležitostně i pilníky. V bývalé pilníkářské chalupě je dokonce vytvořena muzejní expozice odhalující životní a pracovní podmínky semilského pilníkáře krátce po skončení 1. světové války.⁸⁵

Následný vývoj zemědělství i řemesel po 2. světové válce v podobě zrušení soukromého podnikání a kolektivizace zemědělství byl vhodně nastíněn již v podkapitole předchozí. Nezmíněné, ale podstatné konkrétní příklady budou věcně uvedeny v podkapitole *Přehlížené zemědělství*, spadající pod kapitolu *Současný venkov Semilska*.

⁸⁰ NAVRÁTIL, I., JAKUBEC, P. (2010, str. 20-21); JAKL, M., aj. (2004, str. 59).

⁸¹ LUKÁŠ, V. (1992, str. 33).

⁸² NAVRÁTIL, I., JAKUBEC, P. (2010, str. 12).

⁸³ JAKL, M., aj. (2004, str. 133).

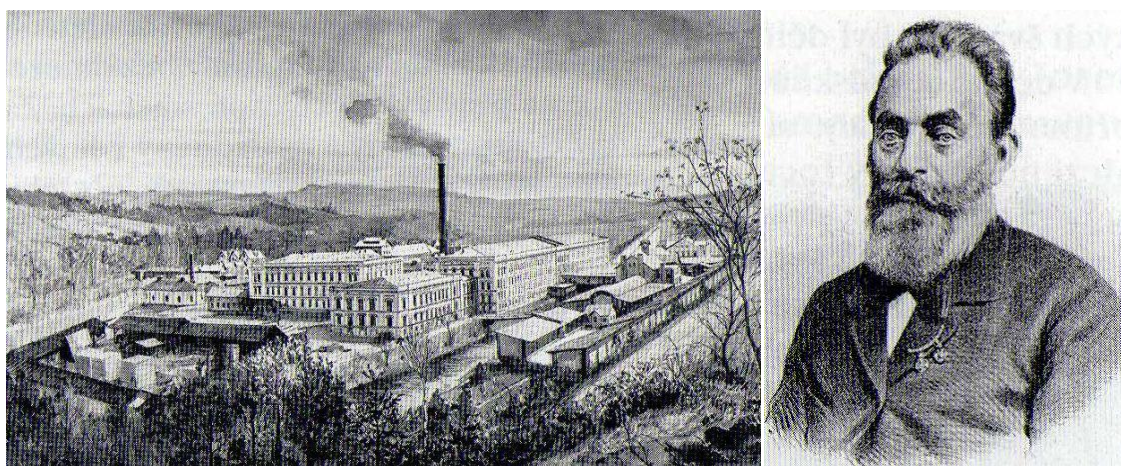
⁸⁴ LUKÁŠ, V. (1992, str. 34).

⁸⁵ Městské informační středisko Semily (2007, str. 4).

Tovární průmysl

Semilsko začalo být tedy industrializováno až po první polovině 19. století, v souvislosti s radikálním zlepšením dopravní dostupnosti, přičemž první továrny začaly vznikat jako malé provozy využívající vodní síly při starých mlýnech a pilách. Nejvýznamnější a takřka revoluční podíl na tomto zlepšení měla nově vystavěná železnice (1858) vedoucí přímo přes Semily. A jako je Liberec a jeho okolí spojováno s průmyslnickým jménem rodiny Liebiegů, má i Semilský region a zejména město Semily svůj pojem, který nalezneme pod jménem Franz Schmitt.⁸⁶

Českodubský velkopřůmyslník Franz Schmitt vstupuje do hospodářství Semil roku 1857, kdy kupuje první semilskou továrnu – tkalcovnu ovčí vlny a zároveň tiskárnu látek – vystavěnou v roce 1851 a přebudovává ji na větší a modernější tiskárnu šátků o více než 500 zaměstnancích, která nachází odbyt nejen v Evropě, ale i například v Jižní Americe, Japonsku, Číně,.... Navíc několik let po napojení Semil na železniční síť nechává vystavět v tehdy ještě odlehlých podmoklých Řekách rozlehlou přádelnu bavlny, zaměstnávající na 1 700 lidí. U této přádelny následně vzniká i unikát, jakési městečko ve městě – soběstačná tovární kolonie, ve které se okolo malého „náměstí“ nacházely obytné domy, prodejny, pošta, škola a dokonce i hotel. Franz Schmitt umírá roku 1883, přičemž jeho firma poměrně stabilně podniká v Semilech i nadále až do světové hospodářské krize v 30. letech 20. století, kdy je výroba výrazně omezena a nedlouho poté jsou všechny objekty firmy i s firmou samotnou prodány.⁸⁷

Obrázek 18, 19: Továrna v Řekách (kresba konec 19. století) a portrét jejího majitel F. Schmitta⁸⁸

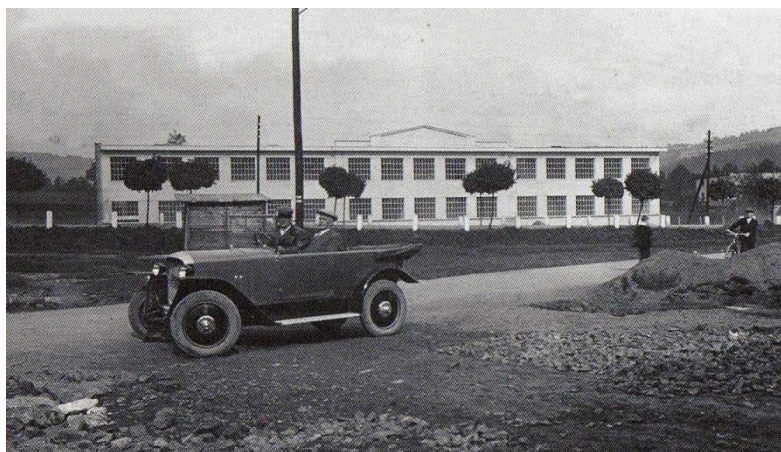
⁸⁶ NAVRÁTIL, I., JAKUBEC, P. (2010, str. 21-22); Tamtéž (str. 38); JAKL, M., aj. (2004, str. 8).

⁸⁷ JAKL, M., aj. (2004, str. 162-163).

⁸⁸ Tamtéž (str. 162-163).

V předchozí podkapitole již bylo zmíněno, že kromě Schmittových továren vzniklo v celém Semilském regionu i mnoho jiných textilních závodů situovaných převážně u toku řeky Jizery. A že to nebyl pouze textilní průmysl, který dával místním lidem práci, dokazuje i silné zastoupení průmyslových odvětví zaměřených na výrobu rakví, automatů a hraček.⁸⁹

Při konkrétnějším pohledu je patrné, že jen v Semilech bylo „rakváren“ hned několik⁹⁰. A i když se zde rakve již nikde nevyrábějí, mezi místními nejsou zapomenutou historií. Bývalý místostarosta Semil se kterým byl dělán v rámci kapitoly Současný venkov Semilská rozhovor na otázku: „*Co Vás první napadne, když se řekne Semily?*“ mimo jiné odpověděl, že: „*...dlouhou dobu se o Semilech jako mluvilo, že to je město pohřebního ruchu, protože tady bylo první krematorium na elektrický spalování... ...A pak taky další věc, která tady byla, že tady byla monopolní výroba rakví v Semilech. To dala TOFA tenkrát ještě, a to bylo co se tady dávaly rakve i pro Gottwalda a pro ty „potentáty“, takže to bylo taky slavný...*“ Na tento zajímavý postřeh je příhodné navázat citací z knihy *Pojednání o mé radostné cestě od kolébky ke krematoriu, aneb od puberty ke klimakteriu* od Vladimíra Komárka, kterou tento odstavec bude rovněž zakončen: „*V Semilech bylo několik továren na rakve. V Paulusově rakvárně je dosud sídlo Bezpečnosti. Za buržoazie byl takový zvyk, že když některý zaměstnanec šel do důchodu, obdržel jako pozornost podniku jednu rakev podle vlastního výběru a vlastní míry. Byla to vždycky sláva. Muzika hrála a čerstvej důchodce slavnostně odvážel na káře svou rakev k domovu. No a cestou zastavil v každý hospodě. A na Hořensko ze Semil jich bylo dvanáct...*“.⁹¹

Obrázek 20: Rakvárna Roberta Pauluse (okolo roku 1930)⁹²

⁸⁹ JAKL, M., aj. (2004, str. 163-174).; Tamtéž (str. 176-179); Tamtéž (str. 182-183).

⁹⁰ Tamtéž (2004, str. 176-177).

⁹¹ KOMÁREK, V. (2002, str. 84).

⁹² NAVRÁTIL, I., JAKUBEC, P. (2010, obr. příloha 88).

V Semilech byly též dvě výroby různých herních i neherních automatů. První z nich – *Josef Mach, elektrotechnická továrna a dřevoprůmysl* – vyráběla automaty se jménem *Mars*. Její sortiment tvořily kromě výherních a hudebních i automaty prodejní, nabízející cukrovinky, voňavky, cigarety a mýdlo. Druhá vyráběla automaty vlastní konstrukce zvané *Forbes*, které byly úspěšně otestovány v hostinci na Cimbále, přičemž jej chodili obhlížet i okolní hostinští a početné prodeje tak na sebe nenechaly dlouho čekat. Forbesy vyrábějící firma *Vaněk Semily* dosáhla časem takového těchto strojů dodala kasinům v Karlových Varech a Poděbradech a dokonce i etiopskému císaři, který si objednal několik automatů uzpůsobených na etiopské stříbrné mince.⁹³

Další aktivity prosperující firmy Vaněk nejlépe odhalí přímá citace z knihy *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku*: „Automaty na cukrářské a drogistické zboží, na prezervativy, na výdej mýdla na záchodech, na postřík voňavkou, automaty pro restaurace na výrobu sodovky, výčepní pulty s tlakovým mytím sklenic (jeho vlastní patent), gramofony od nejjednodušších na kliku až po hudební skříně s elektrickým pohonem a osvětlením.“⁹⁴ Z důvodu zakázání hraní na výherních automatech se v roce 1936 firma přeorientovala na výrobu vah, strojků pro domácnost, držáků na hrnce, automatických hydraulických zavíračů dveří,... Majitel a zakladatel podniku Josef Vaněk se během následné nacistické okupace přímo zapojil do odboje. Byl činný v *Obraně národa*, finančně podpořil budoucí semilské letce RAF, zachránil vydávání ilegálního časopisu *V boj*, prováděl kolportáž. Roku 1942 zatčen a 22. února 1943 v Berlíně popraven. Podnik byl k roku 1951 likvidován.⁹⁵

Nedlouho předtím se v Semilech pevně ukotvila i výroba hraček, a to když sem z obsazeného českého pohraničí v roce 1938 uprchlo na 30 českých zaměstnanců hračkářské firmy z Albrechtic, čehož využil majitel pily a velkoobchodník se dřevem Josef Drábek. Pronajal v Semilech továrnu a již v březnu 1939 vystavoval se svou novou firmou hračky na veletrhu v Praze. Majitel albrechtické firmy nedlouho poté obvinil jednoho ze zaměstnanců z průmyslové špionáže a celá semilská továrna byla v roce 1942 převedena i se všemi zaměstnanci pod jeho správu. Výroba hraček se rázem změnila na produkci leteckých a lodních výukových modelů pro německá vojenská učiliště. Po skončení 2. světové války byla výroba hraček obnovena a roku 1948 byl podnik včleněn do národního podniku TOFA.

⁹³ JAKL, M., aj. (2004, str. 177-178).

⁹⁴ Tamtéž (str. 178-179).

⁹⁵ Tamtéž (str. 179).

V současné době se už v Semilech hračky nevyrábí, privatizovaná část národního podniku TOFA – TOFA TOYS akciová společnost – skončila v likvidaci⁹⁶ a její bývalý tovární objekt je v neutěšeném stavu. V Semilech též do roku 2005 vyráběla hračky i VISTA společnost s ručením omezeným, která téhož roku přestěhovala výrobu do nedaleké Slané. Její specifická vazba na „rodné“ město je však stále patrná například na výloze hlavního semilského „hračkářství“, kde většinu výstavní plochy zabírají právě její výrobky. Mezi ty nejznámější vyráběné i dnes dozajista patří stavebnice SEVA představená roku 1984⁹⁷.

Obrázek 21: Ze současné produkce stavebnice SEVA⁹⁸

Rozličnost průmyslové výroby na Semilsku ale ani zdaleka nekončila pouze u těchto podrobněji rozebíraných příkladů. V období první poloviny 20. století zde fungovala i brusírna skla v Roztokách u Semil, továrna na křišťálové lustry a umělecké sklo v Bořkově, skelná huť v Jesenném⁹⁹, dále pak továrna na kávové mlýnky v Semilech, továrna sportovních potřeb tamtéž, Semilské podkrkonošské strojírny¹⁰⁰, semilská knihtiskárna Josefa Glose (dodnes tisknoucí)¹⁰¹ a v neposlední řadě i jediná továrna ve Vysokém – mechanická tkalcovna a šlichtovna, která byla zároveň nejvýše lokalizovanou tkalcovnou v celém Rakousku-Uhersku.¹⁰²

⁹⁶ Kurzy.cz: TOFA TOYS a.s. v likvidaci – obchodní rejstřík úplný výpis (2013).

⁹⁷ HBI – ON-LINE DATABÁZE FIREM: VISTA Semily s.r.o. (2013); Vista: Historie firmy BENEŠ a LÁT a.s. (2013).

⁹⁸ MALÝ POMOCNÍK – INTERNETOVÝ OBCHOD PRO RODIČE A JEJICH DĚTI: SEVA 4 UNI (2013).

⁹⁹ JAKL, M., aj. (2004, str. 175-176).

¹⁰⁰ Tamtéž (str. 180-183).

¹⁰¹ Tamtéž (str. 177).

¹⁰² Tamtéž (str. 154).

Proč ale ve Vysokém nad Jizerou byla vystavěna pouze jedna továrna, a to až na počátku 20. století? Důvodů by se našlo dozajista mnoho, ale jedním z hlavních je bezpochyby nevýhodná poloha vyvýšené obce bez výraznějších vodních toků. Navíc většina uváděných továren vznikala při nově budovaných cestách a železnicích, kdežto Vysoké bylo umístěno mimo tyto „tahy“, což dozajista stěžovalo, kromě samotného vývozu i dovoz zdrojových surovin. Dopravní dostupnost musela být navíc velice bídná zejména v zimních měsících, kdy místní cesty zapadávaly sněhem.

Těmto tezím dává za pravdu kniha *Vysoké nad Jizerou* z roku 1992, kde se o místní tkalcovně lze dočíst, že sice zajistila potřebné pracovní příležitosti, ale: „*Její provoz však zdražovala daleká doprava surovin, uhlí i hotového zboží, což se muselo projevovat na jejím výnosu i na mzdách.*“¹⁰³ Dále se zde uvádí, že: „*Průmyslová revoluce, která v druhé polovině 19. století se projevila horečným zakládáním továren v údolích řek, zdrojů energie, a při nových, údolních komunikacích, se vyhnula vysoko položenému městu.*“¹⁰⁴ Velmi zajímavý pohled na toto téma přináší též publikace *Vysoké nad Jizerou* z roku 2010: „*Výraznější ranou pro obyvatele byl rozvoj továren v okolních údolních obcích, který však přispěl k uchování vysoké kvality kulturního svérázu města. Města řemesel, trhů, podhorského zemědělství, pastvin.*“¹⁰⁵ Jestli na této tezi lidově řečeno „něco je“ bude odhaleno v podkapitole *Vysoké nad Jizerou jako kulturní fenomén*, která je součástí kapitoly *Současný venkov Semilská*.

Těžba

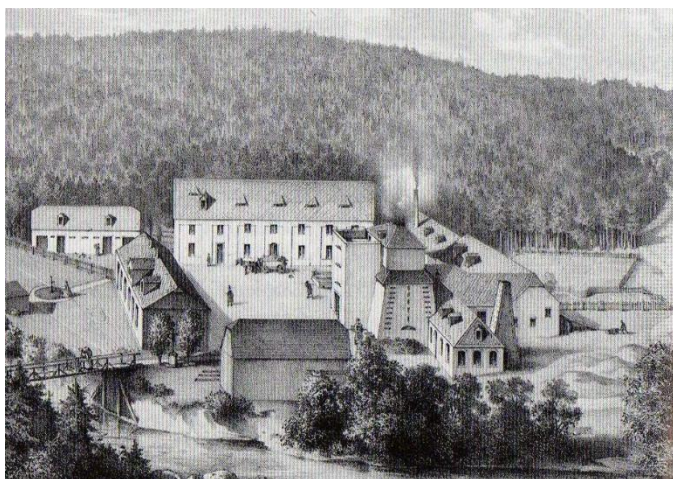
Zemědělství, řemesla, průmysl, ale i těžba a následné zpracování různých druhů surovin probíhalo na Semilsku rovněž velice intenzivně, i když určitě ne v takovém měřítku jako v nedalekých horách. Těžilo se zde zejména v době před průmyslovou revolucí, jejíž revoluční dynamika a klíčový význam byly patrně silně zastiňující a uvrhly tento typ obživy do roviny polozapomenutí a opomíjení, což je zajisté škoda, protože i v tomto ohledu Semilský region měl a možná i dodnes má co nabídnout.

¹⁰³ LUKÁŠ, V. (1992, str. 32-33).

¹⁰⁴ Tamtéž (str. 30).

¹⁰⁵ ŘEHOŘOVÁ, I., aj. (2011, str. 4).

Na Semilsku byly dobývány převážně tři rudní suroviny – měď u Příkrého a Rybnic, rtuť u Jesenného (datována již roku 1625) a v největší i když stále pouze lokální míře i ruda železná. Samotná těžba železné rudy nebyla vždy úspěšná, rudní žíly bývaly slabé a značně rozptýlené v téměř celém regionu – nedaleko Jesenného, Roztok u Semil, Roprachtic, Bítouchova, Bozkova a Příkrého. Zpracováním této suroviny se zabývala železárna v „zapadlém“ Bohuňovsku (vystavěná roku 1799), která paradoxně neodebírala většinu rud

od horníků, ale od místních sedláků, kteří ji nacházeli na svých pozemcích. Železárna v „Engentálu“, jak se tehdy přezdívalo Bohuňovsku, byla provozována s většími či menšími obtížemi až do roku 1879, kdy vyhořela. Mezi její významné majitele patřili Veithové, Rohané a Liebiegové.¹⁰⁶

Obrázek 22: Železná huť v Bohuňovsku (1858)¹⁰⁷

Patrně nejstarším doložením těžby a zpracování nerudní suroviny v Semilském regionu je zápis z roku 1376, ve kterém se jakýsi sklář Nyclas Quaysser z Vysokého nad Jizerou zavázal vyrobit jistému Hanuši z Hlohova 3 200 skel. V nedávné době byla navíc přímo ve Vysokém sklářská huť opravdu doložena. Kameny polité sklovinou, strusky a slitky skla však nepotvrzují, ale ani nevyvracejí možnou spojitost se zmíněným sklářem.¹⁰⁸ Sklářská výroba v této části regionu je díky nalezené škváře a natavenému sklu doložena už od roku 1957 také v nedalekých a příznačně pojmenovaných Sklenařicích. V této lokalitě byly dokonce odkryty i zbytky sklářské pece.¹⁰⁹

Díky dobré hlíně situované přímo u Semil nabízelo zajímavé možnosti obživy také cihlářství, přičemž největší cihlárna (založena 1897) zaměstnávala okolo 35 dělníků, vyrábějících za pomoci strojů až 1 850 000 cihel ročně.¹¹⁰ Podobný počet dělníků našel obživu i v dnes zatopeném vápencovém lomu v Jesenném fungujícím od roku 1919.¹¹¹ Zato nedaleký dolomitový lom v Bozkově odhalil roku 1947 jedno z nejpoutavějších míst

¹⁰⁶ JAKL, M., aj. (2004, str. 29-35).

¹⁰⁷ Tamtéž (str. 34).

¹⁰⁸ KESNER, T., HEDVIČÁK, R. (2008, str. 91); LUKÁŠ, V. (1992, str. 9).

¹⁰⁹ KESNER, T., HEDVIČÁK, R. (2008, str. 95); LUKÁŠ, V. (1992, str. 9).

¹¹⁰ JAKL, M., aj. (2004, str. 45).

¹¹¹ Tamtéž (str. 43).

Semilského regionu dneška – Bozkovské dolomitové jeskyně. Přitom v prvních letech po jejich objevení nebylo zřejmé, jestli se je vůbec podaří uchránit před plánovaným odtěžením.¹¹²

Mezi nejtypičtější nerudní suroviny těžené na Semilsku patřily bezpochyby stavební kameny. Kupříkladu továrník Franz Schmitt používal na stavbu největší semilské továrny čedič z poměrně vydatných ložisek situovaných nad železničním nádražím v Podmoklicích. V tomto lomu byla též na počátku 20. století vystavěna dvoukolejná a přes 400 metrů dlouhá malodráha spojující jej s nádražím. Kámen z *Čedičových závodů Podmoklice* našel využití i při dláždění Pražského hradu.¹¹³

Obrázek 23: 400 m dlouhá malodráha spojující podmoklický čedičový lom s vlakovým nádražím¹¹⁴

Pomyslnou zajímavostní tečkou za celou touto podkapitolou je fakt, že těžba černého uhlí charakteristická pro Ostravsko či třeba Kladensko, probíhala i zde na Semilsku. U Nedvězí a Hořenska byly vybudovány sice nevelké, ale řádné doly. Uhlí z nich se však hodilo pouze na hnojení polí. Publikace *Historie podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku* téma uzavírá stručnou výpověď o této důlní činnosti: „Kolem roku 1880, kdy těžba vrcholila, zaměstnávala jen tři horníky.“¹¹⁵

¹¹² MILKA, D., HROMAS, J., OUHRABKA, V. (2007, str. 18).

¹¹³ JAKL, M., aj. (2004, str. 41-42).

¹¹⁴ NAVRÁTIL, I., JAKUBEC, P. (2010, obr. příloha 93).

¹¹⁵ JAKL, M., aj. (2004, str. 46).

3. Současný venkov Semilská

Současnost Semilského regionu by mohla být reflektována přes nesčetný počet různě podrobných hledisek, které by i přes veškerou snahu sotva mohly pokrýt všechna realizovatelná témata. V návaznosti na dosud napsaný text a předem stanovené cíle této práce, byla do této kapitoly vybrána témata ilustrující současnost každodenního života lidí na Semilsku, jejich životních potřeb, obživy a volnočasových aktivit. Jednotlivé části kapitoly tak budou často velmi úzce zaměřené, a to vždy na konkrétní příklady, demonstrující všeobecný stav daných jevů, jejichž prostorová všeobecnost v Semilském regionu byla již dříve popsána v podkapitole *Všeobecný profil území*.

Semily jako město pro život jsou první podkapitolou otevírající témata současnosti prostorových ruralit na Semilsku. Tato podkapitola mapuje „rutinní“ i specifická každodenní témata provázející a ovlivňující život na malém městě, přičemž vychází z analýzy rozhovorů a otevřených dotazníků absolvovaných s vybranými místními obyvateli. Zabývá se též jejich vztahem a představami o domácím městě a v samém závěru přináší i jedinečný pohled „odjinud“.

Vysoké nad Jizerou jako kulturní fenomén je název druhé podkapitoly, zabývající se nedoceneným kulturním a folklorním fenoménem, kterým je společně se svým nejbližším okolím město Vysokého nad Jizerou. Zabývá se místními lidovými tradicemi, zakořeněností zdejších obyvatel, velmi unikátními svérázy daného území a i nesčetnými dalšími provázanými tématy, jež popisuje, analyzuje a zároveň i hledá odůvodněné příčiny jejich současného stavu.

Přehlížené zemědělství je věcnou podkapitolou věnující se současnému stavu a vývoji regionálního zemědělství na konkrétním příkladu zemědělského družstva *Horal* z Vysokého nad Jizerou. Část textu je věnována i velmi rozmanitému samozásobitelství, jehož četná přítomnost v Semilském regionu je více než typická.

Háje nad Jizerou – textilní unikát je podkapitolou zkoumající na konkrétním a zcela jedinečném příkladu továrny v Hájích nad Jizerou současný stav tradičního textilního průmyslu v regionu – jeho klady, zápory, možnosti a perspektivy. V neposlední řadě nabídne i přímý náhled do textilní výroby a nevynechá ani téma v současnosti nejmodernějších

nanovlákněných textilií a jejich úpravy. Zohlední i nesporný vliv továrny na rozvoj malé obce.

Služby a cestovní ruch na Semilsku je nejen poslední, ale i zcela klíčovou podkapitolou, která se pokusí nalézt odpovědi na příhodně vyvstávající otázky – Je Semilsko turistickým regionem? Je zde dostatečně využito turistický potenciál? Naleznou zde turisté dobré služby a celkově dobré turistické zázemí a infrastrukturu? A lze na Semilsko nahlížet jako na součást některého z významných turistických regionů, jakými jsou Krkonoše, Český ráj či Jizerské hory? Zjištěné a vyhodnocené informace následně otevrou cestu závěrečné kapitole *Možnosti dalšího vývoje*, jejíž stěžejní zaměření na potenciální turistický průmysl bude pomyslným vyvrcholením a uzavřením této bakalářské práce.

Obrázek 24: Pohled na Semilský region z jeho jihozápadní hranice – Kozákova (744 m n. m.). Kromě v údolí položených Semil (sídliště Řeky) stojí za povšimnutí i Bozkov (vlevo uprostřed) a Vysoké nad Jizerou viditelné při horizontu pod horami v levé části fotografie. Zajímavostí je i „neviditelné“ ostré údolí řeky Jizery (v „přímce“ nalevo od Semil), které mezi protilehlými plochami, které vypadají hladce a spojitě, vytváří na pouhých 100 m délky (z každé strany) převýšení o hodnotě přesahující 100 m výšky! (foto: Martin Adamec)

3.1 Semily jako město pro život

Jak připravit a zrealizovat co nejefektivnější rozhovor a dotazník, a koho jím vůbec zpovídat, je výchozím a zcela klíčovým tématem, umožňujícím tuto podkapitolu a i části podkapitol následujících smysluplně zrealizovat. V publikaci *Practising Human Geography*¹¹⁶ je vhodné metodice věnována kapitola *Talking to People*.¹¹⁷ Mezi nejdůležitější poskytnuté informace bezpochyby patří *Planning and preparing for qualitative interview (plánování a příprava na kvalitativní interview)*¹¹⁸, zprostředkované v 7 navazujících krocích.

V první řadě (1.) je nutné vymyslet a sestavit velké tematické otázky, jenž jsou hlavní osou prováděného výzkumu. Poté (2.) je potřeba tyto hlavní témata diverzifikovat na vzájemně provázaná podtémata. 3. krokem je zamyšlení nad tím, jak během chystaného rozhovoru pokládat ty správné otázky pro získání odpovědí, co nejvíce reflektujících zvolené zájmy výzkumu. Tyto otázky je ideální si rovněž přímo připravit. 4. krokem je kontrola provázanosti na všech dosud připravených úrovních. Jejím smyslem je zjistit, jestli každé velké téma má sadu odpovídajících podtémat propojených s promyšleným kladením konkrétně stanovených tematických otázek. Poté je třeba začít přemýšlet nad samotným stylem rozhovoru. Má to být rozhovor více variabilní a flexibilní nebo spíše jasně cílený či nějaký úplně jiný? Předposledním úkonem (6.) je rozhodnutí, zda všechny plánované rozhovory podrobit všem připraveným otázkám a tématům či zda k nim přistupovat různě a přizpůsobovat je konkrétním osobám. Nakonec (7.) je třeba zkontrolovat si celý připravený rozhovor a uvědomit si, zda je schopen dostatečně pokrýt i naše případné náměty a dotazy.

Všechny provedené rozhovory v této podkapitole i v podkapitolách ostatních byly podle tohoto klíče sestaveny a za následného využití dalších podkladových informací z kapitoly *Talking to people* i realizovány¹¹⁹. Tyto „další“ informace se týkaly zejména metodiky vystupování výzkumníka vůči zpovídanému (nebýt moc „strojový“, ale ani ne moc „volný“; vysvětlit před rozhovorem jeho účel, smysl a i to jak budou chráněny osobní údaje;...), přípravy potřebné techniky (diktafon či jiné nahrávací zařízení) a vysvětlením, jaké jsou možné klady rozhovoru a jaké potencionální zápory. Bylo také zdůrazněno, jak důležitou roli hraje osobnostní šarm, který ale nejde nějak vysvětlit či naučit, ale který může mezi

¹¹⁶ CLOKE, P., COOK, I., CRANG, P., GOODWIN, M., PAINTER, J., PHILO, CH. (2004).

¹¹⁷ Tamtéž (str. 123-168).

¹¹⁸ Tamtéž (str. 153-155).

¹¹⁹ Tamtéž (str. 148-152; 155-159).

výzkumníkem a zpovídaným navázat poměrně silnou důvěru, v konečném důsledku vytvářející ve spojitosti s předchozími připravenými metodickými fakty reálně přínosný rozhovor.

Jednou z nejprínosnějších podkladových informací byla teorie o tzv. „prostředníkovi“, což je osoba, kterou zná výzkumník a která zároveň zná potencionálně zpovídaného a má u něj vybudovanou důvěru. Tento prostředník tak výzkumníka i jeho výzkum zájmové osobě představí a zpravidla i iniciuje jejich vzájemné setkání, čímž pomyslně „prolomí ledy“ a reálně přenese část důvěry ze svého vztahu se zkoumaným do prozatím neexistujícího vztahu výzkumník-zkoumaný, což se mimo jiné může projevit přátelsky vřelou otevřeností již na počátku rozhovoru.

V rámci této podkapitoly bylo metody „prostředníka“ využito u všech tří uskutečněných rozhovorů, a to dokonce i v rámci vyhotoveného otevřeného dotazníku, který byl kromě úpravy vyhotovených podkladových materiálů rozhovorů, založen na metodologii tzv. dotazování (*Questionnairing*¹²⁰).

Samotný výběr osob pro rozhovor byl jedním z nejtěžších úkolů. Lze totiž vykonat mnoho různých rozhovorů s mnoha různými lidmi, a přesto se nedopracovat k nějakému uspokojivému závěru. Důležitý je výběr osoby, která má co říct, která se vyzná a která má ideálně v daném místě nějakou moc. Jedna taková osoba může vypovědět nesčetněkrát více potřebných a přínosných informací než 10 osob náhodně zvolených. Tato metodologie nečerpá z *Practising Human Geography*¹²¹, jelikož se tato publikace k tomu tématu de facto nevyjadřuje. Metodologický podklad je tedy ve výsledku založen na autorových výpiskách z mnoha absolvovaných geografických předmětů v rámci katedry geografie, zejména pak na přednáškách docenta Hynka konaných v letošním roce v rámci předmětů *Mikroregionální a Regionální rozvoj*, které se tématy rozhovorů s lidmi a jejich vhodným výběrem nejednou přímo zabývaly.

Pro účely výzkumu *Semily jako město pro život* byly tedy vybrány tři vhodné osoby blízce se Semilami spjaté. První z nich je muž důchodového věku, který působil mnoho let ve vrcholných funkcích semilské politiky, přičemž byl i několik let semilským místostarostou a poslancem Parlamentu České republiky. Druhým je mladý muž studující vysokou školu, jenž se o jakékoliv dění v Semilech velmi zajímá a neřídka kdy se i přímo angažuje. Tento

¹²⁰ CLOKE, P., COOK, I., CRANG, P., GOODWIN, M., PAINTER, J., PHILO, CH. (2004, str., 130-148).

¹²¹ CLOKE, P., COOK, I., CRANG, P., GOODWIN, M., PAINTER, J., PHILO, CH. (2004).

„mladý“ pohled je navíc rozšířen o názory dalších mladých semilských vysokoškolských studentů, jimž byl zaslán rozhovoru podobný dotazník, kterému tento student udělal „prostředníka“. Třetí a na první pohled nejasně zvolenou osobou je prodavačka z místního hračkářství, která na rozdíl od předchozích dvou osob v Semilech nebydlí a nikdy nebydlela. Pochází z nedaleké Lomnice nad Popelkou a toho času žije v Turnově, z kterého pravidelně do Semil dojíždí. Její specifický pohled „odjinud“ reflektovaný převážně až na konci této podkapitoly, dovrší a dodá na komplexnosti informacím získaným z předchozích dvou rozhovorů a vyplněných dotazníků a navíc i nastíní témata jiná, aktuálně utvářená zkušenostmi pravidelně dojíždějících „přespolních“ lidí.

Pro uskutečněné rozhovory i dotazník bylo zvoleno jedno hlavní téma – *Současný život a možnosti v Semilech*. V rámci tohoto tématu byly zvoleny dvě podtémata – *Vnímání města Semily jeho obyvateli a jejich každodenní život a semilská politika a semilské městské projekty*. Ke každému z podtémat bylo stanoveno několik konkrétních otázek.

První téma bylo reflektováno nejprve poměrně obecnými otázkami – *Co první Vás napadne, když se řekne Semily? Co se Vám na Semilech a v Semilech nejvíce líbí? Co se Vám na Semilech a v Semilech nejvíce nelíbí?* Mezi odpověďmi na první otázku se nejčastěji objevovaly pojmy týkající se tradičního průmyslu (již takřka vymáčeného), domova a dobré polohy. I přes rozdílný věk a zájmy zpovídaných, zjištěných na počátku rozhovoru/dotazníku, byly nezávisle na sobě odpovědi na druhou otázku u všech identické a často podobné i otázce první. Zpovídání si nejvíce na Semilech cení toho, že je to město velice klidné a dobře umístěné, což nejlépe ilustruje popis jednoho z nich: *„Na Semilech se mi líbí šikovné umístění. Blízko je to do Krkonoš i Českého ráje. Navíc město leží v klidné kotlině pod kopcem Kozákův, kde i flóra je velmi rozmanitá.“* V ostatních názorech se ale mladí lidé rozcházejí a vzhledem ke staršímu zpovídanému i zcela liší. Někdo oceňuje dobré sportovní a kulturní vyžití a někdo to naopak v další otázce označuje jako velký nedostatek a jinak je tomu u vyzdvihnutí přívětivosti a milosti zdejších lidí v kontrastu s jiným negativním vnímáním jejich ovlivnitelnosti a konzervativnosti ohledně silně rezonujícího tématu potencionální výstavby geotermální elektrárny.

Z dalších otázek týkajících lidských potřeb, zakořenění, pocitu ne/bezpečnosti ve městě, pracovních příležitostí, trávení volného času a nočního života ve městě vyplynul nezměrný počet podnětných a zajímavých údajů. Všichni zpovídání se opět nezávisle na sobě shodli, že městu nejvíce chybí jakékoliv koupaliště/bazén. Zároveň se osobně cítí se Semilami

velmi silně spjatí – obrazně řečeno zakořenění. U bývalého místostarosty to nepřekvapí tak, jako u zpovídaných vysokoškolských studentů, kteří chtějí v Semilech jednoznačně zůstat a za případnou práci jsou ochotni pravidelně dojíždět.

Všichni dotazovaní se také cítí v Semilech bezpečně, i když někteří z nich poukazují na řadu míst, kterým je lepší se někdy i nejen v noci vyhnout. Mezi tyto místa patří okolí bývalého továrního městečka *Kolonky*, nazývané ghettem, podchod u vlakového nádraží, kde se zdržují lidé bez domova: „...*toužící po suchu, ale i penězích.*“, ale také hlavní městský park *Ostrov*, kde jsou časté problémy (citují): „...*s volnomyšlenkářsky zaměřenou mládeží, která v alkoholovém opojení nemá zábrany, a tak tam často jezdí policie.*“ Shodu nalézají studenti, bývalý místostarosta, ale i zpovídaná prodavačka také v náhledu na pracovní příležitosti, které v Semilech shledávají jako nedostatečné, přičemž všichni zmiňují jeden směr a město, kam se za práci nejvíce dojíždí, a to na rychlostní silnici napojený Turnov.

Obrázek 25: Unikátní tovární městečko již mnoho let nepatří mezi chloubu Semil (foto: Martin Adamec)

Poslední částí tohoto tematického bloku byl náhled zpovídaných na možnosti trávení volného času v Semilech a semilský noční život. Zpovídaní oceňují možnost navštěvovat zrekonstruované a plně digitalizované 3D kino, přítomnost tenisových kurtů i fotbalového hřiště a i místního sportovního centra, které však řada z nich shledává jako nepříliš prakticky využitelné. V kulturním vyžití oceňují činnost zdejšího muzea, galerie, archivu a kulturního centra, ale někteří zároveň dodávají, že na bývalé okresní město je to poněkud málo. Případný noční život v Semilech mladí označují jako omezený, což nejlépe za všechny

shrnuje tento komentář jednoho z nich: „*Ano, další velká slabina Semil, která mě předtím nenapadla. Žádný opravdový klub ani ucházející bar v Semilech není. Po setmění je v Semilech naprosto mrtvo, mladí jsou buď v parcích nebo několika podnicích. Opravdu posedět se dá například v Sedmičce, která jede nonstop a jsou zde i další podobné „pajzly.“*“

Druhý tematický okruh se týkal semilské politiky a s ní spojených městských projektů. Zpovídání vnímají současné vedení města velice různě – od pozitivnějších pohledů k pohledům zcela kritickým. Největší kritiku, a to i mezi podporovateli, vzbudila dostavba nové lávky mezi Podmoklicemi a parkem Ostrov, které je vyčítána předimenzovanost, ničení pohledového horizontu k řece a celková nevzhlednost, díky které je u některých obyvatel přezdívána ropovodem či parovodem. Zpovídání lidé vypovídali, že neznají nikoho, komu by se líbila, což je velice zajímavý postřeh, vezme-li se v potaz názor zpovídané prodavačky i stručně za tímto účelem dotázaných „přespolních“ lidí, kteří na rozdíl od místních shledávají tuto lávku z hlediska rozměrového i estetického víceméně kladně.

Obrázek 26, 27: Pohled na řeku Jizeru – srpen 2012 / červen 2013 (foto: Martin Adamec)

Avšak největším politickým tématem zasahujícím do každodenního života obyvatel v letošním roce byl projekt geotermální elektrárny, přičemž by Semily byly prvním městem v republice, kde by se takovýto objekt nacházel. Zpovídání se k tomuto projektu stavěli vesměs kladně a rozhodně není přehnané tvrdit, že toto téma v celých Semilech silně rezonovalo a rezonuje stále i dodnes. Projekt měl mnoho odpůrců, kteří se báli teoretických možností zemětřesení a i dalších potencionálních obtíží spojených s průzkumnými vrty a samotnou výstavbou. O projektu horečně debatovalo zastupitelstvo¹²², reflektoval ho místní¹²³ i státní tisk¹²⁴. Dále byly projekční firmou rozesílány propagační letáky a na 22. března bylo vyhlášeno referendum, ke kterému ale ve výsledku i přes další letákovou kampaň nepřišel

¹²² FARSKÝ, J. (2012).

¹²³ Semilské noviny (2013).

¹²⁴ TRDLA, M. (2012); HRADILEK, L. (2013).

dostatečný počet lidí, a tak bylo konečné rozhodnutí ponecháno na městském zastupitelstvu, které se rozhodlo projekt zastavit¹²⁵, což se pochopitelně po 5 letech plánování nelíbilo investorské firmě, která po Semilech žádá navrátit své investované miliony. Další ztracené miliony do tohoto projektu investovalo samotné město a o celém tomto aktuálně probíhajícím sporu informovala dokonce i Česká televize, která v pořizené reportáži reflektovala i nelichotivé stanovisko investora vůči vedení města Semily: „*Město náhle otočí o 180 stupňů, aniž by pro to mělo korektní důvod? Předčasný ústup zastupitelů před hlučnou menšinou je významnou informací pro každého, kdo by někdy v budoucnu chtěl v Semilech podnikat.*“ Pomyslnou tečku za tímto sporem udělala ve stejné reportáži semilská místostarostka svým výrokiem reagujícím na stanovisko firmy: „*Žádná smlouva nebyla s touto firmou sepsána a považuju to, že to je vlastně jako podnikatelské riziko.*“¹²⁶

Poslední částí zabývající se absolvovanými rozhovory, je analýza rozhovoru se zmiňovanou prodavačkou z místního hračkářství. Z celkově zajímavého rozhovoru vyniklo zcela nové a dosud neprobírané téma dopravní dostupností Semil a v Semilech, které je každodenně aktuální pro osoby využívající prostředků hromadné dopravy. Samotná četnost

Obrázek 28: Semilské vlakové nádraží (foto: Martin Adamec)

spoju a časová dopravní dostupnost je shledávána kladně, ale mezi hlavní nedostatky, na které velmi příhodně zpovídaná poukázala, patří nedostatečné zázemí a kvalita služeb na místním autobusovém, ale zejména vlakovém nádraží. Omšelé nádražní budovy společně se záchody a čekárnou jsou otevřeny pouze v pracovní

době, přičemž jsou následně zamykány, což vadí zejména v zimním období, kdy při náhodné sešlosti velkých mrazů a klidně hodinových vlakových zpoždění zažívají čekající lidé velmi nepříjemné chvíle. Stanice je tak v tyto časy pouze průjezdním místem, zdaleka nepřipomínajícím nádraží bývalého okresního města, na což si podle zpovídané často stěžují i

¹²⁵ FARSKÝ, J. (2013).

¹²⁶ POKORNÁ, L. (2013).

nejedni turisté například toužící si po celodenním výletu na Riegrovu stezku před příjezdem vlaku, alespoň někde opláchnout obličej či zakoupit pití, sušenku,...

Provizornost autobusového nádraží, které již 20 let čeká na přestavbu¹²⁷, ustupuje do pozadí v kontrastu s jiným nedostatkem, kterým je absence městské hromadné dopravy. Lidé chtějící se dopravit například do několik kilometrů vzdálené nemocnice či jiných vzdálenějších částí města, tak musí využít dálkových autobusových spojů, které přes tyto městské části projíždějí. Zpovídaná popisuje běžné situace, kdy příjezdivší lidé důchodového věku zmateně po autobusovém nádraží pobíhají a hledají, z kterého stanoviště a v kolik hodin může jet kolem nemocnice autobus směřující na Jilemnici či ke hřbitovu směřující na Vysoké, přičemž nutno poznamenat, že tyto spoje nejezdí v příliš častých intervalech. Město si je tohoto nepříliš ideálního stavu vědomo a na jeho oficiálních internetových stránkách je tak ke stažení brožura *Křížem krázem – malý průvodce cestováním po Semilech s využitím autobusových linek*¹²⁸, která je jakýmsi výtahem z aktuálních jízdních řádů projíždějících autobusů. Tato snaha je sice hezká, ale je třeba položit si otázku, kolik lidí tohoto internetového zdroje využije ke stažení a následnému vytištění. Odpovědí by mohl být zjištění, že tištěná verze je zdarma dostupná v semilském informačním centru, ale i v tomto případě platí, že největším nedostatkem je fakt, že zpovídaná a ani jeden z lidí, o kterých ví, že tento „problém“ sdílí, o existenci takového průvodce vůbec neví!

Na závěr této podkapitoly je vhodné shrnout, že mezi její největší přínosy může být zařazeno předem netušené objevení řady styčných témat, dotýkajících se místních i „přespolních“ lidí různého věku a zájmů, která ve svém důsledku nastolují řadu adekvátních otázek a rovněž tak otevírají možnosti pro případný hlubší výzkum, který by je mohl odborně reflektovat a následně i nalézt přijatelná řešení a odpovědi.

¹²⁷ Město Semily – Oficiální stránky města: Dopravní terminál (2013).

¹²⁸ Město Semily (2013).

3.2 Vysoké nad Jizerou jako kulturní fenomén

Obrázek 29: Vysoké nad Jizerou (foto: Martin Adamec)

Na první pohled působí Vysoké nad Jizerou jako nepřiliš výrazné horské městečko, převážně profitující ze zimního cestovního ruchu a dobré regionální pověsti místního *Ústavu chirurgie ruky a plastické chirurgie*, sídlícího v budově bývalé nemocnice. O těchto tezích svědčí i představy lidí ze Semil a nejbližšího okolí, ale i vzdálenějšího Vrchlabí, kteří ve svých odpovědích na poměrně zevšeobecňující otázku: „Co Vás první „napadne“, když se řekne Vysoké nad Jizerou?“ vyslovovali takřka identická klíčová slova – vleky, lyže, rekreace, plastická chirurgie, rehabilitace,... Málokdo však již mluvil o divadle, kulturních akcích či třeba místním muzeu. Na tomto faktu samozřejmě není nic nepochopitelného a závadného a v desítkách jiných případů by tento poznatek ani nic neznamenal. Nikoliv však zde. Ne nezvyklá poloha na vrcholu hřbetu místo typického umístění v údolí řek, ale právě tyto specifické místní projevy jsou tou nesmazatelnou pointou, vytvářející v rámci celých Krkonoš a Podkrkonoší z Vysokého nad Jizerou jedinečně unikátní místo, kde staré krkonošské, ale i ryze regionálně místní tradice stále žijí svébytným životem i v 21. století, v kontrastu s místy jinými, která již pouze profitují na silně řečeno zprofanovaných a „okleštěných“ pojmech často bez hlubšího významu ve stylu – Krakonoš, kyselo či roubená chalupa.

Tento motiv, na kterém je takřka celé toto specifikum založeno, lze definovat jako silné zakořenění místního obyvatelstva, tíhnoucího k lokálnímu patriotismu, ve stylu doby Českého národního obrození, přičemž z tohoto období národního patriotismu 19. století i historicky vychází a nese tak mnoho společných znaků. Zkrátka, české národní uvědomění vysokých obyvatel v 19. století s důrazem na výjimečnost zdejších horalů, žijících na národnostní hranici s obyvatelstvem německy mluvícím, pomohlo spoustu místních tradic a specifík již tehdy zachovat a vytvořilo i nový pevný kulturní rámec, na kterém i přes více než šedesátileté pominutí klíčových výchozích a podmiňujících faktorů, stále stojí zmiňované specifikum dnešních dní. Avšak pro uchopení jeho reálné podstaty spojené s následným pochopením této podkladové výjimečnosti je nutné podívat se na Vysoké optikou konce 19. století.

V této době žilo česky mluvící obyvatelstvo z drtivé většiny ve vnitrozemí, přičemž obyvatelstvo německy mluvící obývalo takřka všechny pohraniční hory. A právě Vysoké bylo jedním z mála míst a patrně i jediným „horským“ městem v celém Českém království, obývaným česky mluvícím obyvatelstvem, navíc stále více se hlásícím a ztotožňujícím s etnický národním chápáním češství. A tak se nelze divit, že toto netypicky Čechy obývané prostředí, lákalo významné české literární autory a stávalo se tak dějištěm mnoha jejich významných děl. Mnoho z těchto autorů a i jiných významných českých osobností, přímo z Vysokého a okolí či jiných částí Semilského regionu pocházelo, což je opět příznačný znak těchto jazykově hraničních území, uvědomí-li se, kde například trávili dětství a odkud pocházeli přední obrozenečtí autoři jako Alois Jirásek, Karel Jaromír Erben, Karel Václav Rais či Božena Němcová.

Mezi nejvýraznější osobnosti Semilského regionu patří rodák ze Stanového (dnes součást obce Zlatá Olešnice), spisovatel a básník Antonín Zeman, píšící pod pseudonymem Antal Stašek. Mezi jeho stěžejní díla se řadí *Blouznivci našich hor* a *Temné víry*, přičemž se obě vážou k Semilskému regionu, jehož reálný obraz byl zároveň velkou inspirací.¹²⁹ Zemanovi se také v Semilech narodil syn Kamil, známější jako Ivan Olbracht¹³⁰, rovněž často hledající náměty pro svá díla ve zdejší kraji. Přímo ze Semil pocházel i přední český politik 19. století František Ladislav Rieger¹³¹ a nedaleké Vysoké bylo rodištěm taktéž jednoho

¹²⁹ LUKÁŠ, L. (1948, str. 44-46).

¹³⁰ Tamtéž (str. 37-39).

¹³¹ ŘÍMANOVÁ, H., ŘÍMAN, S. (2009, str. 63-65).

z nejvýznamnějších českých politiků Karla Kramáře¹³², jenž zde vystavěl rozměrnou vilu,

Obrázek 30: Kramářova vila ve Vysokém (foto: Martin Adamec)

která je dodnes se svým vzhledem připomínajícím malý zámek stále nejvýraznější vysockou stavbu.

Dalším člověkem, jehož odkaz zdaleka překročil hranice regionu, byl rodák ze Sklenařic u Vysokého Věnceslav Metelka, zakladatel významné „krkonošské houslařské školy“, ze které během mnoha generací vzešel nezměrný počet výborných českých houslařů.

Tento muž žijící v Pasekách nad Jizerou, byl ale také prvním známým krkonošským písmákem a jeho dochovaných a velmi poutavých zápisků si povšimnul Karel Václav Rais, který z nich čerpal nejen náměty, ale i četné reálie (typy postav, jejich osudy,...) pro svůj nejznámější román *Zapadlí vlastenci*, který se tak zcela přirozeně v této části regionu přímo odehrává. Román je Metelkovou tvorbou ovlivněn do značné míry a některé jeho pasáže jsou dokonce takřka doslovně opsané.¹³³

Dalších významných osobností, jenž byly tímto krajem inspirovány, či těch které se zde přímo narodily a jejich tvorba nabyla přinejmenším regionálního významu, by šlo uvést ještě nespočet. To však není potřeba, jelikož počet již zmíněných je více než ilustrativní. V rámci hlavního tématu podkapitoly je však dobré si ještě zmínit velký symbolický význam, jaký mají zejména pro Vysoké nad Jizerou místní i „cizí“ básníci. V současnosti nepřiliš udržovaný vysocký městský park je jim dokonce zasvěcen (*Park básníků*). Nalezneme zde sochu Karla Havlíčka Borovského, ale i památník Viktora Dyka a Antonína Sovy, jenž Vysoké navštívili. Viktor Dyk dokonce o místním kraji a lidech složil báseň, jejíž výňatek z části poměrně shrnující předchozí teze tento odstavec zakončí¹³⁴. Závěrečná slova z tohoto úryvku jsou přímou součástí jeho památníku, odkrytého v létě roku 1939, čímž dávají zřetelně tušit o dobovém smýšlení tehdejších obyvatel města.

Úryvek z básně **Cestou k Vysokému** od Viktora Dyka

¹³² ŘEHOŘOVÁ, I., aj. (2011, str. 9).

¹³³ BARIAKOVÁ, A., SOJKOVÁ, J. (2006, str. 21-24); Tamtéž (str. 22).

¹³⁴ VĚTRNÍK (2011).

„ ...To temno kolem pouze zrak můj bystří.

*Čtu vněm a chápu sílu, která vězí
v tom: zroditi se někde na pomezí,
daleko od centra, pro které jsi ztracen,
vyvracen stále, ale nevyvrácen,
viděti příval, státi v bouři pekle,
duch nezlomený, srdce nezaleklé,
chápu, co značí při svém každém kroku,
tváří v tvář státi svému úhlavnímu soku,
tu pevnou vůli, necouvati za nic,
bud' co bud' býti věrným strážcem hranic, ... “*

Obrázek 31: Pohled na Krkonoše od silnice Vysoké-Sklenařice (foto: Martin Adamec)

Silná literární i neliterární obrozenecká minulost tíhnoucí spíše k celému regionu je, ač sebevíc poutavá, pouze jednou ze složek současného vysockého unika. Jeho nezpochybnitelnou a již zmíněnou stěžejní částí, která je pro většinu „cizích“ lidí už bohužel velmi dobře skrytá, je zakořenění místních lidí udržujících tradičně silné a zároveň i velmi specifické kulturní zázemí a s ním spojený bohatý kulturní život ve městě i jeho nejbližším okolí.

Není tedy takovým překvapením, že v maličkatém Vysokém se nachází jedinečné ochotnické divadlo, hrající již od roku 1786! Toto divadlo, ve kterém se od roku 1924 hrají i loutkohry, je tak nejstarším nepřetržitě hrajícím ochotnickým divadlem v Čechách a jeho impozantní divadelní tradice byla za celé toto období „přerušena“ pouze jednoletým obdobím roku 1834, kdy téměř celé Vysoké do základů vyhořelo.

Ve spisku *Zprávy o činnosti divadelních ochotníků v Čechách i na Moravě*, vydanému k roku 1882 se navíc dochoval i stručný záznam, svědčící o již tehdy skvělé pověsti místních divadelníků: „„Divadlu vysockému na mnoho mil rovno nebylo,“ vypravují ti, kteří tehdy v mládí chodili „vandrem“.“ Od roku 1971 se zde také pravidelně pořádají známé a hojně navštěvované týdenní národní přehlídky venkovských divadelních souborů, nazývané *Krakonošův divadelní podzim*, na něž se sjíždějí návštěvníci a divadelní soubory nejen z celé České republiky, ale příležitostně i ze zahraničí.¹³⁵

Ve městě, o kterém se v minulosti říkalo, že divadlem „žije“¹³⁶, nacházíme i podobně výjimečné muzeum. *Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jizerou a okolí* založené roku 1894¹³⁷ má velmi bohatou, poutavou a rozsáhlou třípatrovou expozici, jenž je narozdíl od většiny českých muzeí, umocněna netradiční komentovanou prohlídkou. Po zaplacení symbolického vstupného (20 Kč) se návštěvníků ujme velmi znalý a nadšený průvodce, díky čemuž se samotná prohlídka, místy okořeněná takřka hereckým výstupem, avšak stále za dodržení faktograficky správných údajů a dat, protáhne klidně až na dvě hodiny, během kterých se návštěvník dozví velmi komplexní informace o místní historii, tradicích, řemeslech, osobnostech,... Jsou-li přítomny děti či všeobecně krkonošskou kulturou nadšení jedinci, je značná část výkladu pronášena v krkonošském nářečí, umocňujícím již tak nevšední muzeální zážitek.

¹³⁵ KUBÁT, M., ed. (1986, str. 55); LUKÁŠ, V. (1992, str. 24); ŘEHOŘOVÁ, I., aj. (2011, str. 6-7)

¹³⁶ KUBÁT, M., ed. (1986, str. 7).

¹³⁷ ŘEHOŘOVÁ, I., aj. (2011, str. 6).

Následným dotazováním bylo zjištěno, že ač každému tento styl výkladu nemusí úplně vyhovovat, u většiny tomu tak je, přičemž tito lidé jsou právě nejvíce nadšeni z tohoto osobitého přístupu, jenž výrazně oživuje a dodává na atmosféře již tak poutavé muzejní expozici. Při jedné z četných návštěv tohoto muzea v uplynulém roce, se dokonce autor čirou náhodou osobně zúčastnil i natáčení dokumentu o tomto muzeu a jeho expozici, jenž bylo společně s plyným krkonošským nářečím takřka výlučně ověřeno maximálním hereckým nasazením a prožitkem, připomínajícím hodnověrná divadelní vystoupení, pro Vysoké více než příznačná.

Obrázek 32: Vysoké muzeum – část expozice odkazující na místní řemeslné tradice (foto: Martin Adamec)

V muzeu jsou také téměř zadarmo (řádově pár korun) k dostání i četné publikace o městě, přičemž autor za účast na zmíněném natáčení jednu z nich s upřímnými patriotskými slovy, ať šíří věhlas a slávu Vysokého i v domovském Vrchlabí, zcela zdarma obdržel. Tyto publikace jsou navíc na obvyklé poměry v regionální literatuře velmi kvalitně a komplexně vypracovány, za což kromě nadšení místních lidí vděčí i fakt, že Vysoké má dokonce vlastní badatelský archiv. Nejmladší z nich, brožura *Vysoké nad Jizerou*¹³⁸ z roku 2010, kterou by Vysokému mohla i řada větších měst tiše závidět, taktéž dokládá hrdost a snahu „být vidět“ zdejších obyvatel, když představuje čtenářům město z nezměrného množství různých úhlů pohledu. Z brožury vyvedené na křídovém papíře se tak potencionální návštěvník dozví

¹³⁸ ŘEHOŘOVÁ, I., aj. (2011).

nejenom informace o místních zajímavostech, historii, kultuře a možnostech aktivní i pasivní rekreace, ale na přiložených mapkách i o umístění všech místních služeb a zařízení - od hřbitova až po prodejnu barev. Opomenuty nejsou ani zajímavá místa v nejbližším okolí a s nimi spojené tipy na výlety.

Kulturní fenomén jakým Vysoké nad Jizerou dozajista je, ale nabízí i mnoho jiných a dosud nezmíněných specifik. Přihlédne-li se totiž k faktu, že toto městečko má pouhých 1300 obyvatel, je pozoruhodné, avšak po předchozích příkladech již ne tak překvapivé, že Vysoké má také vlastní knihovnu, bohatý spolkový život, vydává vlastní noviny a mimo jiné pořádá i mnoho kulturních akcí, díky kterým napomáhá udržet kulturní život a „život“ všeobecně i v okolních vesnicích. Vysoké se tak stává pomyslným tmelem celého okolního území, přičemž přímo ve městě a jeho okolí se stále udržuje mnoho tradičních řemesel, mezi které kromě početných zakázkových truhlářství patří i v minulé kapitole nastíněné navlékání korálí, které stejně jako před stovkami let přízi a tkaninu, dováží a ve výsledku navlečené zase odváží faktor, následně prodávající vyhotovené výrobky kupříkladu na africkém trhu, o čemž se stejně jako v případě tradičního a po více než 300 let pěstovaného tzv. „Vysockého zelí“ lze dozvědět při četbě regionálních publikací či návštěvě vysockého muzea.

Obrázek 33: Rozsvěcení Vánočního stromu na náměstí ve Vysokém (foto: Martin Adamec)

Tyto zajímavé údaje, stejně jako všechny ostatní dosud o Vysokém zmíněné, vycházejí z teze, že zdejší kulturní fenomén pomyslně staví na silném zakořenění místních lidí udržujících řadu místních tradic a zvyklostí. V závěrečné fázi této podkapitoly tak vyvstává otázka – Proč jsou zde místní tolik zakořenění? Co tomu v minulosti napomohlo a co tomu pomáhá dnes?

Odpovědi na tuto otázku a její podotázky lze nalézt opravdu mnoho a řada jich byla vyřčena už v předchozím textu. Mezi ty nejvýznamnější patří bezpochyby fakt, že Vysoké nad Jizerou bylo vždy osídleno jazykově česky mluvící populací, díky čemuž ho nečekala radikální výměna stovky let zde žijícího obyvatelstva jako v drtivé většině Krkonoš. Navíc nebylo ani zasaženo přistěhovalectvím z venkova a chudších regionů spojeným s průmyslovou revolucí 19. století, což si je možné si doložit, například na již zmíněných údajích z podkapitoly *Obživa* (vyvýšená poloha bez výraznějších zdrojů energie, špatná dopravní dostupnost a s ní spojená ekonomická neefektivnost případného provozu,...). Tento stav, ale zajisté ovlivňuje i v dnešní době již dobrá dopravní dostupnost a s ní spojená četná dopravní spojení, usnadňující kratší či delší dojížděku za prací. Navíc je Vysoké pro své okolí stále i určitým tržním centrem, což lze vysledovat na množství dostupných služeb (samoobsluha, řeznictví, drogerie,...) a lidí, kteří sem za nimi každé ráno přijíždějí, přičemž nelze přeceňovat, ale ani podceňovat význam přítomných turistů, vyskytujících se v tomto městě zejména v zimním období.

Vysoké nad Jizerou je zkrátka unikát. Význam původního krkonošského folklóru, jehož jedinečnost a osobitost zde existuje i dnes v 21. století a to na tak malém území a v tak nezměrném množství jako nikde jinde v Krkonoších a který je doplňován a obohacován řadou lokálních a taktéž zcela unikátních prvků, tak nepřímou dopláci na onen devastující požár z roku 1834, který město z hlediska současné turistiky připravil o jeho nejviditelnější „land mark“, kterým v tomto případě byl jeho estetický vzhled, ve stylu krkonošského roubeného města. Kdyby se alespoň část původní městské zástavby, a vlastně i z dnešního pohledu „romantické“ atmosféry horského dřevěného města, zachovala dodnes, bylo by Vysoké nepochybně po celé republice velmi dobře známým a hlavně doceněným místem, kam by se poznávat pravý krkonošský folklór vydával nezměrný počet lidí. Na pověstná „kdyby“, ale nelze brát ohled a je třeba pochopit, že do města lokalizovaného na okraji Krkonoš mimo hlavní turistické trasy a směry, navíc na první pohled „obyčejného“ s nevýraznými zděnými domy a nevelkou propagací (vyjma místního ski areálu), moc folklórních i jiných nadšenců nepřijede. Jak může větší počet lidí ocenit restauraci s výborným menu, když leží z jejich

pohledu na periferii, vypadá obyčejně, nemá příliš peněz a má tak slabou propagaci? Těžko, protože největší informaci kterou se většina z nich o ní při troše štěstí dozví je ta, že tam někde v Krkonoších patrně nějaká restaurace Vysoké je. Kompletní analýza turistické atraktivity bude reflektována v podkapitole *Služby a turistický ruch na Semilsku*. Potencionální návrhy na řešení a případnou změnu tohoto stavu budou představeny v kapitole *Možnosti dalšího vývoje*.

Obrázek 34: Nevzhledná, zúžená a dopravně nepříliš bezpečná ulice směřující k jinak krásně zrekonstruovanému vysokému náměstí, na pozitivním a atmosférickém dojmu rozhodně nepřidá (foto: Martin Adamec)

3.3 Přehlížené zemědělství – nekončící tradice

Téma současného zemědělství v Semilském regionu by mohlo být vnímáno velice rozmanitě. Je třeba proto poznamenat, že smyslem této podkapitoly není popisování rozloh jednotlivých orných půd, jejich vodního režimu, svažitostí a výnosů. Není dokonce ani tak podstatné, co se pěstuje na jedné polnosti u Příkrého a co na druhé u Smrčí. Cílem tohoto textu je pokusit se objasnit úlohu a význam, kterou zemědělství má/nemá pro ryze venkovský Semilský region dnešních dní. Velice důležitým krokem, který napomůže pochopit základní souvislosti a otevře cestu k syntetickému poznání, je nezbytné rozšíření stručného náhledu na historii regionálního i celostátního zemědělství, nastíněného v předchozí kapitole.

Tak jako i v jiných částech nepříliš úrodného severočeského pohraničí, tak i v Semilském regionu byly v souvislosti s kolektivizací a budováním socialismu v 2. polovině 20. století scelovány do jednolitých a velkých mas rozparcelované soukromé orné půdy. Ve snaze o co největší výnosy se pěstovaly plodiny i v pro ně nepříhodných podmínkách a jejich často pochybná rentabilita byla mnohdy umocňována nadměrným hnojením a zároveň uměle podporovány státními dotacemi, vyvažujícími často záporné hospodářské výsledky. Přechod z centrálně plánovaného hospodářství na tržní a s ním provázané restituce a privatizace v 90. let přinesly mnoho významných změn.¹³⁹ V nepříliš úrodných severních Čechách prudce ubylo orných půd a často problematické fungování nově soukromých JZD nejednou dospělo k jejich krachu. Podobná situace nastala i v poměrně vysoko položeném a velmi svažitém Semilském regionu, o čemž svědčí přiložený mapový výřez zobrazující úbytek orné půdy v letech 1990-2000 (červené plochy) a jejich stav k roku 2000 (hnědé plochy), který ale víceméně souzní se stavem současným, vyzorovaným v rámci terénního průzkumu z období let 2012-2013. Tyto úbytné plochy byly v drtivé většině nahrazeny loukami a pastvinami¹⁴⁰, stabilně přetrvávajícími i v dnešních dnech.

Z přiloženého mapového výřezu je také patrné, že nejvíce orných ploch se nachází na náhorním hřbetu u Vysokého, které je opět i v tomto případě zcela specifické. Městem se totiž po téměř celý den rozléhá typický zvuk zemědělských dieslových agregátů a doslova neuplyne 10 minut, aby přímo přes centrum alespoň jeden traktor neprojel. Tento stav navíc platí nejen ve vegetačním období od jara do podzimu, ale v menší míře i ve zbylém období

¹³⁹ BIČÍK, I., JANČÁK, V. (2005, str. 50-56).

¹⁴⁰ Ministerstvo životního prostředí (2011, a).

zimním a jemu dokonce přizpůsobené i dopravní značení, přímo zakazující vjezd „traktorů“ do některých ulic. Vystává tak otázka – Co tento stav vytváří a udržuje?

Obrázek 35: Plochy orných půd na Semilsku a v okolí (červená = úbytek v období 1990-2000, hnědá = stav k roku 2000)¹⁴¹

Pokud se alespoň částečně nahlédne do historie místního zemědělského družstva, přičemž se zároveň vezme na vědomí současná lokalizace jeho hospodářských budov vůči samotnému městu, je zodpovězení otázky v podobě přijatelných vysvětlení nepříliš složité.

Zemědělské družstvo Horal (tehdy *Jednotné zemědělské družstvo Horal*) vzniklo v roce 1961 sloučením jednotných zemědělských družstev (JZD) z Vysokého nad Jizerou, Tříčie a Staré Vsi. V roce 1964 se k tehdy již *Státnímu statku, n. p. Vysoké nad Jizerou* mimo jiné přičlenilo i JZD ze Sklenařic a Rokytnice nad Jizerou. Zemědělská výroba byla převážně zaměřena na chování skotu, pěstování brambor a obilovin. Tento obrovský zemědělský konglomerát hospodařící v 80. letech s více než 500 zaměstnanci na více než 3600 hektarech měl přímo ve Vysokém kromě velkého statku i ředitelství, středisko posklizňové úpravy, renovační dílnu a středisko elektroniky. V roce 1969 zde byla dokonce *Výzkumným ústavem rostlinné výroby v Praze* zřízena pokusná stanice, zabývající se agrotechnickými a výživářskými pokusy na obilninách, okopaninách a pícech. Tato stanice, která je nejvýše položenou pokusnou stanicí a zároveň jedinou tzv. „horského typu“ v republice funguje dodnes. V 90. letech *prošlo Zemědělské družstvo Horal* úspěšnou privatizací a v současné

¹⁴¹ Ministerstvo životního prostředí (2011, b).

době přetrvává jeho zaměření na chov skotu a pěstování užitkových a krmných plodin (brambory, obiloviny, mák,...).¹⁴²

S přihlédnutím k těmto informacím a situovanosti hospodářských budov jižně, severně, západně i východně od „obdélníkově“ vytvarovaného Vysokého, na jehož čtvercovém náměstí se uprostřed městské zástavby sbíhají hlavní cesty ze všech světových stran, se nelze zvýšenému zemědělskému dopravnímu ruchu divit. Centrum Vysokého je zkrátka přirozenou dopravní křižovatkou mezi četnými polnostmi, hospodářskými budovami, servisní i čerpací stanicí a ostatními provozy pro všechny zemědělské stroje tohoto velkého zemědělského družstva a jejich snaha o přirozené využívání bočních ulic jako logických zkratk dozajista zapříčinila i vznik specifického dopravního značení.

Obrázek 36, 37, 38: Traktory brázdí Vysoké nad Jizerou v každém ročním období (foto: Martin Adamec)

Zemědělství v okolí Vysokého a i na celém Semilsku, ale není jen o soukromých statcích a zemědělských družstvech chovajících skot a ovce a pěstujících obilniny, píce a okopaniny, velkou tradici zde má i samozásobitelství, dosahující takřka v každé vesnici těch nejrůznějších podob. Vzorovým příkladem můžou být nevelké Sklenařice, kde v loňském roce místní i „víkendoví“ obyvatelé pěstovali a na zahradách při svých domech a chalupách mnoho různých druhů zeleniny i ovoce a mnoho z nich zde také chovalo kozy, ovce, drůbež, králíky,

¹⁴² LUKÁŠ, V. (1992, str. 52-54); Tamtéž (str. 13).

ale také koně a včelstva. K nalezení zde byla i políčka s tzv. „Vysockým zelím“, což je specifický název pro místní odrůdu této zeleniny, jejíž pěstování má ve zdejší části regionu více než 300letou tradici.¹⁴³

Jako zajímavý postřeh o tradicích a zakořenění zdejších obyvatel, který zároveň ukončí tuto podkapitolu, působí úsměvný zážitek z vysockého muzea, kdy při komentované části expozice věnované zemědělskému řemeslu a dokonce i přímo tomuto druhu červeného zelí, začali „přespolní“ návštěvníci s průvodcem horlivě řešit názvoslovné téma o tom, zda se tomuto zelí říká „Vysocké“ či „Sklenařické“. Průvodce argumentoval převážně tím, že sice se ve Vysokém na rozdíl od Sklenařic již toto zelí nepěstuje, ale je zde i s tímto názvem doloženo, načež se následně do diskuze zapojil i jiný návštěvník, který poznamenal, že to není ani „Vysocké“ a ani „Sklenařické“ zelí, ale „Tříčské“ nebo „Roprachtické“. Není podstatné kdo a jestli vůbec někdo z nich měl pravdu, o to v tom rozhovoru patrně ani nešlo. Jistým faktem na úplný závěr však zůstává poznatek z řady absolvovaných rozhovorů o tom, že lidé žijící desítky kilometrů od Vysokého znají toto zelí pod názvem „Roprachtické“.

Obrázek 39: Zemědělská výroba u Sklenařic se věnuje i pěstování tradičního „Vysockého“ zelí (foto: Martin Adamec)

¹⁴³ LUKÁŠ, V. (1992, str. 10).

Obrázek 40: Zemědělská krajina u Vysokého nad Jizerou (foto: Martin Adamec)

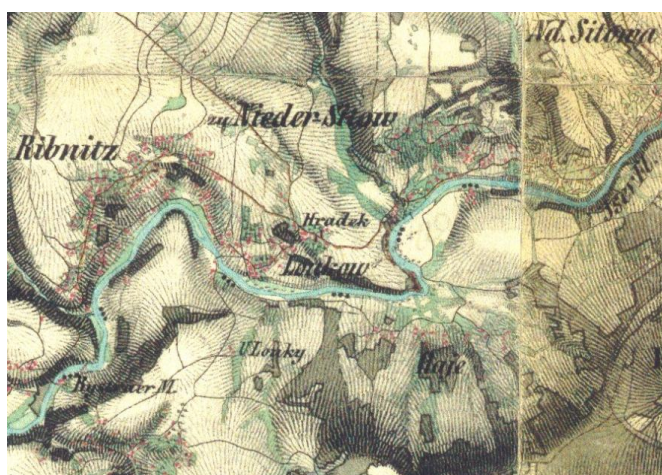

Obrázek 41: Louka je posečená, seno je sbalené, ovce jsou ostříhané a i nedaleké pole je již důkladně připravené na nadcházející zimu (Dolní Sytová; foto: Martin Adamec)

3.4 Háje nad Jizerou – textilní unikát

1883-1989

Ještě před necelými 150 lety byly Háje nad Jizerou zcela bezvýznamnou a „zapadlou“ vsí. Spíše než vsí však byly osadou, bez vlastní školy či kostela, kde v pouhých 15 domcích žilo necelých 100 obyvatel. Háje tak byly nejmenším sídlem při toku Jizery mezi Horní Sytovou a Semilami. Rozkládaly se na jejím levém v břehu a spolu se sousední pravobřežní Dolní Sytovou patřily, zejména díky špatně obdělávatelné svažité půdě k nejchudším. Předání lnu, tkaní plátna a od poloviny 19. století i sekání skleněných trubiček, našívání skleněných knoflíků či navlékání korálů se tak stalo vítaným a potřebným přivýdělkem. Háje byly navíc na své nejbližší okolí napojeny pouze nekvalitními kamennými cestami a chybělo i jakékoliv přemostění do přilehlé Dolní Sytové. Dopravní dostupnost se radikálně zlepšila v souvislosti s výstavbou pravobřežní *Pojizerské silnice* v letech 1878-1881, plánované s odporem řady

místních obyvatel již před polovinou 19. století: „Snad za mnohé vyjádřil svůj názor při projednávání návrhu jeden z členů obecního výboru v Dolní Sytové, když řekl - Ne, sousedé, o silnici není co stát, každý by k nám trefil. Bude-li vojna, nahrne se nám sem vojsko, co si počneme?“ Její význam pro celé území při toku Jizery byl však přelomový.¹⁴⁴

Obrázek 42: Háje a okolí okolo 2. poloviny 19. století¹⁴⁵

Již roku 1883 zakoupil Franz Gerl, původem sklář z Bílého Potoka na Šumavě, starý mlýn s pilou situovaný přímo u řeky mezi Háji a Dolní Sytovou. V této lokalitě nechal následující rok vystavět textilní továrnu, hráz se specifickým náhonem, ale také provizorní most spojující Háje s Dolní Sytovou a jí procházející *Pojizerskou silnicí*. Nové pracovní příležitosti související se zprovozněním továrny vytvořily v této části regionu dobré podmínky pro příliv nových obyvatel a s ním spojený stavební ruch: „V roce 1885 se v Dolní Sytové značně staví. Tak postavili domky Chvalina a Dlabola od cihel, Fejkl ode dřeva a jiní, což je hlavní

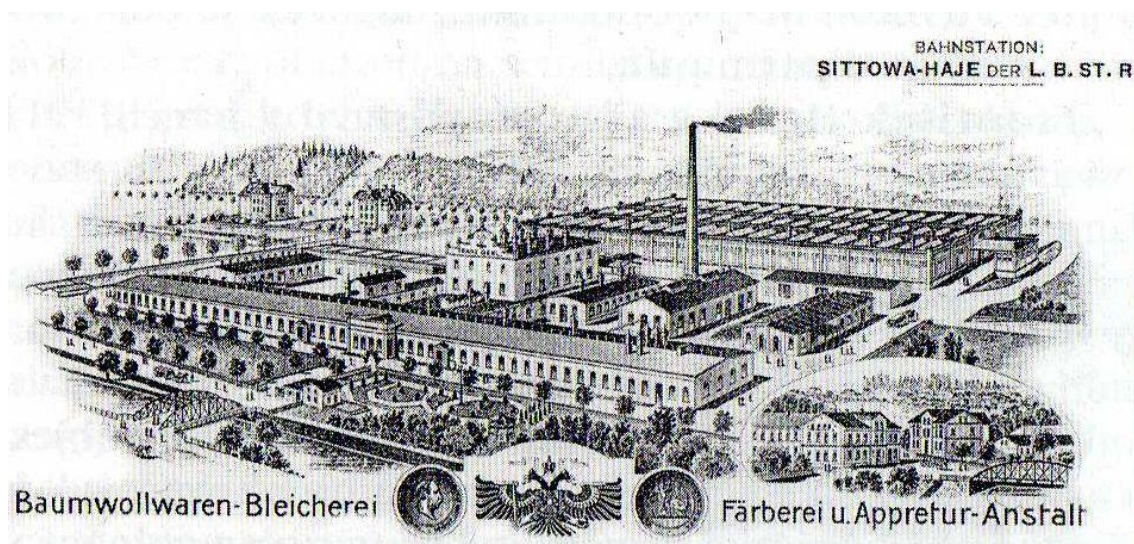
¹⁴⁴ VOTOČEK, V., MÜLLER, O. (1984, str. 7).

¹⁴⁵ 2. vojenské mapování (1836-1852).

příčinou továrna Gerlova. Jest totiž nouze o byty, které se značně zdražily, proto lidé raději si postaví, nežli by tak drahé byty platiti měli. “

Bělidlo a úpravna bavlněného zboží v Hájích se během prvních let provozu úspěšně etablovala a i díky oceněním z řady výstav nabyla brzy dobré pověsti. Ke svým zaměstnancům, kterých bylo z počátku přibližně 100, se podle dochovaných archivních pramenů choval Franz Gerl navíc velmi solidně. Kupříkladu jim financoval každoroční společný výlet do turisticky zajímavých lokalit Čech a Českým národním obrozením „žijící“ lidé si na něm i velmi cenili, že ač byl „etnický“ Němcem, nesnažil se „etnický“ české zaměstnance germanizovat. To samé platilo i o přilehlých vesnicích, jejichž školy významně podporoval: *„Jako léta minulé i letos byl výlet dětský, a to při Jizeře na louce páně Gerlově. Při výletu hrálo se divadlo dětské a zpívaly se písně, taktéž někteří žáci přednášeli básně. Hudba byla z Loukova. Továrník daroval 5 zlatých na výlet. Děti byly podělovány jídlem a pivem a vůbec zachoval se veselý duch naší milé mládeže, proč hlavně výlet sloužiti má. “*

Po smrti Franze Gerla zdělila majetek, který skýtal továrnu, 19 domů v přilehlých obcích a více než 200 hektarů pozemků, jeho manželka. Vedení podniku se ujal jejich syn Alwin, který továrnu elektrifikoval, rozšířil o barevnu, odkládací bělidlo a provoz na merceraci, díky čemuž ve výsledku zaměstnával přibližně 230 lidí, přičemž tento početní stav do začátku 1. světové války ještě vzrostl. Nechal také nahradit provizorní dřevěný most přes řeku Jizeru bytelnějším železným, stojícím v Hájích nad Jizerou dodnes.¹⁴⁶

Obrázek 43: Továrna v Hájích nad Jizerou po modernizaci na počátku 20. Století¹⁴⁷

¹⁴⁶ VOTOČEK, V., MÜLLER, O. (1984, str. 8-10); JAKL, M., aj. (2004, str. 169).

¹⁴⁷ JAKL, M., aj. (2004, str. 170).

Období 1. světové války by se dalo charakterizovat orientací na výrobu textilního zboží pro armádu, ale zejména nedostatkem bavlny, kvůli kterému musela továrna v roce 1916 dokonce zastavit výrobu, přičemž Alwin dále zaměstnal část dělnictva v lesích a na polích, jež rodinné firmě náležela.

Během období tzv. 1. republiky se situace zlepšila a počet zaměstnanců se ustálil v počtu nad 220 osob. Firma v tomto období upravovala kupříkladu tkaniny bavlněné, lněné, ale i třeba speciálně upravené deštníkové. Typickým záběrem byla také úprava tkanin na ložní prádlo, košiloviny či kapesníky, přičemž stojí za povšimnutí, že vrchním mistrem jmenoval Alwin svého bratra Ferdinanda, který v zájmu střežení firemního tajemství a utajovaných receptur používal velmi specifické metody: „*Vypráví František Fejkl: Barvy a úpravářenské přísady se nevážíly pomocí závaží. K tomu měl Ferdinand různé velký, pěkně ohlazený kameny, označený značkama, kterým rozuměl jen on sám, a těmi vážil. Nikdo druhý to nemohl dělat, nedalo se to okoukat. Kameny i sklady byly pečlivě zamykány, k tomu měl přístup jen on. Za něho se nestalo, že by něco bylo jiný, než si zákazník přál.*“¹⁴⁸

I v této době plánoval Alwin rozšiřovat továrnu, ale bránila mu v tom zvažovaná stavba přehrady v Benešově u Semil, důsledkem jejíž realizace by byl tovární areál zatopen. Alwin tak investoval firemní peníze do Horní Sytové, Víchové a Jilemnice, kde nakoupil několik průmyslových závodů. Současně také řešil řadu menších i větších sporů se svými zaměstnanci a jejich odbory, přičemž nelze přehlížet jeho výraznou podporu obecním spolkům složeným velmi často z převážně jeho zaměstnanců: „*Ze vzpomínek pamětníků: Zaměstnanci závodu byli zapojení v ochotnickém spolku, divadlo se hrálo mnohokrát do roka. K převzetí role se nemusel nikdo přemlouvat, o tu se lidé tahali. Jináč tu byl silnej zpěváckej spolek, to byli taky všechno zaměstnanci. U Bernejch byl Sokol, hasiči, dělaly se bály. Gerla spolky dost podporoval, pořádal koncerty, na to zas von byl.*“¹⁴⁹

Následnou světovou hospodářskou krizí i 2. světovou válku ustála hájemská továrna, oproti mnohým ostatním, poměrně dobře. Přečkala stagnaci výroby, požár bělidla a zároveň jako součást odtrženého území i připojení k Třetí říši a následnou válečnou výrobu v podobě šití armádních batohů, chlebníků a barvení lněných tkanin pro Rommelův *Afrika-korps*.¹⁵⁰

¹⁴⁸ VOTOČEK, V., MÜLLER, O. (1984, str. 13-14).

¹⁴⁹ Tamtéž (str. 14-20).

¹⁵⁰ Tamtéž (str. 19-22).

Alwin Gerl pro kterého bylo mimo již mnoha zmíněných fakt příznačné i vyžadování řádné práce, pořádku a čistoty, zemřel roku 1944 v důsledku dlouhé nemoci. Kromě továrny v Hájích po sobě zanechal i 40 obytných domů, 471 hektarů pozemkového majetku a cihelnu v Jilemnici. Dříve zmíněné tovární objekty v nedaleké Horní Sytové a Víchové nad Jizerou převedl již za okupace na svou neteř. Z důvodu válkou omezené administrativy neproběhlo pozůstalostní řízení. Navíc oba potencionální dědicové Ferdinand a Wilhelm Gerl byli stále ještě nasazeni na evropských válečných frontách. Po skončení 2. světové války byl rodinný majetek včetně továrny v Hájích znárodněn.¹⁵¹

V následujících více než 40 letech zůstal výrobní profil státní továrny takřka identicky tradiční. Roku 1949 byla začleněna do nově vzniklého národního podniku KOLORA Liberec, od roku 1958 do národního podniku KOLORA Semily, jako KOLORA 08. V 50. a 60. letech se místní továrenské výrobky vyvážely do rozvojových států Střední a Jižní Ameriky, Afriky a Asie, ale také například do Kanady. Od 70. let již závod pracoval především pro tuzemský

trh, na který dodával plenkoviny, košilové vložky, pláštoviny a nově také technické tkaniny ze syntetických materiálů,...

Zajímavostní „perličkou“ poválečné historie je zachránění původních vodních turbín od jejich plánované demontáže zásluhou místního technika a inženýra, jenž v nich spatřoval svůj „koníček“. Tyto turbíny jsou dodnes plně funkční a jako nedílná součást továrního areálu stále pokrývají část spotřeby elektrické energie, čímž každoročně ušetří nemalou sumu peněz.¹⁵²

Obrázek 44: Plně funkční vodní turbína z roku 1927 (foto: Martin Adamec)

¹⁵¹ JAKL, M., aj. (2004, str. 169-170); Tamtéž (str. 142); VOTOČEK, V., MÜLLER, O. (1984, str. 22).

¹⁵² VOTOČEK, V., MÜLLER, O. (1984, str. 31-35).

1990-2013 (současnost)

Novodobá historie továrny se začla psát po roce 1989 a její vývoj není až na pár strohých vět v dostupných pramenech nikterak zmapován. Přirozeně stanovený úkol jeho doplnění byl vděčným a vítaným úvodním tématem při rozhovoru s jednatelem továrny panem Jiřím Horákem, manželem Gisely Horákové (rozené Gerlové), dceři právoplatného dědice Wilhelma Gerla, již továrna v současné době patří.

Obrázek 45: Tovární komplex v Hájič (v popředí náhon; foto: Martin Adamec)

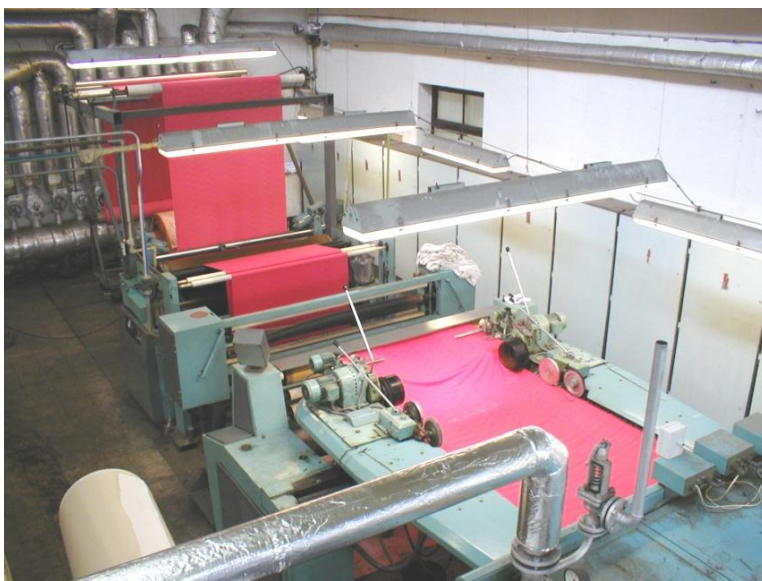
V 90. letech tedy získala rodina paní Horákové značnou část Alwinova majetku nazpět v restituci, přičemž samotný tovární objekt v Hájič včetně zaměstnanců, strojů i zásob byl navrácen před dvaceti lety v roce 1993. Staronoví vlastníci se rozhodli pokračovat v zasetém výrobním programu a prvních 5 let využívali uskladněných zásob, hotových výrobků a

dobíhající i stabilních zakázek z doby státního vlastnictví, tvořících cca 20-30% firemního odbytu. Zbýlých 60-70% tvořila mzdová práce nabývající v průběhu času na stále větším významu. Navíc, i když stav navráceného majetku byl poměrně uspokojivý, pro pomyslné rozjetí firmy byly nezbytné vysoké investice do jeho údržby a modernizace, zejména z důvodu neustále narůstající náročnosti zákazníků. Během uplynulých 20 let tak zažila firma období růstu i úpadku, přičemž v posledních 10 letech měla několikrát velké problémy a musela dokonce omezovat výrobu a v důsledku nedávné ekonomické krize i propouštět, převážně však zaměstnance s nárokem na důchod.

V současnosti pracuje ve firmě více než 50 lidí, což je o 90 méně než před 20 lety, ale vzhledem k velikosti závodu, odbytu a technologickému vybavení a jeho modernizaci, je tento počet udržitelný a vyhovující, a to i když výrobní závod příležitostně pracuje nepřetržitým provozem, jako ostatně v 2. polovině dubna 2013. Téměř polovina firemních

zaměstnanců navíc pochází přímo z Hájů nad Jizerou, pod které již více než 50 let spadá i zmiňovaná Dolní Sytová a Loukov¹⁵³. Ostatní dojíždí nejdále od Semil či Jilemnice.

Tovární výroba je v současnosti orientována necelými 10% na jednoho stálého odběratele z Vídně, zabývajícího se jevištní technikou, pro kterou upotřebí kupříkladu nehořlavé látky. Ostatních více než 90% odbytu zajišťuje mzdová práce, při které firma nenakupuje základní komodity ani nehledá potencionální odběratele pro své koncové výrobky, ale „pouze“ přidává hodnotu základním komoditám doručeným od zadavatele, jenž výsledný produkt dále přeprodá k dalšímu obohacení či přímo koncovému zákazníkovi. Zadavatelé („překupníci“), jsou převážně Češi, bývalí vysocí zaměstnanci textilních továren, kteří mají stále dobré kontakty a lidově řečeno umí v tomto oboru chodit. Tito soukromí podnikatelé zpravidla nakupují základní rezné zboží na východních trzích Ruska či Asie. Avšak v současné době pozvolna přibývá i nakupování a zhodnocování kvalitnějších rezných materiálů vyráběných například na Moravě či Slovensku.

Obrázek 46: Výrobní proces (foto: Miroslav Koudelka)

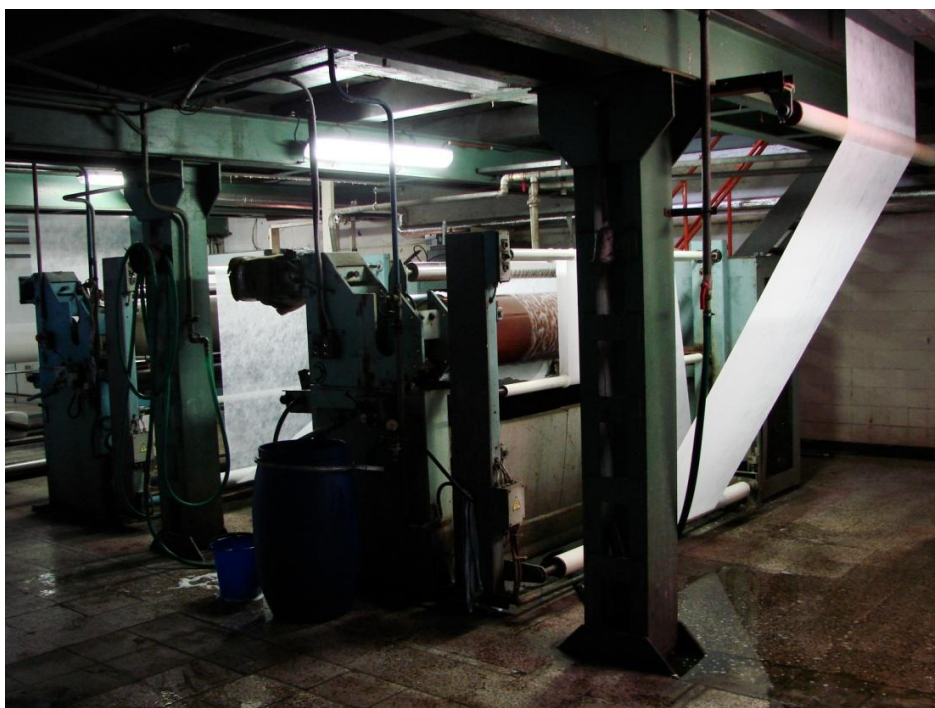
nepromokavé vojenské a reklamní stany,... Patrný je také velmi silný nástup technický tkanin, jejichž upravování slouží automobilovému, nábytkářskému a stavebnímu průmyslu.

Současný výrobní profil firmy GERL (textilní úpravna a barevna) s.r.o. je zaměřený na upravování 100% bavlněných, lněných, polyamidových, polyesterových tkanin či různých bavlnělněných směsí,... Díky širokému sortimentu možných úprav a barvení jsou zhodnocené tkaniny připravené k finálnímu zpracování, kterým se z nich stávají lůžkoviny, pleny,

Firma se snaží tomuto trendu operativně přizpůsobovat, přičemž jedním z příkladů může být v současné době probíhající (květen 2013) provozní testování úpravy nanovlákněných textilií, výzkumně spadajících pod vědní obor zabývající se nanotechnologiemi, jenž má v Libereckém kraji takřka zaběhlou tradici. Pokud by se tato výroba ukázala smysluplnou

¹⁵³KESNER, T., HEDVIČÁK, R. (2008, str. 20).

s jasným cílem a směřováním, tak by se v ní firma ráda etablovala, a pokud by to bylo možné, investovala by i nemalé finanční prostředky do nákupu nových strojů spíše než do modernizace těch stávajících, které již teď z důvodu vysoké ceny nových strojních zařízení vyráběných převážně v západní Evropě pravidelně „pouze“ modernizuje. Firma GERL tak využívá služeb českých firem, zaměřujících se na efektivní modernizaci často i letitých strojních zařízení. Další alternativou je možný nákup použitých strojů z jiných továren, o čemž vedení firmy v současné době uvažuje v souvislosti se zrušením nedaleké velké textilní úpravný a barvírny v Plavech specializované na lůžkoviny a záclonoviny.

Obrázek 47: Průběh testování nanovláknenných textilií (foto: Martin Adamec)

Na následující příhodnou otázku týkající se firemního výhledu „do budoucna“ padla jasná odpověď, že to nelze předpovědět. V tomto podnikatelském oboru, při tomto typu výroby se zpravidla plánuje na měsíc, maximálně tři měsíce dopředu. Jeden měsíc může být zakázek tolik, že je nebudou stíhat uspokojovat a druhý zase nemusí být zakázka téměř žádná. V souvislosti s ekonomickými krizemi navíc textilní průmysl vždy velmi oslabil a i v posledních letech tomu nebylo jinak, i když v Hájích pomyslný pád mírnil prozatím stabilní automobilový průmysl, ve kterém nacházely a stále nacházejí technické tkaniny velký odbyt. Pro firmu je tedy velice důležité nemít dluhy a velké úvěry v kontrastu s vlastnictvím dostatečného množství finančních prostředků na zásadnější technické zhodnocování a modernizování výroby.

Před uzavřením této kapitoly je ještě velice zajímavé si povšimnout, že rodina současného vlastníka sekundárně podniká i v dřevařském průmyslu za využití dřeva ze svých lesů, které právě z tohoto důvodu nechávali jejich předkové kontinuálně sázet na nově zakupovaných pozemcích již před více jak 80 lety. Dokonce i dřevní odpad zde nachází své využití, a to ve dva roky staré kotelně, kterou rodina využívá k ekonomicky přívětivému a oproti koksu i výrazně ekologičtějšímu vytápění řady svých nemovitostí. Tuto možnost by rádi zavedli i do své továrny, kde v letitých parních kotlech z důvodu absence plynového vedení v obci, stále zatápí uhlím, které by ale nejraději promíchávali právě s vlastní dřevní „štěpkou“.

Na závěr této podkapitoly je nutno říci, že samotná existence firmy GERL s.r.o. v kdysi textilně silném území severních a severovýchodních Čech, je velmi jedinečná. Nejbližší textilní úpravný a barevný se nenacházejí v Jablonci nad Jizerou a ani v Plavech, ale až v Černém Dole u Vrchlabí a krajském Liberci. Podobně marně lze v Semilském regionu i v širším území okolo něj hledat drtivou většinu textilních továren, kterých zde ještě před 25 lety bylo tak mnoho. Tento podnik, ale není jedinečný pouze tím, že stále funguje, a to i s poměrně dobrou perspektivou, ale i svým stářím a s ním spojenou silnou tradicí, danou vlastnictvím rodiny původních zakladatelů a v nezměrné míře i stejným výrobním zaměřením na úpravu a barvení textilních látek, které trvá již po více než 100 let. Jeho jedinečnost se ale skrývá i v tom, jaký význam po celých 150 let představoval a představuje pro Háj nad Jizerou, jejichž podobu, stejně jako podobu krajiny v jejich okolí, zcela přeměnil, ale i z hlediska počtu obyvatel a kultury oživil a významově rozšířil až tak, že kdysi bezvýznamná ves časem administrativně pohltila několik původně významnějších sousedních sídel.

Obrázek 48: Hlavní průčelí je ozdobeno hodinami i rodovým jménem rodiny Gerlovy (foto: Martin Adamec)

3.5 Služby a turistický ruch na Semilsku

Vysoké nad Jizerou, jehož téma bylo již v této kapitole mnohokrát protěžováno a zároveň i prozkoumáno z mnoha různých hledisek bude i neméně významnou součástí této podkapitoly poslední. Vysoké, jak bylo zjištěno, bývá v regionu velmi často vnímáno jako synonymum pro turistické středisko vytvářející skvělé podmínky pro běžecké i sjezdové lyžování a rekreaci všeobecně. Má ale Vysoké turistům opravdu co nabídnout v zimě i v jiných ročních obdobích? A má Semilský region i jiné známé turistické lokality? Hledání obhajitelných odpovědí na tyto otázky, včetně odpovědí na otázky položené v úvodu kapitoly bude hlavním zájmem této podkapitoly. Následující text se pokusí turistické cíle v Semilském regionu popsat, nejen z hlediska jakési základní charakteristiky, ale i systematického popisu jejich současného stavu, čímž se zamýšlí fakta o tom, jak jsou udržovány, značeny, jaké je pro ně vytvořeno zázemí,...

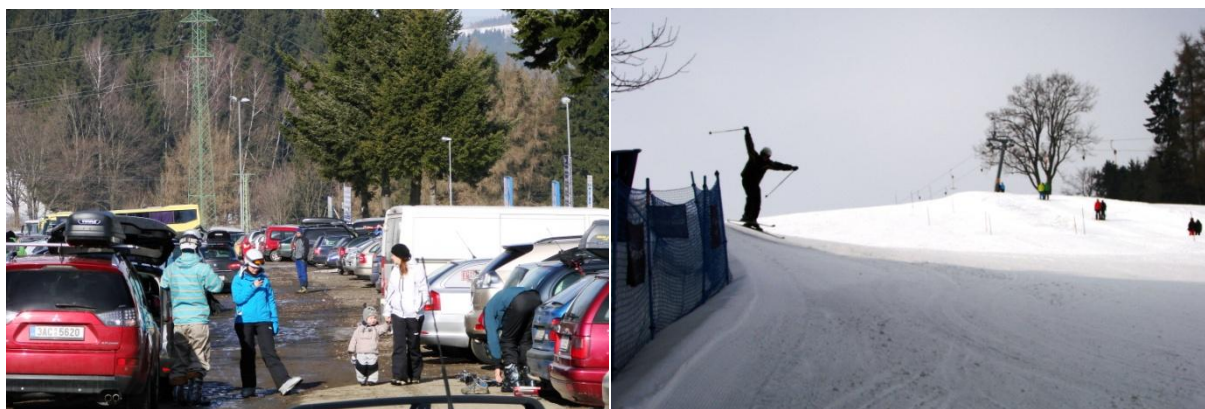
Při prvotním náhledu na rozmístění potenciálních turistických cílů nejčastěji zobrazovaných v různých turistických mapách, publikacích či letácích lze zjistit, že v Semilském regionu je jejich největší koncentrace ve Vysokém nad Jizerou a v okolí Semil. Jedná se převážně o cíle s možností pasivní či aktivní rekreace ve spojitosti se zachovalými přírodními lokalitami, které jsou v mnoha případech i do značné míry pozměněny antropogenní činností.

Vysoké nad Jizerou a okolí

Bezesporu nejvýznamnější turistická lokalita celého Semilského regionu město Vysoké nad Jizerou sice nemůže konkurovat horským střediskům, jakými jsou třeba Špindlerův Mlýn či Pec pod Sněžkou, ale stále se jedná o solidní horské středisko s bohatou nabídkou rekreačních služeb. Nejvytíženějším místem je na okraji města se nacházející *Ski areál Šachty*, nabízející více než 5 km sjezdových tratí, 5 lyžařských vleků typu kotva a poma, ale také 25 km udržovaných závodních běžeckých tratích provázaných se širokým okolím¹⁵⁴. Nepříliš dlouhé a strmé sjezdové tratě jsou vhodné pro rodiny s dětmi, příležitostné lyžaře a začátečníky, což lze doložit terénním pozorováním na sjezdové trati i parkovišti,

¹⁵⁴ České výlety: Lyžařský běžecký areál a tratě Vysoké nad Jizerou (2013); Vysoké nad Jizerou – oficiální stránky města: Standardní běžecké tratě (2013).

osobní lyžařskou zkušeností, rozhovory s lyžaři, přítomností lyžařské školky a dvou dětských vleků přímo v areálu, a v neposlední řadě i sympatickým jízdám, které v hlavní sezóně činí 380 Kč na den za dospělou osobu a 240 Kč na den za děti do 140 cm výšky¹⁵⁵. Zdejší skipas lze navíc například uplatnit i v nedalekých skiareálech *Kamenec* u Jablonce nad Jizerou a *Kozínek* u Jilemnice. V areálu je také situována i půjčovna a servis lyží, lyžařská škola, snowtubing a půjčovna sněžných skútrů, ve které si lze za 1500 Kč pronajmout skútr na hodinovou projížďku po okolí, přičemž je v ceně zahrnut i průvodce, který ale pouze napomáhá a radí.¹⁵⁶ Restaurace a sociální zařízení jsou samozřejmostí, stejně jako zdarma přístupné poměrně rozlehlé parkoviště s nezpevněným povrchem, které ale při naplnění areálu kapacitně nestačí a řidiči tak mnohdy musí parkovat při krajnici rušné silnice II. třídy.

Obrázek 49, 50: I když je parkoviště *Ski areálu Šachty* obsazené až do posledního místa, nemusí to nutně znamenat, že stejná situace bude panovat i na sjezdových tratích (foto: Martin Adamec a Jan Červinka)

Mezi další potenciální nevýhody tohoto skiareálu patří poměrně úzké profily některých sjezdových tratí, které ve spojitosti s jejich přímostí umožňují jízdu vysokou rychlostí a mohou tak díky neohleduplným lyžařům vytvářet nebezpečné situace i za poměrně nevytíženého stavu při konci sezóny.

Mezi výhody lze kromě zmíněných příznivých cen, přenositelného skipasu a bohatého zázemí, zařadit i zasněžování více než 90% tratí¹⁵⁷, možnost nočního lyžování na hlavní z nich a krátké čekající doby (řádově pár minut) ve frontě na vlek. V areálu se také pořádají slalomové závody a v sousedním *Kamenci* i tradiční závody *Závody po staru*, reflektující více než 110letou tradici lyžování ve Vysokém¹⁵⁸.

¹⁵⁵ SNOWHILL ... skiareály, které jste si oblíbili!: Ceník 2012/2013 (2013).

¹⁵⁶ Půjčovna sněžných skútrů JakeMoto: Pravidla zapůjčení sněžného skútru (2013); Půjčovna sněžných skútrů JakeMoto: Půjčovna sněžných skútrů – Ceník našich služeb (2013).

¹⁵⁷ SNOWHILL ... skiareály, které jste si oblíbili!: Skiareál (2013).

¹⁵⁸ ŘEHOŘOVÁ, I., aj. (2011, str. 18); SNOWHILL ... skiareály, které jste si oblíbili!: Šachty (2013).

Vysoké nad Jizerou ale nabízí v zimním období i možnost řady jiných aktivit nevázaných na tento skiareál. Kulturní vyžití zajistí kromě různých venkovních akcí i mnohokrát zmiňované muzeum, které společně s místním divadlem, na jehož početná představení jsou v muzeu turisté často vřele zváni, funguje celoročně. Příhodné přírodní podmínky relativně rovných a zároveň i větrných náhorních luk a polí v okolí Vysokého umožňují praktikování i stále populárnějšího snowkitingu, a to na poměrně rozlehlé ploše. V okolí města lze také nalézt řadu vyježděných běžeckých stop, mnoho projíždějících se lidí na vlastních sněžných skútrech a v neposlední řadě i celoročně otevřenou zastřešenou

Obrázek 51: Snowkiting u Vysokého (foto: Martin Adamec)

rozhlednu postavenou na příhodném místě u silnice II. třídy č.289, nabízející krásný výhled na město, značnou část Semilského regionu (včetně Kozákova) a Krkonoše. Díky přítomnosti úhledného parkoviště je rozhledna skvěle dostupná i pro projíždějící motoristy.

V ostatních ročních obdobích sice Vysoké nenabízí „vyžití“ pro tak velký počet turistů jako v zimě, ale přesto může být poměrně zajímavým cílem pro pěší a cyklisty. Městem prochází řada značených turistických tras a cyklotras, nabízejících zajímavé výlety do okolí. Samo město ve své oficiální brožurě *Vysoké nad Jizerou* z roku 2010 nabízí návštěvníkům několik typů na pěší výlety¹⁵⁹. Navštívit tak mohou

nevelkou zříceninu hradu Nístějky, rodný dům Antala Staška, historicky cenný mlýn s původním vybavením v Roztokách u Semil, ale také třeba *Památník zapadlých vlastenců* v Pasekách nad Jizerou a i přes její úmyslné poboření v 17. století¹⁶⁰ značně zachovanou zříceninu hradu Návarova vybudovaného nad příkrým a hlubokým údolím řeky Kamenice, jehož jedinečnost spočívá též v tom, že celé širší území při Jizerských horách a Krkonoších nepatří k těm, typicky zastavovaným početnými, rozsáhlými a pevnými hrady a výskyt Návarova zde je tak přinejmenším více než zajímavý. Unikátní je navíc i jeho relativní zchovalost, které nemůže konkurovat žádná ze zdejších zpravidla při hlubokých „vstupních“ údolích strategicky umístěných pevností, mezi které patří například zřícenina Nístějky či

¹⁵⁹ ŘEHOŘOVÁ, I., aj. (2011, str. 26-27).

¹⁶⁰ ŠPRÁCHAL, P. (2005, str. 21).

Štěpanického hradu, z kterých zbyly již pouze nepříliš zajímavá a v lese zarostlá torza, ani zdaleka nepřipomínající jejich dřívější stěžejní význam.

Všechny tyto turistická lákadla a zejména přítomnost *Šachet* napomáhá přímo ve Vysokém koncentrovat i služby na takto malé město neobvyklé. Není tak náhodou, že se zde nachází obchody se značkovým sportovním zimním i letním oblečením, lyžařskými i cyklistickými potřebami, „dárky“, dále pak mnoho restauračních zařízení, cukrárna, ale i samoobsluha, která je zároveň i velmi dobře vybavenou drogerií. Celoročně tu také funguje řada dobře vybavených penzionů, apartmánů a dokonce i jeden hotel, využívající rozlehlých prostor bývalé Kramářovy vily.

Nedaleko turisticky cenného Vysokého nedoceněný Návarov i s jeho výjimečným fyzicko-geograficky zajímavým okolím plným dechberoucích skalních útvarů a srázů není pro potenciální návštěvníky přijíždějící automobilem či na kole nikterak značen, a to i když je jen pár set metrů od nejbližší silnice, která je sama o sobě velmi jedinečnou dvojitým překonáváním téměř 100 metrového převýšení během pouhých 2 kilometrů jejího průběhu¹⁶¹,

Obrázek 52: Návarovské údolí (foto: Martin Adamec)

absolutně zdeformovaným asfaltovým povrchem, a také extrémně úzkým profilem (přibližně 3-4 metry) plným nebezpečných prudkých srázů (desítky metrů) a úzkých serpentín, ale zároveň i krásných výhledů a scenérií. V zimním období se silnice neudrhuje a stává se tak ještě nebezpečnější a defacto nesjízdnou pro auta bez sněhových řetězů s pohonem pouze na přední či zadní kola, která nezdědka kdy podle na místě vyzorovaných stop a osobních zkušeností, na této silnici v lepším případě pouze v údolní části uvíznou, v tom horším se při následném pokusu zdolat převýšení vybourají. Paradoxně je tato silnice nejkratším spojením krajského Liberce a jeho okolí s centrálními Krkonošemi a tranzitní částí trutnovského okresu, přičemž

¹⁶¹ Mapy.cz (2013, g).

možnost výrazného uspořádkání ujetých kilometrů mezi silnicí I. třídy č. 10 vedoucí částečně kamenickým údolím a silnicí I. třídy č. 14 vedoucí údolím Jizery patrně stála za uvíznutím a následným zoufalým pokusem o vycouvání po této 4 metry široké „dálnici“ takřka 20 metrů dlouhého rumunského dálkového kamionu, který do bodu uvíznutí (rok 2012) stihl ujet po této silnici úctyhodných 500 metrů.

Dalším unikátem podtrhujícím úchvatnost tohoto místa je značně prohnutý montovaný železný most překonávající zde divoce tekoucí řeku Kamenici, který se svým dřevěným

Obrázek 53: V řece Kamenici stále stojí pilíře z původního mostu (1766), nahrazeného po jeho zborcení mostem montovaným. Při řece bývalý penzion Rusalka (foto: Martin Adamec)

povrchem a nosností pouhých dvou tun nahradil zřícený kamenný most z roku 1766, jehož charakteristické originálně deformované oblouky se roku 1955 zborstily. V tomto zapadlém říčním údolí se také nachází několik staveb, z nichž stojí za zmínku penzion *Rusalka* otevřený díky narůstajícímu množství turistů v roce 1912 na místě starší hospody.¹⁶² Symbolickým me-

mentem je, že ikdyž ještě roku 2011 hostil například nizozemské turisty, tak byl přibližně ke 100. výročí uzavřen a dán k prodeji. V současnosti (květen 2013) je podle katastru nemovitostí¹⁶³ společně se všemi ostatními nemovitostmi v tomto údolí, které jsou rovněž nevyužívány, v majetku firmy BATRA NAVAROV s.r.o., podle obchodního rejstříku se zabývající předmětem podnikání: „*koupě zboží za účelem jeho dalšího prodeje a prodej*.“¹⁶⁴ Lze předpokládat, že uzavření penzi-onu bylo zapříčiněno špatnou dopravní dostupností v zimních měsících ve spojení s celoroční nevelkou lukrativností zapadlé lokality, která kromě krásné přírody a jarní možnosti vodá-ckého sjíždění divoké vody nemá takřka co nabídnout. Ceník z roku 2008 v tomto argumentu pouze utvrzuje. Pouhých 320 Kč za noc v sezóně trvající od června do začátku září včetně prosincového „Vánočního“ týdne vyjma

¹⁶² ŠPRÁCHAL, P. (2005, str. 25); Fronta.cz: Návarov (2013).

¹⁶³ ČÚZK (2010).

¹⁶⁴ Peníze.cz: BATRA NAVAROV s.r.o. (2013).

svátečních dnů, během kterých se cena dokonce „vyšplhala“ na 485 Kč za noc pomyslně nevytrhla ani polopenze tuto cenu téměř zdvojnásobující.¹⁶⁵

Zmíněné jarní vodácké sjíždění divoké řeky Kamenice je nevyzpytatelným adrenalinovým zážitkem, často i krajně nebezpečným, o čemž svědčí dvě úmrtí v posledních dvou letech. Samotná záchrana zraněných vodáků je navíc zkomplikována velmi nepřístupným terénem, neumožňujícím ani zásah z vrtulníku. Zranění lidé musí být zpravidla za pomoci lan vytaženi z řeky na břeh, kde jsou následně naloženi do vlaku, který je převezve na nejbližší železniční zastávku, kde jsou přeloženi do sanitky, která je zaveze do nemocnice či v akutním případě k několik kilometrů vzdálenému záchranářskému vrtulníku. Tento scénář byl bohužel takřka identicky vlastní i oběma zmíněným tragickým událostem. Neméně nebezpečný je i úsek Jizery mezi semilským Bítouchovem a soutokem s Kamenicí u Podspálova. Naneštěstí i zde v posledních letech umírali vodáci. V loňském roce dokonce jen týden před zmíněným neštěstím na Kamenici.¹⁶⁶

Ostatní splavné říční úseky v Semilském regionu naštěstí nejsou tak nebezpečné, a to i přes jejich proměnnou náročnost vyžadující nemalé zkušenosti. Splavné jsou taktéž pouze v prvních 5 měsících roku, přičemž lemují východní hranici regionu, kterým následně přímo i procházejí nedaleko té jižní mezi Horní Sytovou a Semilami. Délka těchto úseků společně s těmi uvedenými v předchozím odstavci dosahuje úctyhodných 37 kilometrů na Jizeře (necelé 3 měsíce splavné v roce 2012) a 11 kilometrů na Kamenici (téměř 4 měsíce splavných v témže roce).¹⁶⁷ Při Jizeře v obci Benešov u Semil se také nachází jediný kemp v celém Semilském regionu, jehož provozovatelem je místní sbor dobrovolných hasičů.¹⁶⁸ Velice netradičním místem turisticky spojeným s vodou je vyvýšený Jesenný, ve kterém lze absolvovat několik různých typů odborných potápěčských kurzů v místní potápěčské škole a základně. Firma *Diving s.r.o.* sídlící v nedalekých Velkých Hamrech zde vlastní bývalý vápencový lom, zmiňovaný v minulé kapitole. Lom dosahuje zajímavé rozlohy 11 700 čtverečních metrů (130 x 90 metrů) o maximální hloubce 13,5 metru. Potápeči zde mohou spatřit pozůstatky těžby, několik druhů ryb, raky, ale i utopené auto a nevelkou jeskyni. Každoročně zde také probíhá fotografická soutěž *Jesenský rak* o nejlepší podvodní fotografii. Areál má rovněž dobré zázemí, díky němuž je v celoročním provozu.¹⁶⁹ Firma také umožňuje

¹⁶⁵ Pension Rusalka (2013).

¹⁶⁶ VYROUBALOVÁ, M. (2012); ŽLÁBKOVÁ, L. (2013); ČTK (2012).

¹⁶⁷ Raft.cz: Řeka Jizera (2013); Raft.cz: Potok Kamenice (2013).

¹⁶⁸ SDH Benešov u Semil: Areál Podolí – TÁBOŘIŠTĚ (2013).

¹⁶⁹ DIVING s.r.o. potápěčská škola a základna LOM JESENNÝ (2013).

využívat své jesenské zázemí i pro potápění v blízké Kamenici, která zde po Návarovu protéká druhým ze tří lehce otevřených, avšak stále velmi svažitých a zahloubených údolí.

Toto území nazývané Bohuňovskem je součástí obce Jesenný a bylo taktéž částečně nastíněno v „histo-rické“ kapitole. Podobně jako v údolí návarovském i zde se nachází v drtivé většině za-nedbané budovy, sil-nice a do letošního roku i most. Tento zajímavý, i když značně opotřeбенý most, na kterém se dochovaly patrně původní ozdobné stojany, byl v letošním roce stržen a na jeho místě je v současné době budováno za cca 20 000 000 Kč přemostění nové.¹⁷⁰ V tomto zajímavém, ale poměrně odlehlém údolí se nachází také zachovalá roubená přízemní stavba z první poloviny 19. století¹⁷¹, vůči valné většině lidových staveb z blízkého i širokého okolí velmi atypická a tudíž i jedinečná. Nalézá se zde také chátrající nádraží, na němž nejvíce upoutá notně zrezivělá deska, patrně velmi dobře si pamatující dobu před Sametovou revolucí, jenž zve na návštěvu Bozkovských jeskyní.

Obrázek 54, 55: Bohuňovské údolí skrývá jedinečnou kulturní památku (foto: Martin Adamec)

Semily a okolí

Bozkovské dolomitové jeskyně jsou jedním z největších turistických lákadel Semilského regionu. Jsou nejdelšími dolomitovými jeskyněmi v České republice a nachází se zde kromě úchvatné krápníkové výzdoby i největší podzemní jezera v Čechách. Tyto jeskyně, které ročně navštíví na 70 000 návštěvníků, jsou jedinými veřejnosti zpřístupněnými jeskynními systémy v celých severních Čechách i širokém okolí. Nejbližší zpřístupněné jeskyně se nalézají až v Jeseníkách (jeskyně Na Špičáku, jeskyně Na Pomezí) či v Českém

¹⁷⁰ Krajská správa silnic Libereckého kraje, příspěvková organizace – Profil zadavatele (2013).

¹⁷¹ KESNER, T., HEDVIČÁK, R. (2008, str. 32).

krasu (Koněpruské jeskyně). Objev jeskyní v malém dolomitovém lomu je písemně doložen k roku 1947 a i přes nesporný význam tohoto objevu jim hrozilo prosté a reálné odtěžení, k čemuž díky snaze místních nadšenců nedošlo a jeskyně tak byly roku 1968 zpřístupněny turistům.¹⁷² Povšimnutí by rozhodně neměla uniknout ani výborná publikace *Bozkovské dolomitové jeskyně*¹⁷³ vydaná správou jeskyní České republiky roku 2007, která tyto jeskynní systémy necelých 7 kilometrů vzdálené od Semil, komplexně rozebírá.

Obrázek 56, 57: V Bozkovských dolomitových jeskyních lze spatřit velice pestrou krápníkovou výzdobu i největší podzemní jezero v Čechách (foto: Martin Adamec)

I dosud opomíjené Semily mají turistům co nabídnout. Kromě expozic v místních muzeích i galerii, nabízejí i bohaté zázemí z hlediska služeb ryze spotřebních. Je zde 5 supermarketů a mnoho maloobchodů a živností. Kulturní stránku Semil pokrývá kromě četných kulturních akcí, mezi které patří například známé dožínkové slavnosti *Semilský pecen*¹⁷⁴ i místní divadlo a moderní 3D kino. Město má navíc od loňského roku zpracovanou a v infocentru zdarma k dostání připravenou průvodcovskou brožuru vytvářející pěší okruh okolo zajímavých míst v Semilech. Návštěvník se tak dozví mnoho zajímavého o celém městě, zejména pak jeho nejvýznamnějších stavbách, kterými jsou novorománský kostel *svatého Petra a Pavla*, Sbor *Dr. Karla Farského*, krematorium, hotel *Obecní dům*, tři roubené chalupy v Jílovecké ulici,...¹⁷⁵

¹⁷² MILKA, D., HROMAS, J., OUHRABKA, V. (2007, str. 18); Tamtéž (str.3); Správa jeskyní České republiky (2013).

¹⁷³ MILKA, D., HROMAS, J., OUHRABKA, V. (2007).

¹⁷⁴ Český ráj – OFICIÁLNÍ STRÁNKY TURISTICKÉHO REGIONU ČESKÝ RÁJ: Semilský pecen (2013).

¹⁷⁵ Městské informační středisko Semily (2007, str. 1-2; 4; 6-7; 11; 15-16).

Obrázek 58, 59: sbor *Dr. Karla Farského* i *Kostel svatého Petra a Pavla* jsou skvostnými architektonickými díly (foto: Martin Adamec)

Při krásně přehledném a věcném zpracování tohoto průvodce je poměrně škoda, že v něm lze nalézt zbytečné mystifikující chyby, vázající se například k obdobně atypickým roubeným stavbám, jakou je roubená přízemní stavba v Bohuňovsku, avšak v tomto případě

Obrázek 60: Roubené chalupy v Jílovecké ulici (foto: Martin Adamec)

atypickým díky jejich stáří. Pochází totiž z 80. let 18. století a jsou tak již více než 220 let staré!¹⁷⁶ Škoda, že počátky těchto na prvních pohled „něčím jiných“ chalup, patrně největšího semilské „pokladu“, jsou v sotva rok starém průvodci uváděny jako stavení z přelomu 19. a 20. století¹⁷⁷, což bývá obvyklé stáří stovek většiny dochovaných roubených staveb.

Pravá síla turistického potenciálu netkví ale přímo ve městě, leč v jeho nejbližším okolí. Blízké Bozkovské dolomitové jeskyně již byly nastíněny a posledními turisticky zajímavými místy v této podkapitole dosud nezmíněnými, pro Semily ale de facto synonymními, jsou jedny z vůbec v Semilském regionu nejpřitažlivějších cílů a to Kozákov a Riegrova stezka.

Hora Kozákov tyčící se svými 744 metry nad mořem jižně od Semil a severovýchodně od Českého ráje, jehož nejvyšším je bodem, je rovněž i jmenovcem příslušného mikroregionu. Na jejím vrcholu se nachází rozhledna a pověstná Riegrova chata nabízející ubytování a občerstvení. Tato chata vznikla roku 1928, což je běžná informace vyskytující se

¹⁷⁶ KESNER, T., HEDVIČÁK, R. (2008, str. 74).

¹⁷⁷ Městské informační středisko Semily (2007, str. 4).

na nejednom turistickém serveru.¹⁷⁸ Bohužel na oficiálních stránkách Mikroregionu Kozákov, které by měly být jednoznačně faktograficky přesné, je toto datum uvedeno nepřesně, když je vznik této chaty datován k roku 1932.¹⁷⁹ Je to sice jen nepodstatný detail, ale o leccěms již může vypovídat.

Co turistiky se týče, je zde mnoho přírodních zajímavostí, sbíhá se zde 10 značených pěších turistických tras, 2 cyklotrasy a pro zimní období je na severním svahu otevřen i nevelký „ski areál“. Z Kozákova je nejen daleký výhled až do Orlických a Lužických hor, ale také výborné podmínky pro paragliding. Není tedy překvapivé, že se zde „nachází“ *Paragliding centrum Kozákov*, kde lze v rámci otevřených kurzů absolvovat školu paraglidingu.¹⁸⁰ V rozhovorech s mladými obyvateli Semil bylo také zjištěno, že Kozákov je i oblíbeným místem pro konání pikniků a jiných odpočinkových aktivit a Semilané bez ohledu na věk sem i několikrát do roka podnikají výlety a celkově vnímají Kozákov společně s Riegrovou stezkou jako nejvýraznější „land mark“ Semil.

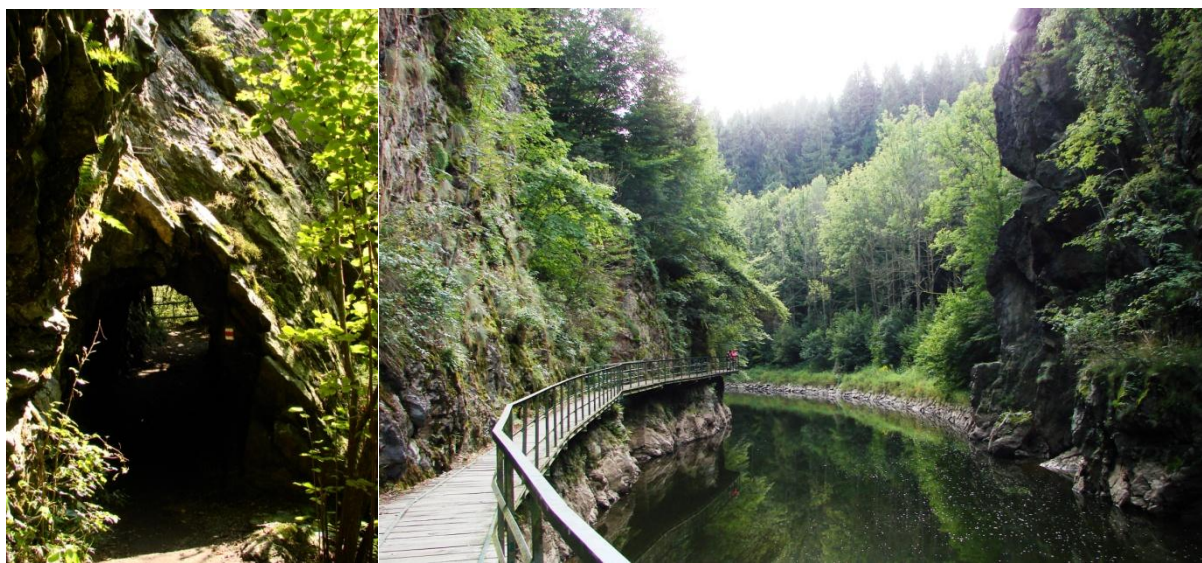
Obrázek 61: Paragliding na Kozákově (foto: Martin Adamec)

¹⁷⁸ Český ráj – OFICIÁLNÍ STRÁNKY TURISTICKÉHO REGIONU ČESKÝ RÁJ: Kozákov – strážná hora Českého ráje (2013); TURISTICKÉ REGIONY ČR: Hora Kozákov (2013); Turistik (2013).

¹⁷⁹ Mikroregion Kozákov: Hora Kozákov (2013).

¹⁸⁰ PARAGLIDING CENTRUM KOZÁKOV (2013).

Riegrova stezka prochází údolím řeky Jizery, které se za Semilami výrazně „zahlubuje“ do krajiny, stejně jako nad ní nedaleký Kozákov vystupuje. Tato několik kilometrů dlouhá pěší turistická stezka začíná na okraji semilského Bítouchova a končí u vodní elektrárny v Podspálově. Vybudována byla v roce 1909 a až do roku 1936 propojovala Semily s Železným Brodem. V tomto roce byla v souvislosti s výstavbou silnice část mezi Podspálovem a Železným Brodem zrušena a do dnešních dnů zde nebyla žádná jiná turistická stezka zřízena či alespoň vyznačena. Naštěstí dochovaný „slepý“ úsek obsahuje drtivou většinu turisticky poutavých míst, díky kterým Riegrovu stezku navštívilo jen během prvního roku od otevření přibližně 80 000 návštěvníků, převážně z Rakouska-Uherska, ale i z ciziny. Mezi tato místa nespádají jen četné vyhlídky a pěkná zákoutí, ale zejména originální technická řešení spojená s výstavbou samotné stezky v do té doby nepřístupném skalnatém kaňonovitém údolí s místy až téměř kolmými a více než 100 metrovými svahy. Pěší tunel, galerie zavěšená nad řekou, ale i do skal „vystřílené“ pěšiny nadchly nejednoho turistu tehdy, ale i dnes.¹⁸¹

Obrázek 62, 63: K největším lákadlům Riegrovy stezky patří do skály vystřílený pěší tunel a nad řekou zavěšená galerie (foto: Martin Adamec)

Přítomnost dalších technických unikátů jakými dozajista jsou - vodní elektrárna vybudovaná roku 1926 napájená přirozeně vodou z Jizery, kterou ji ale do útrob této budovy přivádí více než 1,3 kilometru dlouhá vodní štola¹⁸², a také železniční trať vedoucí po levém břehu Jizery, součást Jihoseveroněmecké spojovací dráhy vedoucí z Pardubic do Liberce. Tento úsek charakteristický čtyřmi dohromady 743 metrů dlouhými tunely a celkovou

¹⁸¹ ŘÍMANOVÁ, H., ŘÍMAN, S. (2009, str. 54-59).

¹⁸² Tamtéž (str. 44-51).

situovaností na prudkém ostrohu nad řekou byl zprovozněn v roce 1858, jako jedna z nejkomplikovanějších fází celé železniční stavby a vyžádal si tak opět řadu specifických technických řešení. Jedním z nich byla výstavba můstků nutných pro inženýrskou i jinou práci na takřka kolmém skalnatém masivu místy až 70 metrů vysokém, která probíhala „z vrchu“ při zavěšení dělníků na lanech.¹⁸³ Výhled z Riegrovy stezky na tuto stavbu je v současnosti po značnou dobu zcela znemožněn hustou vegetací a projíždějící vlaky jsou tak pouze slyšet.

Na Riegrově stezce, která je díky vybavení řadou informačních tabulí i stezkou naučnou, může návštěvník také pozorovat unikátní projevy neživé i živé přírody *Přírodní rezervace u Semil a Bítouchova* a *Přírodní památky Galerie*. Například flóra je výjimečná výskytem horských druhů rostlin splavovaných z hor a držících se v chladných stinných zákoutích, a také druhů ryze teplomilných vystavujících se v částech slunných.

Samotná pěší stezka je v pěkném udržovaném stavu a na řadě míst je vybavena zabezpečujícím zábradlím, lavičkami sloužícími k odpočinku a potřebnými koši na odpady. Na jejím konci (popřípadě začátku) v Podspálově, který je po Návarově a Bohuňovsku posledním z „kamenických“ údolí, se mohou návštěvníci občerstvit v restauraci spojené s hotelem a zároveň přemýšlet o tom, kam se odsud vydají. Pokud by se chtěli navrátit do Semil, nabízí se jim zde hned několik možností. V prvním případě mohou pěšky pokračovat po navazující Palackého stezce směřující proti proudu Kamenice na Tanvald, kde na více než 20 kilometrech délky mohou, kromě místy poničeného povrchu pěších cest způsobeného lesní těžbou, navštívit po krátké odbočce Bozkovské dolomitové jeskyně, zříceninu hradu Návarova či pozorovat řadu přírodních jevů mezi které patří geomorfologické tvary způsobené říční erozí a tok řeky samotný, ale i mlhavá letní rána a večery nad bohuňovským údolím. Svou cestu mohou kdykoliv ukončit na některé z přilehlých železničních zastavek trasy Železný Brod – Tanvald a vrátit se tak do Semil s jedním přestupem v Železném Brodě.

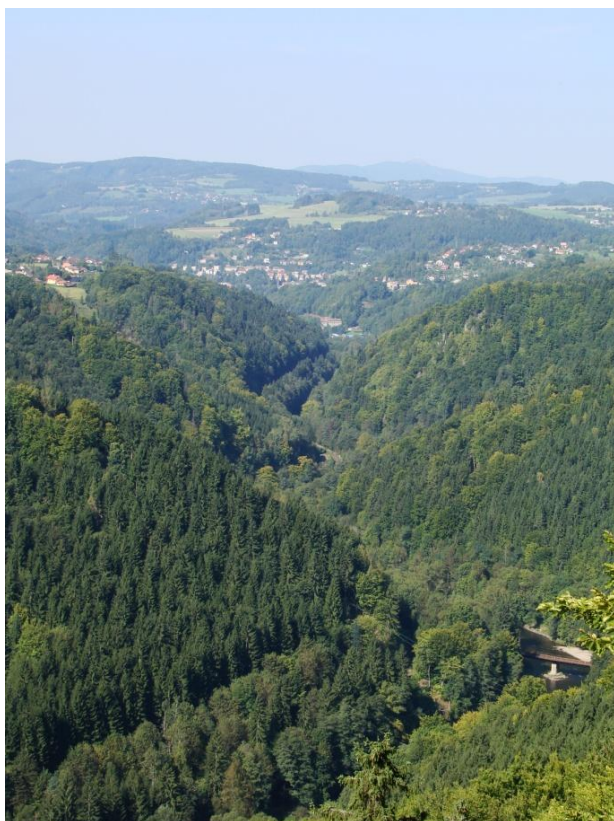
Druhou možností je absolvování několika kilometrů po úzké asfaltové silnici II. třídy č. 288 až na železnobrodské autobusové či vlakové nádraží, což ale není příliš zábavné a ani pohodlné. Jako třetí možnost lze využít podspálovské železniční stanice slavnostně otevřené roku 1934¹⁸⁴ a rovněž jako v prvním případě dojet přímo do Železného Brodu vlakem, následně přestoupit na kolej směřující do Semil a využít tak příležitosti poznat tento zajímavý železniční úsek „zevnitř“. V třetím případě se mohou navrátit zpět přímo po Riegrově stezce,

¹⁸³ ŘÍMANOVÁ, H., ŘÍMAN, S. (2009, str. 39-42).

¹⁸⁴ Tamtéž (str. 43).

ale podle terénních zjištění lidé spíše využívají svých blízkých, kteří pro ně do Podspálova přijedou automobilem. Poslední, velice zajímavou možností je navrátit se vrchem po Kamenického stezce, pojmenované po místním rodákovi Janu Kamenickém, významném propagátorovi turistiky v Českém ráji a Podkrkonoší, který napsal přes 2000 turistických propagačních novinových článků a vydal na 25 samostatných turistických průvodců a brožur.¹⁸⁵

Stezka prochází malebnou vesnicí Spálov, za hezkých a klidných nedělních dnů vytvářející atmosféru ne nepodobnou vesnicím z českých filmových pohádek. Jen pár metrů

Obrázek 64: Údolí Jizery směřující k Železnému Brodu. V pravém dolním rohu železniční most na soutoku s Kamenicí (z Myší skály; foto: Martin Adamec)

od umístění poslední zástavby začíná pěší stezka, jdoucí prvních sto metrů ve stínu plodných ovocných stromů, po kterých následuje vstup do lesa, kterým střídavě stoupavě i klesavě pokračuje až koncového Bítouchova. V jejím průběhu je zřízeno několik skalních vyhlídek, z nichž nejlepší výhled na většinu říčního údolí mezi Semilami a Železným Brodem a mimo jiné i na Ještěd a Kozákov, se skýtá hned na té první, kterou je nad okolní svahy výrazně vystupující Myší skála, přístupná takřka horolezeckým výstupem díky přibitým řetězům. Ostatní vyhlídky jsou zabezpečené kovovým zábradlím, ale bohužel z nich není díky vzrostlé vegetaci již příliš mnoho vidět, což platí i přístupové cestě k řadě z nich, které tak lze snadno přehlédnout.

Citelnou zanedbanost Kamenického stezky lze i ilustrovat na jejích cestách, majících díky obrůstající vegetaci, spadlým stromům a erodujícímu povrchu, lokálně ztíženou průchodnost. Nejvýraznějším nedostatkem je, ale absolutní ztracení cesty v neprůchodné houšti křovin a různých náletů a v souvislosti s nemenším zmizením směrového značení nedaleko rozcestí Morava, tak dochází k zmatení turistů, kteří tak během obcházení tohoto

¹⁸⁵ ŘÍMANOVÁ, H., ŘÍMAN, S. (2009, str. 68-69).

„houští“ mohou považovat nedalekou pochybnou lesní cestu za hledané pokračování a úplně tak Kamenického stezku opustit. Nedostatečné zázemí, mezi které patří některé rozpadající se

Obrázek 65: Zmizení Kamenického stezky v neprostupné houští všemožných náletů (foto: Martin Adamec)

lavičky a neexistující koše na odpadky, je tak již pouze nepřekvapivou „třešničkou na dortu“.

Kvůli množství pavučin zavěšených přímo přes cesty navrub jejímu „propagování“ v turistických letáčích, vybavení vzdělávacími tabulemi a jakémusi „logickému“ a „přirozenému“ vábení jako jediného pěšího okruhu ve spojení s Riegrovou

stezkou, lze rovněž soudit, že není příliš frekventovaná. Nemalý „problém“ může nastat turistům směřujícím na Kamenického stezku od Semil, což je mimochodem z hlediska rozložení zájmových míst ideální směr na absolvování tohoto okruhu, způsobit i místy nepřesné a matoucí turistické značení, které bylo v souvislosti s dostavbou pěší a cyklistické stezky přes sídliště Řeky přeznačeno. Avšak, kdo podle rozcestníku za semilským zámkem či třeba starší turistické mapy vyrazí po původní trase, těžko vstup na Kamenického stezku vůbec najde. Dokonce i na čteně využívaném webovém portálu *Mapy.cz* v sekci turistických map je určitý úsek již nově přeznačené turistické stezky v Bítouchově společně s umístěním hlavního rozcestníku zakreslen nepřesně, což platí i pro část tras a většinu turisticky zajímavých míst na obou stezkách.¹⁸⁶

Obrázek 66: R. (červeně) a K. stezka (žlutě a modře)¹⁸⁷

¹⁸⁶ Mapy.cz (2013, h).

¹⁸⁷ Mapy.cz (2013, ch).

Stejné zmatení zažije i potencionální návštěvník, který nechce jít k těmto stezkám několik kilometrů po tvrdém asfaltovém povrchu ze Semil pěšky a rád by tak využil nějakého odstavného parkoviště, jelikož jednak je příjezd k počátkům obou stezek mizerně značený, přičemž s vysvětlením příjezdové trasy měla potíží i jinak výborná obsluha v semilském infocentru a onak zde a ani na jejich konci v Podspálově žádné není. Podle obsluhy v infocentru lze ale na počátku Riegrovy stezky zaparkovat na přilehlé travnaté louce sousedící s příchozí prašnou cestou, navazující na úzkou cca 3 metry širokou neznačenou asfaltovou silnici vedoucí z okraje Bítouchova k místní čističce odpadních vod. Potencionální cyklisti, kteří by si rádi přirozeně kolům nepřístupnou Riegrovu stezku prošli, si mohou svá kola na obou počátcích/koncích stezek zamknout leda k nějakému stromu či zábradlí.

Nelépe si z hlediska značení i parkování vede Krkavčí skála, která je nejstarší zpřístupněnou vyhlídkou (počátek 20. století¹⁸⁸), tyčící se více než 100 metrů nad levým břehem kaňonovitého říčního údolí s protější Riegrovou stezkou, díky čemuž je zároveň i vyhlídkou rozhodně nejimpozantnější. Pro pěší turisty se nachází na poměrně odlehle trase, ale po silnici II. třídy č. 292 projíždějící motoristé mohou zaparkovat při nevelké rozšířené krajnici pouhých pár set metrů od ní. Avšak tato možnost je snížena absencí jakéhokoliv informativního značení, a také nepříliš přehledným silničním horizontem ztěžujícím bezpečný výjezd. O Krkavčí skále a jejím dřívějším klíčovém turistickém významu se zmiňuje i Jan Kamenický, jehož slova tuto část podkapitoly uzavřou: „*Při odbočení ze silnice a třech minutách chůze smrkovým lesem otevře se podívaná, při níž se tají dech. Jako když se vyhrne opona na jevišti velkého divadla, vyvstane náhle před udiveným zrakem scénérie nádherné přírody, jež se rovná scénériím alpským. Vidíte kus pravého zemského ráje. Mám Krkavčí skálu proto rád, že byla pramáti turistiky na Semilsku, že byla počátkem turistického ruchu, který učinil Semilsko tak známým, že sem proudily statisíce.*“¹⁸⁹

¹⁸⁸ ŘÍMANOVÁ, H., ŘÍMAN, S. (2009, str. 70).

¹⁸⁹ Tamtéž (str. 69-70).

Obrázek 67: Pohled na Údolí Jizery z Krkavčí skály (1. 4. 2013; foto: Martin Adamec)

Obrázek 68: Stejně místo o rovných 50 dnů později. Impozantní proměna (20. 5. 2013; foto: Martin Adamec)

4. Možnosti dalšího vývoje

Blízká budoucnost Semilského regionu a vývojové možnosti jaké nabízí, bude tematickou osou této závěrečné kapitoly. Toto téma je ale tak rozsáhlé, že by jeho komplexní rozebrání s přehledem vystačilo na nejednu samostatnou bakalářskou či diplomovou práci. Proto je nutné jej zúžit na konkrétní zájmové body, jenž v návaznosti na klíčové části předchozího textu vytvoří zajímavou syntézu, která nabídne konkrétní možnosti a východiska pro Semilský region „zítřka“. Přesto by určitý všeobecný přehled pro různorodé segmenty lidského společenství a jejich vývojové trendy a možnosti, ať již pozitivní, které lze poměrně dobře nazývat rozvojem či negativní, pro které se vhodné pojmenování hledá hůře, neměl chybět. Tento všeobecný přehled včetně konkrétních zájmových bodů bude více či méně komparován s řadou podkladových zdrojů, mezi které mimo různých rozvojových plánů a studií obcí a mikroregionů, následně zhodnocených z hlediska jejich realizačních možností, patří i publikace *Small Businesses and Small Towns*.¹⁹⁰

4.1 Všeobecný přehled vývojových trendů a možností Semilského regionu

Ke 31. 12. 2012 má celý správní obvod obce s rozšířenou působností Semily aktualizované *Územně analytické podklady obcí*¹⁹¹ ve kterých je zpracován kompletní rozbor udržitelného rozvoje území uvádějící SWOT analýzy ke všem zkoumaným obcím z mnoha různých hledisek (vodní režim, dopravní a technická infrastruktura, sociodemografické podmínky,...). Výrazné posílení silných a oslabení slabých stránek, reálné využití příležitostí a vyvarování se případných hrozeb by v současné době, ale i té blízké i vzdáleněji budoucí, bylo pro drtivou většinu obcí, devítitisícové Semily s velkým dluhem nevyjímaje¹⁹², v drtivé většině případů sotva realizovatelné.

Město Semily má na rozdíl od většiny obcí zpracovaný i vlastní rozvojový plán pro období let 2012-2020¹⁹³, a také několik různých studií, zabývajících se taktéž rozvojem města

¹⁹⁰ BESSER, T., L., JARNAGIN, S., K. (2010).

¹⁹¹ Městský úřad Semily (2012).

¹⁹² Město Semily (2012).

¹⁹³ MĚSTO SEMILY – VSTŘÍCNÝ ÚŘAD SPOKOJENÝ OBČAN (2012).

a reflektujících řadu částí jejich SWOT analýzy¹⁹⁴. Určité studie jsou společné, díky „členství“ v *Regionu Český ráj* či *Mikroregionu Kozákov*, se kterým mají dokonce ještě další strategii rozvoje, i když více než 10 let starou¹⁹⁵. Většina těchto studií je velmi zajímavých a lidově řečeno „hezkých“, a kdyby město mělo dost peněz, určitě by některé z nich realizovalo, ale ano klíčové slovo je zde „kdyby“, protože zadlužené Semily, snažící se o vyrovnané rozpočty spojené se splácením dluhu, na ně zkrátka nemají. O studiích a projektech v Semilech i *Mikroregionu Kozákov* spolupracujícím s *Mikroregionem Pojizeří* se tak často spíše jedná, než koná.

Typickým příkladem může být spojnice silnic II. třídy mezi ulicemi Brodská a Bořkovská, která by urychlila a zbezpečnila dopravu v Podmoklicích, přičemž by její realizace byla spojena s výstavbou nového autobusového nádraží, na které Semily „čekají“ již od výstavby toho provizorního v roce 1992. Tento projekt, který je již několik let de facto připravený¹⁹⁶ a přesně zakreslený v současné době „stojí“ a v rozvojové strategii města pro období let 2012-2020 je na něj ve SWOT analýze nahlíženo jen jako na „příležitost“¹⁹⁷ a i v konkrétních rozvojových opatřeních patří mezi sekundární aktivity nepříliš reflektující dopravní cíle.¹⁹⁸ Mezi další příhodné příklady patří například projekt geotermální elektrárny v Semilech či nová semilská lávka přes Jizeru, které byly více prozkoumány v podkapitole *Semily jako město pro život*.

Rozvoji města, ale vůbec celého regionu by nezpochybnitelně prospěl příchod nové průmyslové výroby, což ale není příliš pravděpodobné, jelikož zde není příliš dobrá dopravní dostupnost, a také v takto komplikovaném terénu je absolutní minimum větších rovných ploch vhodných k výstavbě. Tento názor zastává i bývalý místostarosta, který tvrdí, že v Semilech mohou vzniknout maximálně podniky o 20-30 zaměstnancích, a že místo vymýšlení průmyslových zón ve svahu, kam nikdo nepůjde, by se současné vedení města mělo výrazněji angažovat ve větším využití potenciálu turistického ruchu, s čímž nelze po zjištěných skutečnostech v předchozí kapitole nesouhlasit. Reálnou možností pro rozvoj takto malého města, jakým Semily jsou, se kromě služeb spojených s cestovním ruchem, může jevit i tzv. „malé“ podnikání, o čemž se lze dočíst v *Small Businesses and Small Towns*¹⁹⁹. Tato

¹⁹⁴ Městský úřad Semily (2012, str. 78).

¹⁹⁵ Mikroregion Kozákov: Strategie rozvoje Mikroregionu Kozákov (2013).

¹⁹⁶ Město Semily – Oficiální stránky města: Dopravní terminál (2013).

¹⁹⁷ MĚSTO SEMILY – VSTŘÍCNÝ ÚŘAD SPOKOJENÝ OBČAN (2012, str. 78).

¹⁹⁸ MĚSTO SEMILY – VSTŘÍCNÝ ÚŘAD SPOKOJENÝ OBČAN (2012, str. 99).

¹⁹⁹ BESSER, T., L., JARNAGIN, S., K. (2010).

publikace se nezabývá možnostmi, jak a jaké do malého města přitáhnout podnikání, ale konkrétněji zkoumá, jaký vliv na rozvoj města má přítomnost malých podniků.

Většina malých podniků je v takovýchto městech zapojena do městské komunity a přímo jejich vlastníci jsou ke svým nevelkým živnostem a jejich zaměstnancům zpravidla zodpovědnější a odpovědnější než manažeři velkých firem, jelikož jsou do svých živobytí více včleněni. Podobné je to i v jejich často velmi odpovědném vztahu ke komunitě, což může být umocňováno také tím, že na malých městech jsou tyto podniky obrazně řečeno „lépe vidět“ než v metropolitních oblastech a zkrátka každý je tam zná. Tyto podniky tak bývají ve společnosti více zakotvené a je velice pravděpodobné, že se jejich vlastníci budou chtít i co nejvíce občansky angažovat, čímž mohou rovněž svému městu prospívat a pozitivně tak ovlivňovat celkový chod města. Rozvoji města v tomto duchu, tak může velmi prospět co nejvíce vstřícný přístup městského vedení, které nejenže jakékoliv podnikání na malém městě co nejvíce podporuje, ale zejména usnadňuje.²⁰⁰ Podobný přístup by se dal jistě úspěšně parafrázovat i u některých menších obcí Semilského regionu.

Co zemědělství v Semilském regionu se týče, tak to se v posledních 10 letech poměrně stabilizovalo a jeho rozvojové možnosti ve zdejších klimatických a terénních podmínkách tak spíše spočívají v obecných rozvojových hlediscích týkajících se šetrnějšího přístupu ke krajině a s ní spojené stabilizace místních ekosystémů.

V závěru nelze vynechat ani tzv. brownfieldy, kterých je v Semilech i v celém Semilském regionu velmi mnoho, přičemž se jedná zejména o budovy bývalých textilních továren. Najít nové využití pro takovéto velké stavby, a to zejména na malých vesnicích (často i v záplavovém území), může být velice komplikované, ale přesto lze poukázat na řadu takovýchto přestavěných staveb v Libereckém kraji. Za zmínku stojí přestavěné objekty textilní továrny na Městský úřad v Semilech, v současnosti budovaný akvapark i s obchodním domem a garáží v Rokytnici nad Jizerou či mnoho jiných přestaveb na sportovní prostory s horolezeckými stěnami či malými průmyslovými provozy. Dalších potenciálních nápadů by se dalo nalézt hned několik. Semily mají přímo na svém katastrálním území či blízko něj nejeden brownfield, který by mohl posloužit jako chybějící městský bazén či akvapark. Některá továrna či alespoň její část by se mohla stát muzeem textilní výroby či společně s okolními prostory nalézt uplatnění jako stylové hřiště na paintball (či airsoft), což by zpočátku stálo pouhé minimum nutných investic do řádného zabezpečení a případného

²⁰⁰ BESSER, T., L., JARNAGIN, S., K. (2010, str. 3-21).

protideformačního zajištění oken. Možných dalších příkladů by se dalo jistě uvést ještě mnoho, avšak nejpálčivější otázkou této tematiky nemusí být „co s tím“, ale kde sehnat investora, který to zaplatí. Takovéto projekty bývají zpravidla hodně nákladné a tlak na jejich co největší rentabilitu je tak více než značný.

Obrázek 69: Městský úřad v Semilech (vpravo poslední stojící budova z mlýna, který patřil rodině nejslavnějšího semilského rodáka Františka Ladislava Riegra; foto: Martin Adamec)

4.2 Možnosti využití potenciálu turistického ruchu

Největší nevyužitý potenciál Semilského regionu bezpochyby tkví v turistickém ruchu. Nachází se tu sice mnoho zajímavých turistických cílů, ale za hranicemi regionu o nich není příliš slyšet. Základní „problém“ totiž spočívá v tom, že Semily jsou sice součástí regionu *Český ráj*, ale v Českém ráji již neleží a jinak je tomu i u Vysokého, které je sice ve *Svazku měst a obcí Krkonoše*, ale z hlediska atraktivnosti a polohy se nachází na jeho periferii. Semilský region je tak vlastně velmi specifickým územím, vyplňujícím jakési „prázdné“ místo mezi Krkonošemi, Jizerskými horami a Českým rájem, což ale paradoxně nemusí být vůbec nevýhoda, pokud by spolu Semily a Vysoké alespoň trochu na této úrovni spolupracovaly a úspěšně se neignorovaly.

Vždyť, kdyby navázaly spolupráci, mohly by vytvořit území ne nepodobné samostatnému turistickému regionu a navíc by bylo reálné stále lákat i návštěvníky toužící po Českém ráji a Krkonoších, přičemž kýžený efekt přirozeně nejvíce závisí na vhodně zvolené propagaci, která se musí dostat do podvědomí potenciálních návštěvníků. V současném stavu je rozhodně nedostatečná, což se dá například i krásně ilustrovat na takovém detailu, jakým je složité hledání patrně pouze jedné nebo dvou zajímavých pohlednic se semilskou tematikou k dostání v Semilech. Mít na vzpomínkové pohlednici na Semily vyfoceně místo několika nádherných městských památek sportovní centrum či náměstí s vévodící Riegrovou sochou, ale z pohledu na její záda, není příliš reprezentativní a o leccčems to vypovídá. Přitom taková dobrá reklama, v době internetu a vysoké popularity sociálních sítí, nemusí být vůbec drahá – stačí mít zkrátka skvělou myšlenku, která zaujme.

Význam propagace v turistických informačních centrech je kapitolou samou pro sebe. A zrovna na tomto příkladě se dá krásně vzájemná nespolupráce ilustrovat, protože v informačním centru v Semilech a ani ve Vysokém není k dostání žádný leták či jiný propagační materiál k druhému městu a ty města se tak v podstatě i na této základní turistické úrovni směle ignorují. Pokud by se tyto infocentra navíc porovnály například s infocentrem v horském středisku Benecku, které je rovněž součástí Libereckého kraje, vyvstala by tato zbytečnost ještě o stupínek výš. Na Benecku jsou totiž k dostání letáky o Krkonoších napříč kraji i hranicemi. K dostání tu jsou i rozmanité letáky k *Euroregionu Nisa*, Jizerským horám a Libereckému kraji a opomenuty nezůstanou ani známé cíle ve vzdálenějším okolí, mezi které patří například ZOO Dvůr Králové nad Labem. Po rozhovoru se správcem infocentra je zřejmé, že lidé se i na tyto vzdálenější cíle ptají a i přímo z Benecka je navštěvují.

To k Semilskému regionu se na Benecku, kromě jednoho nevýrazného „letáčku“ k Semilům a Bozkovským jeskyním, nenachází doslova nic. Zkrátka ani zde v rámci okresu Semily vzájemná spolupráce neexistuje. Toto lze označit jako další možnou příležitost pro zlepšení, jelikož přesně takovými „drobnostmi“ utíkají celému Semilskému regionu další potencionální turisté. Přitom nezměrný počet turistů, co přijíždí v létě na Benecko, jezdí do Krkonoš nejen kvůli chození po horách, ale i kvůli místní kultuře a je rozhodně škoda, že tito lidé, co se můžou lidově řečeno „utlouct“ po čemkoliv krkonošském, nemají většinou ani tušení, co všechno jim z tohoto hlediska může nabídnout nedaleké Vysoké nad Jizerou.

Vzájemná spolupráce mezi Vysokým i Semilami, ale i s jejich bližším a vzdálenějším okolím by tedy rozhodně stála za zvážení. Opomenout ale nelze i příležitost propojit vlastní turistické zajímavosti a možnosti, kterých se zde nachází nespočet, a které jsou velmi často nedoceny či zcela zbytečně přehlíženy.

Typickým příkladem může být jedno z nejunikátnějších a kdysi i nejnavštěvovanějších míst, kterým je Riegrova stezka. Tato chloubka města Semil je sice v dobrém a udržovaném stavu, ale jak bylo zmíněno v kapitole předchozí, je zde rozhodně co zlepšovat. SWOT analýza z *Rozboru udržitelného rozvoje území SO ORP Semily* aktualizovaná k 31. 12. 2012 přitom nahlíží na Riegrovu i Kamenického stezku neochvějně jako na silné stránky území z hlediska rekreace, přičemž přehlíží jejich zjevné nedostatky.²⁰¹ I *Strategický plán – Program rozvoje města Semily pro období 2012-2020* nahlíží na Riegrovu stezku jako na lokalitu s turistickým potenciálem, která je zároveň i největším turistickým lákadlem, které je třeba propagovat v rámci Semil a okolí společně s Kozákovem i Bozkovskými dolomitovými jeskyněmi a zmiňuje i jaké modernizace na této stezce v uplynulých letech proběhly, čímž ale i zde toto téma končí.²⁰² Přitom rozvojový potenciál, který Riegrova stezka a její okolí bezpochyby nabízí, rozhodně není zanedbatelný a opomenutelný a zároveň i jak bude dokázáno – cenově nedostupný.

Řeč je zejména o zlepšení zázemí v podobě přehledného označení příjezdových cest a vyznačení parkoviště, zpřehlednění značení pro pěší turisty, zřízení bezpečného zázemí pro uzamknutí a zaparkování kol cyklistů a hlavně na samotné Riegrově i Kamenického stezce vykácení náletů, díky kterým rozhledy z většiny vyhlídek, ale i třeba na mezi skalami a tunely projíždějící vlakové soupravy, ztrácejí smysl. V neposlední řadě se úplně nabízí vytvořit

²⁰¹ Městský úřad Semily (2012, str. 80).

²⁰² MĚSTO SEMILY – VSTŘÍCNÝ ÚŘAD SPOKOJENÝ OBČAN (2012, str. 28-30).

z obou slepých stezek pomyslný turistický okruh, přičemž při realizaci tohoto řešení by Kamenického stezka, která je i přes svůj chatrný stav považována za silnou stránku rekreace u Semil, musela být přirozeně zrevitalizována, alespoň v podobě znovuvyznačení a zprůchodnění některých zanedbaných částí a vykácení zmíněných náletů na jinak krásných vyhlídkách. Nepochybně zajímavou možností by bylo i po více než 75 letech obnovit trasu Riegrovy stezky ze Semil až do Železného Brodu, čímž by proklamované spojení Semil s Český rájem získalo úplně nový rozměr a nabylo i reálných obrysů. Toto spojení, alespoň v podobě úzké pěší stezky podél řeky Jizery, by při rozumné realizaci nestálo takřka nic a původně takto dlouhá Riegrova stezka, by tak nabyla svého staronového významu a při správné propagaci a spolupráci se Železným Brodem by do území pod Kozákovem mohla přivést i nemalou řadu turistů z Českého ráje.

Na podobné myšlence je založena i plánovaná část cyklostezky z projektu *Cyklotrasa Jizera*, která by měla přímo tímto údolím Jizery procházet a její provedení by mělo být stejně originální jako na Riegrově stezce, a to v tom smyslu, že by některé v příkrém terénu budované části byly rovněž zavěšeny na lávkách přímo nad protékající řekou, přičemž by i plně využívala současné pěší galerie, za kterou by se přemostila na levý břeh. Vystává však příhodná otázka – Zda by výstavba cyklostezky toto úzké a v současnosti stále i velice klidné údolí již pomyslně „nepřeplácala“? Avšak bezesporu významnější otázkou pro samotné plánování stezky je, zda je vůbec takovýto projekt obsahující výstavbu skoro 1,5 km opěrných zdí, rozšíření železničního mostu a zbudování jednoho úplně nového přemostění, ekonomicky obhajitelný, když se zde nabízí možná ne tak megalomanské, ale zajisté i zadluženému městu dostupné řešení, kterým je vedení cyklostezky vrchem ve směru Bítouchov – Spálov – Podspálov? Toto řešení by mohlo stavět na již vyznačené cyklotrase číslo 4170, která vede od Bítouchova až na kraj Spálova, kde uhýbá a po silnici směřující na Bozkov objíždí sjezdem do údolí Vošmendy, z kterého přijíždí do Podspálova. Toto zbytečně dlouhé propojení semilského Bítouchova s Podspálovem by se přitom dalo náležitě zkrátit, přičemž by stačilo pouze vyznačit cyklotrasu po klidné slepé asfaltové silnici vedoucí skrz Spálov, ze kterého by již pouhých pár set metrů do Podspálova, vedoucích po několik metrů široké lesní cestě, stačilo jen kosmeticky upravit.

Obrázek 70: Má opravdu smysl komplikovaně budovat novou cyklostezku úzkým údolím Jizery, když lze částečně a za minimum prostředků využít již vyznačené cyklotrasy, kterou by stačilo nekomplikovaně protáhnout skrz Spálov?²⁰³

Celkové propagaci údolí řeky Jizery u Semil by také mohlo nepřímou pomocí i vyznačení přítomnosti Krkavčí skály na silnici II. třídy společně s vyznačením parkoviště. Na kolik peněz by asi přišly dvě plechové značky, díky kterým by třeba alespoň jeden ze sta či z tisíce řidičů zastavil na pro něj neznámém místě k odpočinku a následně tak objevil vyhlídku na jedinečný přírodní skvost, který zejména z tohoto skalního výhledu láká k brzkému navštívení.

Závěrem je třeba říci, že následující obecné i konkrétní příklady se snažily ukázat, kde má Semilský region ještě značné rezervy a jak pestrá nabídka turistických zážitků by mohl nezměrnému počtu lidí nabídnout, pokud by ale nezanikal v konkurenci okolních turistických regionů. Přitom si stačí uvědomit, že na tak malém území jakým Semilský region je, se dá kromě navštívení řady kulturních míst a památek, sjezdově a běžecky lyžovat, snowkitingovat, jezdit na sněžném skútru, paraglidingovat, sjíždět mnoho desítek kilometrů divoké vody, slézat ferraty, potápět se,... Semilský region zkrátka nabízí mnohé, a to všechno v porovnání s okolními turistickými regiony za sympatické ceny, jenž jsou dalším lákadlem

²⁰³ Mapy.cz (2013, i).

tohoto území. Díky vzájemné místní i okolní spolupráci, chytrému přemýšlení, bude snad jednou většina zajímavých míst na Semilsku náležitě doceněna a Semilský region bude třeba po právu znám jako *Semilsko – Kraj zapadlých vlastenců*, kde bude každý přichozí turista pohlcen jeho podmanivou přírodní i ryze kulturní krásou, se silným krkonošským základem a historickou tradicí, která ale stále přetrvává a patrně i v blízké budoucnosti nadále přetrvávat bude.

Obrázek 71, 72, 73, 74, 75: Tradiční roubená zástavba ve Vysokém nad Jizerou (foto: Martin Adamec)

ZÁVĚR

Na počátku výzkumu na jaře 2012 bylo zadáno několik cílů, které by tato práce měla naplnit. Jednalo se o vyprofilování území, vývoj osídlování a využívání území, proměnu každodennosti života obyvatel, současnost semilského venkova a možnosti dalšího vývoje regionu. Všem cílům kromě proměny každodennosti života obyvatel byla vymezena vlastní kapitola, přičemž téma každodennosti bylo bohatě rozptýleno do těchto čtyř kapitol a všechny cíle tak byly bezvýhradně splněny. Celá práce se navíc opírala o bohatou tuzemskou i zahraniční metodologii a byla doplněna početnou obrazovou přílohou příhodně ilustrující probíraná témata.

Na počátku první kapitoly byly vymezeny a objasněny stěžejní termíny – rurality a venkovský prostor. Poté následovala hluboká rešerše regionálních publikací, jejichž vzájemnou komparací bylo poukázáno na problematiku regionálního vymezování semilského prostoru, následně provedeného velmi komplexním způsobem za přičinění mnoha rozmanitých faktorů – historické vazby, správní vliv, spádovost, „přírodní hranice“, regionální provázanost,... Region ve výsledku vymezen v území de facto kopírujícím hranice Správního obvodu obce s pověřeným obecním úřadem v Semilech, což nejen odpovídá řadě zkoumaných faktorů, ale navíc je to i z hlediska praktického výzkumu a možného provádění různých analýz velmi praktické. Věcné vyprofilování daného území a jeho největšího sídla kapitolu uzavřelo, přičemž dotvořilo potřebný „základní“ obraz nutný pro správné porozumění kapitolám ostatním.

Druhá kapitola byla cíleně zaměřena na historii vymezeného prostoru, a to nejprve v její obecné rovině po které úzce vymezená část zabývající se obživou objasnila význam tohoto termínu pro osídlování, formování kulturní krajiny a proměny každodennosti života obyvatel v regionu. Mimo jiné byly rovněž uskutečněny rozhovory s pamětníky, navštíveny kulturní památky a regionální muzea, což výsledný text celé bakalářské práce velmi obohatilo.

Třetí kapitola zkoumající současnost semilského venkova byla ve svém bádání neméně přínosná. Její rozdělení na 5 částí se ukázalo jako více než praktické. První část se zabývala mapováním města Semily jako místa, kde žijí lidé, kteří i když se od sebe liší svým věkem, zázemím a pohledem na svět, jsou jako obyvatelé Semil účastníky tamějšího každodenního života, přičemž i zároveň díky kompaktnosti malého města sdílejí i takřka

stejný životní prostor, což ve svém důsledku přináší řadu styčných témat, vykreslujících charakter a specifika života ve venkovském městě. Výstižný pohled „zvenčí“ pravidelně za prací dojíždějícího člověka poukáže na dosud nezmíněná témata, které většinu místních neovlivňují, což ale neznamená, že nejsou stejně důležitou součástí každodenní semilské reality.

Druhá část se zabývá zřetelně nedoceneným Vysokým nad Jizerou, které je nejen v rámci regionu ale i celé České republiky jedinečným kulturním fenomén, jehož oporou je silná zakořeněnost místních obyvatel stále obohacovaná staletými krkonošskými ale i ryze místními tradicemi a specifiky. Text je velmi obsáhle a přitom věcně zpracován a jedním z jeho největších přínosů je právě pečlivé zkoumání těchto unikátních jedinečností vysoko položeného města, jenž stále čeká na své plnohodnotné docenění.

Třetí část na tu druhou částečně navazuje, a to když při zkoumání současného stavu regionální zemědělství a jeho vlivu na své okolí podrobněji rozebírá vysocké zemědělské družstvo, které svou přítomností výrazně ovlivňuje každodennost města a má tak nemalý podíl na jeho fungování a projevech. Vynecháno nebylo ani samozásobitelství, jehož význam a přítomnost ve venkovském regionu nelze opomíjet.

Čtvrtá část se zaměřila na textilní výrobu továrny v Hájích nad Jizerou, na jejímž příkladě demonstrovala současný stav tradičního textilního průmyslu v regionu – jeho klady, zápory, možnosti a perspektivy. Nad rámec tohoto zkoumání zohledňovala vliv průmyslového závodu na rozvoj malé obce a v neposlední řadě i význam rodinné tradice a pouta současných majitelů (potomci zakladatelů) na fungování a přístup k továrně a jejímu nejbližšímu okolí.

Pátá část zmapovala turistická místa, zázemí a potenciály na Semilsku, přičemž toto téma opravdu podrobně zpracovala, čímž nabídla velmi komplexní a provázaný pohled, na který navazuje a zároveň z něj i nejvíce vychází kapitola poslední.

Závěrečná kapitola vytvořila na základě kapitol předcházejících přínosnou syntézu, jenž zohlednila vývojové trendy a možnosti dalšího vývoje Semilského regionu, přičemž jejím stěžejním zaměřením na konkrétní možnosti a potenciály, které nabízí Semilsku turistický ruch, poukázala na nevyužité příležitosti, jejichž zpravidla nepříliš nákladnou realizací by mohl být ukotven jeden ze slibných předpokladů pro komplexnější regionální rozvoj.

SEZNAM LITERATURY

- CLOKE, P., COOK, I., CRANG, P., GOODWIN, M., PAINTER, J., PHILO, CH., 2004. *Practising Human Geography*. Trowbridge (Wiltshire): SAGE Publications. ISBN 0-7619-7325-7.
- BINEK, J., aj., 2007. *Venkovský prostor a jeho oživení*. Brno: Georgetown. ISBN 80-251-19-5.
- BIČÍK, I., JANČÁK, V., 2005. *Transformační procesy v českém zemědělství po roce 1990*. Praha: katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-86561-19-4.
- NAVRÁTIL, I., JAKUBEC, P., 2010. *Semilsko*. Praha – Litomyšl: Paseka. ISBN 978-80-7432-054-5.
- LUKÁŠ, V., 1992. *Vysoké nad Jizerou*. Semily: Město Vysoké nad Jizerou. ISBN (brož.).
- JAKL, M., aj., 2004. *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku*. Žehušice: Městské knihy. ISBN 80-86699-18-8.
- ŘEHOŘOVÁ, I., aj., 2011. *Vysoké nad Jizerou*. Praha: Kulturní komise ve Vysokém nad Jizerou. ISBN (brož.).
- KESNER, T., HEDVIČÁK, R., 2008. *Kulturní památky Semilska*. Semily: Město Semily. ISBN 978-80-254-2972-3.
- CUHRA, J., 2006. *České země v evropských dějinách*. Praha – Litomyšl: Paseka. ISBN 80-7185-794-7.
- KUBÁT, M., 1984. *Semilsko: Východočeský kraj*. Hradec Králové: Kruh. ISBN - .
- Městské informační středisko Semily, 2007. *Semilsko: turistické informace*.
- ŠPRÁCHAL, P., 2005. Návarov: zřícenina hradu a zámek jižně od Tanvaldu. Dobrá: Beatris. ISBN 80-86737-22-5 (brož.).
- ŠPRÁCHAL, P., 2004. *Nístějka: zřícenina hradu východně od Vysokého nad Jizerou*. Dobrá: Beatris. ISBN 80-86737-05-5 (brož.).
- JIRÁSEK, A., 1954. *Staré pověsti české*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy. ISBN - .
- BARIAKOVÁ, A., SOJKOVÁ, J., 2006. *Památník zapadlých vlastenců Paseky nad Jizerou: průvodce expozicemi*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku. ISBN 80-86418-51-0.

VODSEĎÁLEK, I., SLÁDKOVÁ, A., ŘEHOŘOVÁ, I., eds., 2004. *Putování s medvědem: Sborník vydaný k výročí 650 let města Vysokého nad Jizerou 1354-2004*. Příbram: Bor. ISBN 80-86807-06-1.

LOUDA, J., 2006. Vrchlabí. Praha – Litomyšl: Paseka. ISBN 80-7185-757-2.

MILKA, D., HROMAS, J., OUHRABKA, V., 2007. *Bozkovské dolomitové jeskyně*. Pardubice: Správa jeskyní České republiky. ISBN 978-80-903927-0-0.

LUKÁŠ, L., 1948. *Literární místopis Semilská*. Semily: Okresní rada osvětová. ISBN - .

ŘÍMANOVÁ, H., ŘÍMAN, S., 2009. *Riegrova stezka kaňonem Jizery*. Semily: Město Semily a Liberecký kraj. ISBN 978-80-254-5221-9.

KUBÁT, M., ed., 1986. *Divadlu vysockému na mnoho mil rovno rovno nebylo: Sborník k dvoustému výročí ochotnického divadla v Podkrkonoší*. Přerov: Kruh. ISBN - .

VOTOČEK, V., MÜLLER, O., 1984. *100 let závodu Kolora 08 Háje nad Jizerou*. Semily: Komise dějin závodů n. p. Kolora Semily. ISBN - .

KUKLÍK, J., 2002. *Dějepis pro gymnázia a střední školy*. Praha: SPN. ISBN 80-7235-175-3.

KOMÁREK, V., 1995. *Pojednání o mé radostné cestě od kolébky ke krematoriu*. Praha: PRIMUS. ISBN 80-85625-42-3.

BRYDEN, J., 2002. *Rural Development Indicators and Diversity in the European Union* [online]. [vid. 17. 6. 2013]. Dostupné z:
http://srdc.msstate.edu/trainings/presentations_archive/2002/2002_bryden.pdf

BESSER, T., L., JARNAGIN, S., K., 2010. *Corporate Social Responsibility: Small Businesses and Small Towns* [online]. [vid. 17. 6. 2013]. Dostupné z:
http://www.cebcglobal.org/uploaded_files/pdf/CSR_-_Small_Businesses_and_Small_Towns_-_final.pdf

Městský úřad Semily, 2012. ÚZEMNĚ ANALYZICKÉ PODKLADY OBCÍ – ROZBOR UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ÚZEMÍ: PRO SPRÁVNÍ OBVOD OBCE S ROZŠÍŘENOU PŮSOBNOSTÍ SEMILY – ÚPLNÁ AKTUALIZACE 2012 [online]. [vid. 12. 5. 2013]. Dostupné z:
http://www.semily.cz/customers/semily/ftp/File/uzemni_planovani/uzemni_plan_anal_podklady/05_RURU_Semily_2012_Text.pdf

MĚSTO SEMILY – VSTŘÍCNÝ ÚŘAD SPOKOJENÝ OBČAN, 2012: *Strategický plán – Program rozvoje města Semily pro období 2012-2020*. [online]. [vid. 8. 6. 2013]. Dostupné z:
<http://www.semily.cz/customers/semily/storage/dokumenty/13486472771.pdf>

Město Semily, 2012: *Návrh závěrečného účtu města Semily za rok 2012*. [online]. [vid. 8. 6. 2013]. Dostupné z:
<http://www.semily.cz/customers/semily/storage/dokumenty/13692339381.pdf>

Mikroregion Kozákov: Průvodce obcemi a zajímavostmi [online]. [vid. 21. 1. 2013]. Dostupné z: <http://www.kozakov.cz/infosystem.html>

Mikroregion Kozákov: Základní informace [online]. [vid. 25. 3. 2013]. Dostupné z: <http://www.kozakov.cz/index.html>

Mikroregion Pojizeří: Informace o mikroregionu [online]. [vid. 25. 3. 2013]. Dostupné z: <http://www.pojizeri.cz/cs/mikroregion/informace-o-mikroregionu.html>

Český statistický úřad: Správní obvod Semily [online]. [vid. 17. 2. 2013]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xl/redakce.nsf/i/spr%C3%A1vn%C3%AD_obvod_sm/

Český statistický úřad: Vývoj počtu obyvatel v obcích v letech 1994-2012 [online]. [vid. 17. 2. 2013]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xl/redakce.nsf/i/04_vyvoj_poctu_obyvatel_v_obcich

Český statistický úřad: Uchazeči o zaměstnání a míra nezaměstnanosti v obcích Libereckého kraje v letech 2001-2011 [online]. [vid. 17. 2. 2013]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xl/redakce.nsf/i/06_uchazeci_o_zamestnani_a_mira_nezamestnanosti_v_obcich_libereckeho_kraje

BusLine a. s.: historie [online]. [vid. 20. 4. 2013]. Dostupné z: http://www.busline.cz/o_firme/28/

Acra sport: Sportovní potřeby [online]. [vid. 20. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.acra.cz/>

Matějovský – Ložní povlečení [online]. [vid. 20. 4. 2013]. Dostupné z: <http://www.matejovsky-povlezeni.cz/>

Kurzy.cz: TOFA TOYS a.s. v likvidaci – obchodní rejstřík úplný výpis [online]. [vid. 24. 3. 2013]. Dostupné z: <http://rejstrik-firem.kurzy.cz/rejstrik-firem/DO-63999773-tofa-toys-v-likvidaci/>

HBI – ON-LINE DATABÁZE FIREM: VISTA Semily s.r.o. [online]. [vid. 24. 3. 2013]. Dostupné z: <http://www.hbi.cz/cs/firmy/vista-semily-s-r-o--slana-u-semil-C01583.html>

MALÝ POMOCNÍK – INTERNETOVÝ OBCHOD PRO RODIČE A JEJICH DĚTI: SEVA 4 UNI [online]. [vid. 24. 3. 2013]. Dostupné z: <http://www.malypomocnik.cz/seva-4-uni-%5B201108112%5D>

FARSKÝ, J., 2012. O krok blíže k využití geotermální energie. In: *Město Semily – Oficiální stránky města Semily* [online]. 19. 12. 2012 [vid. 12. 5. 2013]. Dostupné z: <http://www.semily.cz/cz/obcan/rozvoj-mesta/geotermalni-elektrarna/o-krok-blize-k-vyuziti-geotermalni-energie/>

Semilské noviny [online]. 2013, roč. 21., č. 3 [vid. 12. 5. 2013]. Dostupné z: http://www.semily.cz/customers/semily/ftp/File/semilske_noviny/2013/03_2013.pdf

TRDLA, M., 2012. U Semil chtějí hledat teplo z nitra země. Zkušební vrt stojí čtvrt miliardy. In: *Idnes.cz* [online]. 11. 9. 2012 [vid. 12. 5. 2013]. Dostupné z: <http://ekonomika.idnes.cz/v->

benesove-u-semil-mozna-vyroste-geotermalni-elektrarna-pks-
/ekonomika.aspx?c=A120911_112811_liberec-zpravy_tm

HRADILEK, L., 2013. Reportáž ze Semil, které v referendu rozhodovaly o geotermální elektrárně. In: *aktuálně.cz* [online]. 23. 3. 2013 [vid. 12. 5. 2013]. Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/fotogalerie/2013/03/23/geotermalni-elektrarna-v-semilech-referendum/>

FARSKÝ, J., 2013. Zastupitelé zastavili přípravu geotermální elektrárny s výtopnou. In: Město Semily – Oficiální stránky města Semily [online]. 30. 4. 2013 [vid. 12. 5. 2013]. Dostupné z: <http://www.semily.cz/cz/obcan/radnice-a-mestsky-urad/aktualne-z-radnice/zastupitele-zastavili-pripravu-geotermalni-elektrarny-s-vytopnou/>

POKORNÁ, L., 2013. Semily už geotermální elektrárnu nechtějí, firma žádá miliony. In: *Česká televize* [online]. 11. 5. 2013 [vid. 12. 5. 2013]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/226741-semily-uz-geotermalni-elektrarnu-nechteji-firma-zada-miliony/>

Město Semily – Oficiální stránky města: Dopravní terminál [online]. [vid. 30. 5. 2013]. Dostupné z: <http://www.semily.cz/cz/obcan/rozvoj-mesta/dopravni-terminal/>

Město Semily, 2013. *Křížem krážem – malý průvodce cestováním po Semilech s využitím autobusových linek* [online]. [vid. 31. 5. 2013]. Dostupné z: http://www.semily.cz/customers/semily/ftp/File/obcan/autobusem_po_semilech.pdf

České výlety: Lyžařský běžecký areál a tratě Vysoké nad Jizerou [online]. [vid. 1. 6. 2013]. Dostupné z: http://www.ceskevylety.cz/aktivita.php?kod=1642_lyzarsky-bezecky-areal-a-trate-vysoke-nad-jizerou

Vysoké nad Jizerou – oficiální stránky města: Standardní běžecké tratě [online]. [vid. 1. 6. 2013]. Dostupné z: <http://www.vysokenadjizerou.cz/index.php?section=42>

Fronta.cz: Návarov [online]. [vid. 3. 6. 2013]. Dostupné z: <http://www.fronta.cz/fotogalerie/Navarov>

Peníze.cz: BATRA NAVAROV s.r.o. [online]. [vid. 1. 6. 2013]. Dostupné z: <http://rejstrik.penize.cz/25287729-batra-navarov-s-r-o>

Pension Rusalka [online]. [vid. 1. 6. 2013]. Dostupné z: <http://www.rusalka.cz/Cesky/frame.htm>

VYROUBALOVÁ, M., 2012. V řece Kamenici se utopil mladý muž, převrátila se s ním kánoe. In: *Idnes.cz* [online]. 31. 3. 2012 [vid. 1. 6. 2013]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/na-kamenici-se-utopil-clovek-d15-/krimi.aspx?c=A120331_155541_liberec-zpravy_mav

ŽLÁBKOVÁ, L., 2013. Motorkář na Semilsku při srážce vyletěl ze stroje a skončil v řece. In: *Novinky.cz* [online]. 21. 4. 2013 [vid. 1. 6. 2013]. Dostupné z:

<http://www.novinky.cz/krimi/299741-motorkar-na-semilsku-pri-srazce-vyletel-ze-stroje-a-skoncil-v-rece.html>

ČTK, 2012. U Železného Brodu se s vodáky převrátil raft, jeden to nepřežil. In: *Idnes.cz* [online]. 24. 3. 2012 [vid. 1. 6. 2013]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/prevratil-se-raft-vodak-zemrel-dzq-/krimi.aspx?c=A120324_212804_liberec-zpravy_brm

Raft.cz: Řeka Jizera [online]. [vid. 3. 6. 2013]. Dostupné z: <http://www.raft.cz/cechy/jizera.aspx>

Raft.cz: Potok Kamenice [online]. [vid. 3. 6. 2013]. Dostupné z: <http://www.raft.cz/cechy/kamenice.aspx>

SDH Benešov u Semil: Areál Podolí – TÁBOŘIŠTĚ [online]. [vid. 3. 6. 2013]. Dostupné z: <http://www.sdhbenesovusemil.estranky.cz/clanky/sportovni-areal.html>

DIVING s.r.o. potápěčská škola a základna LOM JESENÝ [online]. [vid. 3. 6. 2013]. Dostupné z: <http://www.lomjesenny.cz/>

Krajská správa silnic Libereckého kraje, příspěvková organizace – Profil zadavatele [online]. [vid. 4. 6. 2013]. Dostupné z: <http://stavebnionline.cz/Profily/profil.asp?Typ=2&ID=104&IDZak=328>

Správa jeskyní České republiky [online]. [vid. 4. 6. 2013]. Dostupné z: <http://www.jeskynecr.cz/?lang=cz>

Český ráj – OFICIÁLNÍ STRÁNKY TURISTICKÉHO REGIONU ČESKÝ RÁJ: Semilský pecen. [online]. [vid. 4. 6. 2013]. Dostupné z: <http://www.cesky-raj.info/dr-cs/6297-semilsky-pecen.html>

Český ráj – OFICIÁLNÍ STRÁNKY TURISTICKÉHO REGIONU ČESKÝ RÁJ: Kozákov – strážná hora Českého ráje. [online]. [vid. 4. 6. 2013]. Dostupné z: <http://www.cesky-raj.info/dr-cs/6440-kozakov-strazna-hora-ceskeho-raje.html>

TURISTICKÉ REGIONY ČR: Hora Kozákov [online]. [vid. 4. 6. 2013]. Dostupné z: <http://www.tourism.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122153>

Turistik: Kozákov [online]. [vid. 4. 6. 2013]. Dostupné z: <http://www.turistik.cz/cz/kraje/liberecky-kraj/okres-semily/radostna-pod-kozakovem/kozakov/>

Mikroregion Kozákov: Hora Kozákov [online]. [vid. 4. 6. 2013]. Dostupné z: http://www.kozakov.cz/kozakov_index.html

PARAGLIDING CENTRUM KOZÁKOV [online]. [vid. 4. 6. 2013]. Dostupné z: http://www.dandyshop.net/01_para_01_kozakov.htm

SNOWHILL ... skiareály, které jste si oblíbili!: Ceník 2012/2013 [online]. [vid. 1. 6. 2013]. Dostupné z: <http://www.snowhill.cz/sachty/cenik?menu=40>

SNOWHILL ... skiareály, které jste si oblíbili!: *Skiareál* [online]. [vid. 1. 6. 2013]. Dostupné z: <http://www.snowhill.cz/sachty/skiareal?menu=43>

Půjčovna sněžných skútrů JakeMoto: Pravidla zapůjčení sněžného skútru [online]. [vid. 1. 6. 2013]. Dostupné z: <http://www.jakemoto.cz/cz/pravidla-zapujceni-sneznych-skutru/>

Půjčovna sněžných skútrů JakeMoto: Půjčovna sněžných skútrů – Ceník našich služeb [online]. [vid. 1. 6. 2013]. Dostupné z: <http://www.jakemoto.cz/cz/ceny-zapujceni-snezneho-skutru/>

SNOWHILL ... skiareály, které jste si oblíbili!: *Šachty* [online]. [vid. 1. 6. 2013]. Dostupné z: <http://www.snowhill.cz/sachty/?menu=7>

Mikroregion Kozákov: Strategie rozvoje Mikroregionu Kozákov [online]. [vid. 9. 6. 2013]. Dostupné z: <http://www.kozakov.cz/projekty.html>

VĚTRNÍK [online]. 2011, roč. 44., č. [10.5. 2013]. Dostupné z: <http://www.vysokenadjizerou.cz/data/pdf/v1103.pdf>

Mapy.cz, 2013 (a). *Turistická mapa* [online]. [1:190 000]. [vid. 5. 6. 2013]. Dostupné z: <http://mapy.cz/#!x=15.360439&y=50.608643&z=10&l=16&c=T>

Mapy.cz, 2013 (b). *Turistická mapa* [online]. [1:95 000]. [vid. 5. 6. 2013]. Dostupné z: <http://mapy.cz/#!x=15.391706&y=50.643364&z=11&l=16&c=2-8-14-15-27-28-30-T>

Mapy.cz, 2013 (c). *Turistická mapa* [online]. [1:95 000]. [vid. 5. 6. 2013]. Dostupné z: <http://mapy.cz/#!x=15.389124&y=50.659488&z=11&l=16&c=2-8-14-15-27-28-30-T>

Mapy.cz, 2013 (d). *Turistická mapa* [online]. [1:47 000]. [vid. 6. 6. 2013]. Dostupné z: <http://mapy.cz/#!x=15.400978&y=50.682470&z=12&l=16&c=2-3-8-14-15-27-28-30-T>

Mapy.cz, 2013 (e). *Turistická mapa* [online]. [1:47 000]. [vid. 6. 6. 2013]. Dostupné z: <http://mapy.cz/#!x=15.365203&y=50.610643&z=12&l=16&c=2-3-8-14-15-27-28-30-T>

Mapy.cz, 2013 (f). *Turistická mapa* [online]. [1:12 000]. [vid. 5. 6. 2013]. Dostupné z: <http://mapy.cz/#!x=15.334450&y=50.602731&z=14&l=16&c=2-8-14-15-27-28-30-T>

GEODESIS BRNO, 2012. *Historická ortofotomapa (50. léta)* [Prohlížeč služba WMTS]. [1:2 000]. [vid. 8. 6. 2013]. Dostupné z: <http://geoportal.gov.cz/web/guest/map?permalink=8dcabcfed7aca9ca18790d00947c0479>

GEODESIS BRNO, 2012. *Historická ortofotomapa (50. léta)* [Prohlížeč služba WMTS]. [1:2 000]. [vid. 8. 6. 2013]. Dostupné z:

<http://geoportal.gov.cz/web/guest/map?permalink=76928b7ae3c3f4abf8bf04c8f65ebcc4>

ČÚZK, 2012. *Ortofoto ČR* [Prohlížeč služba WMTS]. [1:10 000]. [vid. 8. 6. 2013]. Dostupné z: <http://geoportal.gov.cz/web/guest/map?permalink=26e729026c7d899f24d6f874e573e682>

Ministerstvo životního prostředí, 2011. *Orná půda – stav v roce 2000; Louky a pastviny – stav v roce 2000*. [1:200 000]. [vid. 15. 6. 2013]. Dostupné z:

<http://geoportal.gov.cz/web/guest/map?permalink=ce9095eae8ea30ba0b76b25f64421b50>

Ministerstvo životního prostředí, 2011. *Orná půda – stav v roce 2000; Orná půda – úbytky*. [1:200 000]. [vid. 15. 6. 2013]. Dostupné z:

<http://geoportal.gov.cz/web/guest/map?permalink=20fa7ed1c37bf20da317255685a7fadb>

2. vojenské mapování, 1836-1852. *Sekce 6/4* [ca. 1:28 800]. Vídeň: Rakouský státní archiv. [10. 6. 2013]. Dostupné z:

http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?z_height=4000&lang=cs&z_width=5500&z_newwin=0&map_root=2vm&map_region=ce&map_list=O_4_VI

Mapy.cz, 2013 (g). *Turistická mapa* [online]. [1:12 000]. [vid. 9. 6. 2013]. Dostupné z:

<http://www.mapy.cz/#x=15.319111&y=50.679054&z=14&l=16&c=2-8-14-30-15-28-27-T-C>

ČÚZK, 2010. *Katastrální mapa + ortofoto* [MAS MARUSHKA]. [1:1448]. [1. 6. 2013]. Dostupné z:

[http://sgi.nahlizenidokn.cuzk.cz/marushka/default.aspx?themeid=3&MarUid=4236F7E7&MarUid=4236F7E7&MarMiddlePoint=-671107.410911395 - 986104.9568319551&MarScale=1448](http://sgi.nahlizenidokn.cuzk.cz/marushka/default.aspx?themeid=3&MarUid=4236F7E7&MarUid=4236F7E7&MarMiddlePoint=-671107.410911395-986104.9568319551&MarScale=1448)

Mapy.cz, 2013 (h). *Turistická mapa* [online]. [1:12 000]. [vid. 12. 5. 2013]. Dostupné z:

<http://www.mapy.cz/#x=15.319164&y=50.624160&z=12&l=16&c=t>

Mapy.cz, 2013 (ch). *Turistická mapa* [online]. [1:24 000]. [vid. 12. 5. 2013]. Dostupné z:

<http://mapy.cz/#!x=15.310222&y=50.623141&z=13&l=16&c=2-8-14-15-27-28-30-t>

Mapy.cz, 2013 (i). *Turistická mapa* [online]. [1:24 000]. [vid. 24. 6. 2013]. Dostupné z:

<http://mapy.cz/#!x=15.312163&y=50.625869&z=13&l=16&c=2-8-14-15-27-28-30-T-c>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: CD.